

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

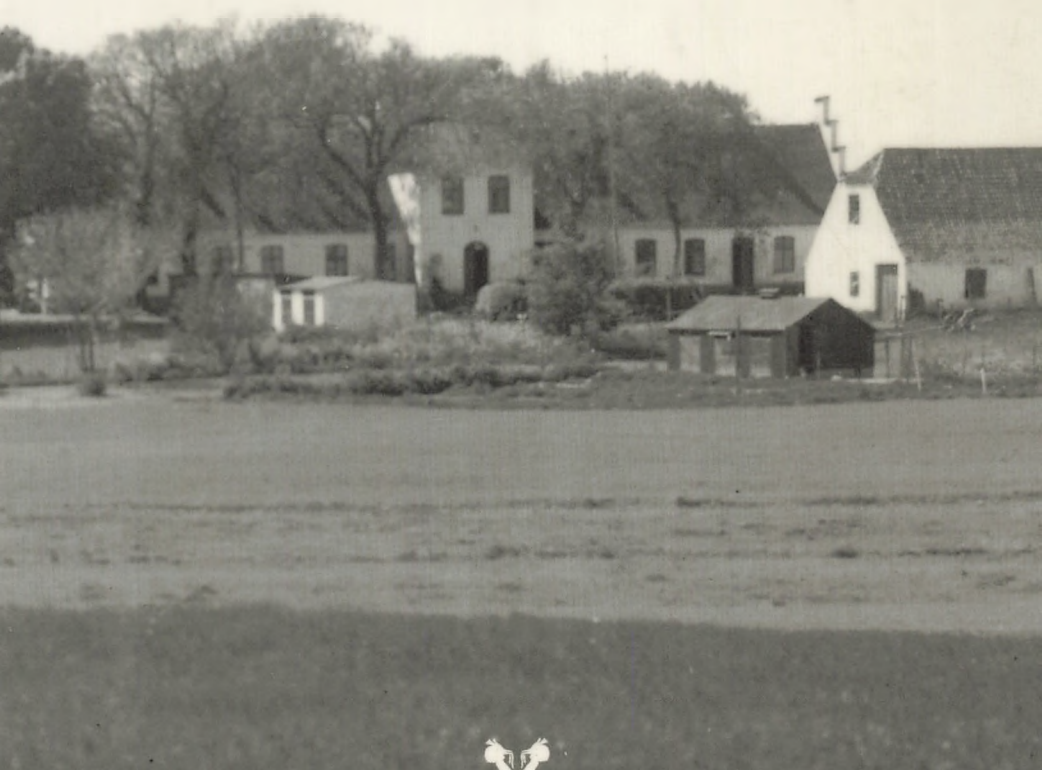
Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FREDDY BOYSEN

GLOMSTRUP på Mors

- en herregård og dens mennesker

Dalhus Forlag

GLOMSTRUP PÅ MORS
– *en herregård og dens mennesker*

GLOMSTRUP på Mors

– en herregård og dens mennesker

Af

FREDDY BOYSEN

Dalhus Forlag
1997

FREDDY BOYSEN:
Glomstrup på Mors
– en herregård og dens mennesker

Omslagsfoto: Arkivbillede i Morslands Historiske Museum, Dueholm Kloster

Grafisk produktion: Bogtrykkergården as, Struer

Grafisk tilrettelegning: Benny Boysen

© Dalhus Forlag og forfatteren

Ekspedition:

Dalhus Forlag, Præstevej 3, Resen, 7600 Struer. Tlf. 97 86 17 80

Indhold

- 6 Ejerliste over herregården Glomstrup
- 7 Forord
- 9 På jagt efter Glum
- 15 Landsby bliver herregård
- 22 I borgerlige hænder
- 26 Den tyske adelsslægt
- 33 Storgodsejeren på Mors
- 37 Den religiøse skipper
- 43 En strid om stavnsbånd
- 50 Den store reformtid
- 56 Gjedde-æraen begynder
- 65 Gjeddslægten i medvind
- 76 Den sidste Gjedde
- 91 Glomstrup i forpagterhænder
- 98 Én herregård eller mange husmænd
- 109 Den endelige udstykning
- 116 Krise og mission
- 123 Husmandsliv på herregård
- 127 De sidste bønder
- 131 To enspændere på samme hammel

Ejerliste over herregården Glomstrup

Mogens Nielsen nævnt 1376
Niels Eskildsøn Høg nævnt 1496
Johanne Rotfeld nævnt 1568
Christen Krag 1590 - ca.1614
Mogens Krag ca. 1614 - 1622
Elline og Anna Krag 1622 - 1678
Peder Benzon 1680 - 1681
Christian Christensen Schytte 1681 - 1693
Georg Arnold von Post 1693 - 1726
Christian Seefeld von Post 1726 - 1734
Frederik Christian von Klingenberg 1734 - 1750
Philip Godtfred von Samitz 1751 - 1754
Peder Espersen 1755
Mads Nielsen Isager 1755 - 1771
Niels Christensen Nandrup 1772 - 1788
Bodil Hillerup 1788 - 1789
Jens Kjærulff Sand 1789 - 1805
Christian Jacobsen og Anders Gjedde 1805 - 1809
Anders Gjedde 1809 - 1836
Anne Marie Galtrup Gjedde 1836 - 1849
Diderich Galtrup Gjedde 1849 - 1863
Gertrud Kirstine Gjedde, Nyeborg 1863 - 1870
Anders Gjedde 1870 - 1914
Morslands Udstykningsforening 1914
Jens Odgaard Poulsen 1914 - 1916
Søren Nielsen 1916 - 1917
Jesper Jørgen Jespersen 1917
Harald Bering 1917 - 1921
Morslands Udstykningsforening 1921 - 1922
Otto Mortensen 1922 - 1923
Poul Jørgensen og Poul Josefsen 1923 - 1925
Oskar Larsen 1925 - 1939
Anders Buchhave Pedersen 1939 - 1945
Kristian Peder Rasmussen 1945 - 1962
Gunnar Rasmussen 1962 - 1969
Bodil og Allan Christensen 1969 -

Forord

Som barn var jeg ofte feriedreng hos Ebba og Frede Nielsen i husmandshjemmet på Glomstrup mark, og jeg lyttede spændt, når egnens børn fortalte sagn om kong Glum – den vikingekonge, som skulle have bygget Glomstrup, her hvor Limfjordens krappe bølger slikker gruset på stranden og hvide kamtakkede gavle stikker op i en lille løvskov.

Her fornemmede jeg også historiens nærhed, når jeg på strandene fyldte lommerne med stenaldermandens konkrete spor.

Først som voksen har jeg haft lejlighed til mere indgående at forfølge historien om Glomstrup, dens herrer og naboer. Den historie som blev grundlagt i barndommen.

Mange har hjulpet mig undervejs. Professionelle folk som Per Vegger og Susanne Overgaard fra Morslands Historiske Museum på Dueholm har stillet viden, arbejdskraft og samlinger til rådighed for mig. Tidligere og nuværende ejere af Glomstrup har åbnet deres døre og hukommelser for mig. Det samme gælder i høj grad folkene med tilknytning til husmandshjemmene på Glomstrup mark, ligesom Gjeddeslægten stillede et stort slægtsmateriale til min rådighed. – Jeg bringer dem alle min bedste tak, som ligeledes skal gælde Tage U. M. Jensen, Ikast og Ikast Bibliotek, hvis assistance har været uundværlig.

Med nærværende bog er der kun taget et lille spadestik i historiens muld. Der er stadig mange gåder og ubesvarede spørgsmål i Glomstrups mere end 600-årige historie.

Det er mit håb, at såvel nuværende som kommende interesserede må få glæde af denne bog. Foreløbig har jeg under alle omstændigheder selv haft stor glæde af at lave den.

Tulstrup, Ikast i maj 1997

Freddy Boysen

GLOMSTRUP

På gårdens mark hæver sig en høj,
som hedder Glumshøj.
I den skal en mand ved navn Glum
ligge begravet, og det er ham,
der har bygget gården.

På jagt efter Glum

Når man går rundt på den gamle herregård Glomstrup i Hvidbjerg sogn på Vestmors, kan man, når man har sindet åbent for den slags, stadig fornemme en atmosfære af historie, selv om det er meget længe siden, det var adelsfolk som færdedes her, endsige en rigtig godsejer. Den nu 200-årige hovedbygning udstråler fortsat gammel historie, og vækker en masse spørgsmål i de mennesker, som betragter den.

Svarene må man lede efter i gamle sagn, og i jorden omkring gården eller i det sparsomme historiske materiale, som er bevaret. De fleste spørgsmål vil man aldrig få besvaret.

Sagnets Glum, som skulle have givet stedet navn, har næppe eksisteret, men i jorden omkring gården findes under overfladen spor, som med forsigtighed lader sig tolke. I efteråret 1995 og 1996 havde jeg sammen med arkæolog Per Vegger fra Morslands Historiske Museum på Dueholm lejlighed til at foretage enkelte spadestik i Glomstrups jord.

Nederst i Glomstrups park dukkede der ca. en halv meter under jorden en række syldsten og resterne af en brolægning op. Syldstenene blev tolket som fundament til en større bindingsværksbygning. Hvorledes denne bygning skal passes ind i Glomstrups historie er fortsat et spørgsmål.

Tilflugtsanlæg i engen

Et andet sagn fortæller, at "Omme i engen lige vest for Glomstrup er en jordhøj, hvori der står en guldplov begravet. Det er ikke let at få fat på den, for hvis man begynder at grave efter den, vil hele gården stå i brand".

Der har ganske rigtigt været en høj i den eng. Gamle matrikelskort har den med og kalder engen for "Graveng". Engen hørte til Holger Kristensens ejendom, Søndermarken 6, og da hans far i 1927 købte ejendommen, var der inde midt på engen en forhøjning, der altid stod vand omkring,

Under en lille arkæologisk prøvegravning i efteråret 1996 dukkede bro-lægning og fundament til en større bindingsværksbygning frem. Muligvis rester af det middelalderlige Glomstrup.

som om den havde været omgivet af grøfter, hvilket jo giver navnet Graveng mening. Højen blev jævnet ud for at udfylde de lave arealer.

Både Holger Kristensen og faderen havde tidligere pløjet gamle egepæle op, de stod i udkanten af højen. Et par af pælene eksisterer stadig, og kan med moderne dateringsteknik fravristes en alder.

Per Vegger og jeg lavede her en række prøveboringer, der viste, at der faktisk er tale om to lave højninger i terrænet. Den ene havde en diameter på 15-18 meter og var bygget op af ca. 30 cm ler ovenpå den oprindelige tørvebund. Den anden forhøjning var lidt mindre, og var bygget op af tørv. Det var her egepælene blev pløjet op, husker Holger Kristensen.

Med disse meget små undersøgelser vil det være rent gætværk at fastslå, hvad vi her har med at gøre. Et gæt kan være, at der er tale om et tidligt vandmølleanlæg. Et andet og for mig mere sandsynligt er, at der her er tale om et såkaldt motte-anlæg - et tidligt middelalderligt tilflugts- eller forsvarsanlæg. Denne slags anlæg i vanskeligt tilgængelige enge eller moser kendes fra en lang række senere herregårde.

Teorien deles da også af Nationalmuseets Vilhelm la Cour, der i 1956

Om vinteren, når engen er oversvømmet ved Glomstrup, ses den smalle, arm som fjorden tidligere har sendt ind i bakkelandet. Gården har da været omsluttet af vand både i syd og øst. Bagest i den oversvømmede eng, anes nogle siv, hvor den nu forsvundende høj med et motte-anlæg har været.

besøgte stedet og betegnede højen som “Voldsted af det middelalderlige Glomstrup”. La Cour fortæller videre, at “Lidt nord for Ravnsodde har Glomstrup vig tidligere sendt en smal arm østover ind i bakkelandet, så den i syd og øst har omsluttet hovedgården og dens have” - Det er denne arm, der nu ligger hen som lav eng. La Cour fortsætter: “Her har det ældste Glomstrup ligget. Der er nu intet som helst at se. For ca. 10 år siden var banken endnu bevaret som en lille højning i den lavtliggende eng, men siden er den totalt udjævnet. Ved den fandtes en række egepæle, som enten fjernes eller hvis øvre ender afsavedes, så de ikke hindrede engens kultivering”.

La Cour mener, at Glomstrup med sikkerhed har været befæstet i middelalderen med et motte-anlæg, hvor en gårds eller landsbys indbyggere kunne søge tilflugt i ufredstider.

Disse anlæg dateres tidsmæssigt til slutningen af 1200-årene og første

halvdel af 1300-årene. De har fungeret som et værn mod de indre uroligheder, der prægede landet på denne tid.

Navnet Glomstrup kan i sig selv dateres til vikingetid eller tidlig middelalder, men så længe der ikke findes større arkæologiske undersøgelser at holde sig til, må vi nøjes med gætteri og fantasi, men tidsmæssigt er et motte-anlægs datering til første halvdel af 1300-årene tæt på de første sikre skriftlige kilder, der nævner Glomstrup

Mogens Nielsen 1376

Første gang Glomstrup mødes i skriftlige kilder er år 1376. Det er året efter kong Valdemar Atterdags død og samme år, som Danmarks rigsråd vælger hans 5-årige barnebarn Olaf til konge i Danmark. Dog var det hans moder, dronning Margrethe, der havde den faktiske regeringsmagt.

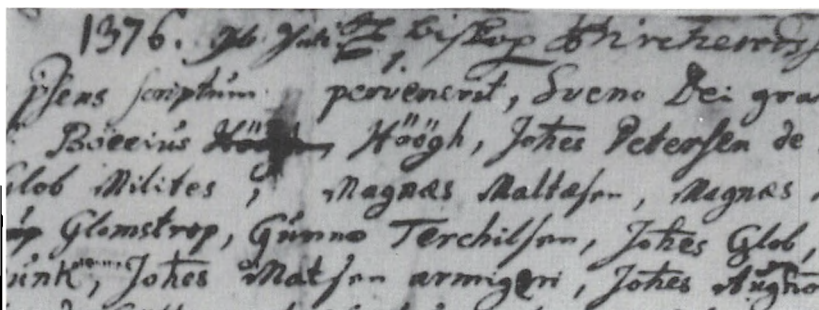
Den 9. juli 1376 er "Mogens Nielsen af Glomstrup" sammen med en række andre udpeget af Danmarks riges råd til at sidde i en rettertingskommission på Thysysels bygdeding. På tinget får fru Elene af Jølby, der er enke efter hr. Ebbe Strangesen, tildømt gods i Nebel, som af hr. Peder Vendelbo var pantsat til hendes afdøde mand. Eftersom det er første gang, Glomstrup er nævnt i de bevarede skriftlige kilder, kan dette dokument betragtes som Glomstrups dåbsattest.

Derefter går der mere end 100 år, før gården og dens ejere igen optræder i skriftlige kilder. Det sker først i år 1496.

Niels Eskildsøn Høg 1496

Da er det Niels Eskildsøn Høg, der nævnes som ejer af Glomstrup, og med ham stiftes bekendtskab med de gamle adelsslægter. Adelskab var ensbetydende med skattefrihed, hvorfor adelsmændene kaldte sig frie mænd. På den tid var der 2 - 300 adelige slægter i Danmark. Biskoppernes og adelsmændenes store mål var på den tid, at komme til at eje så meget jord som muligt. Rent faktisk var det også et udvalg på 20 - 25 biskopper og adelsmænd eller herremænd, der i kraft af deres plads i rigsrådet regerede i Danmark. Kong Hans kunne dårligt tage beslutninger, der gik rigsrådet imod, for det var jo rigsrådet, der valgte og kronede ham, og det kunne også afsætte ham.

Glomstrups ejer Niels Eskildsøn, var søn af Eskild Nielssøn, som på fædrene side var af Bannerslægten og på mødrende side af Høgslægten. Han havde antaget Høg-navnet efter moderen, men blev ved med at bruge Banners våbenmærke.

Glomstrups dåbsattest, kunne man kalde det dokument, hvori gårdens navn og ejer for første gang optræder. Originalen fra 1376 er gået tabt, men en afskrift af den latinske tekst kendes fra 16-1700-årene

Niels Eskildsøn Høg var gift med Eline Nielsdatter Banner, som var ud af samme æt som hans fader. De ofte nære slægtsforhold skyldtes fortrinsvis, at adelige skulle gifte sig med adelige, dels for at tilegne sig mere jord, men også fordi, at de såfremt de giftede sig under deres stand, ikke kunne blive ved med at kalde sig frie mænd.

Blandt det gods, som Niels Eskildsøn ejede på Mors kan nævnes Lyngholm, Skarregård og Vittrup. Faderen Eskild Nilssøn blev en meget gammel mand, som døde omkring 1493-94. Lyngholm gik da i arv til sønnen Mikkell Eskildsøn Høg, medens Skarregård allerede forud må være overtaget, reelt om ikke formelt, af Glomstrups ejer, sønnen Niels Eskildsøn Høg. Omkring faderens død har han formentlig allerede ejet Glomstrup, selv om han først skriver sig til den 3. februar 1496.

I 1504 nævnes det, at Niels Eskildsøn bor i Nykøbing Mors. Med hans mange besiddelser rundt omkring kan det vel tænkes, at han flyttede lidt rundt. Glomstrup har på dette tidspunkt ganske givet kun været en samling mindre gårde.

Efter Niels Eskildsøn Høg bliver det igen lidt svært at følge ejerforholdene, idet han døde barnløs. Det har formentlig været hans fætters datter Anne Nielsdatter Høg, der har medbragt Glomstrup ved sit giftermål med Niels Jensen Rotfeld, der også var ud af adelsslægterne. Han ejede herregården Bratskov i Brovst sogn, så de har formentlig hverken boet eller haft nogen særlig personlig tilknytning til Glomstrup, der stadig ikke var regnet som nogen herregård.

Af Karbypræsten Niels Vinthers indberetninger fra 1555 fremgår det, at der i Hvidbjerg sogn var 28 gårde og 2 boelsteder, foruden Hvidbjerggård,

som han kalder for en herregård. Efter præstens sparsomme oplysninger at dømme, har det været et ret fattigt sogn. Der var tilsyneladende ingen adelsmænd, der havde større samlede besiddelser i Hvidbjerg sogn, og bønderne har derfor ikke haft et adeligt herskab i deres umiddelbare nærhed, hvorfor de i reglen heller ikke har haft noget særligt hoveri at skulle svare.

Almindeligvis havde adelen på dette tidspunkt deres jordegods meget spredt. Først efter reformationen begyndte adelen at interessere sig for at samle godset i bestemte områder, og der opføre egentlige herregårdsbygninger med tårne og tinder, ja ofte som befæstede anlæg med vandfyldte voldgrave. Men Glomstrup måtte endnu vente nogle år på forvandlingen fra landsby til herregård.

Johanne Rotfeld 1568

Det med prangende tårne og tinder og kostbare forsvarsanlæg, skulle nu aldrig blive en del af Glomstrups historie, men i 1500-årene begynder der at ske noget.

Det næste sikre årstal i Glomstrups historie er 1568, da er det den formodede tidligere ejer Niels Jensen Rotfelds datter Johanne Rotfeld, der ejer Glomstrup.

Fra de præsteindberetninger, der 1568 blev sendt fra Karbypræsten til biskoppen i Aalborg, ved vi, at det var 4 bøndergårde, som kaldtes Glomstrup, der hørte til Eskær i Salling. Der er altså endnu tale om, at Glomstrup er en hel lille landsby.

Dette bekræftes i en langt senere præsteindberetning, nemlig da provst Mads Schytte i 1689 fortæller, "Glomstrup har fordum været en landsby, som blev lagt øde og gjort til en sædegård, dog er det sket, før nogen som endnu lever, kan mindes."

Johanne Rotfeld har næppe været nært knyttet til Glomstrup. Hun havde været gift med Hans Lykke, som havde hovedgården Havnø i Hindsted sogn, men var blevet enke i 1553, men hun drev Havnø videre. Da hendes broder 5 år senere døde, arvede hun den fædrende hovedgård Eskær i Salling, som hun flyttede til.

Johanne døde den 22. august 1577 og blev begravet i Grinderslev kirke, ved siden af sin mand. Sønnen Erik Lykke overtog både Havnø og Eskær, men hvordan det er gået med de mange små besiddelser som bl.a. Glomstrup vides ikke.

Landsby bliver herregård

Efter at den nordiske syvårskrig 1563-70 var afsluttet, kom der opgangstider og velstand i landet. Det var dog adelen, der fik langt det største udbytte af de gunstige tider. Sydeuropas mangel på både korn og kvæg gjorde, at priserne blev mere end fordoblet. Men de afgifter og skatter, som bønderne skulle udrede, blev erlagt i naturalier, som var nøje fastsat og ikke måtte ændres. En tønde smør var fortsat en tønde smør, ligesom en kalv var en kalv, selv om priserne var steget til det dobbelte. På den måde var det herremændene og dermed adelen, der fik den store profit.

Jordbruget begyndte at kunne betale sig og adelens interesse derfor voksede. Man begyndte at omlægge herregårdsbrugene til stordrift, ved at mageskifte og få sine besiddelser samlet. Ødegårdene blev inddraget under godserne, bøndergårde og undertiden hele landsbyer blev underlagt hovedgårdene.

Det krævede selvfølgelig mere arbejdskraft, hvorfor bøndernes hoveri på den tid også blev ændret. Tidligere havde man haft et begrænset arbejde for herremanden, men nu skulle man udføre det arbejde, godset havde behov.

Selv om det generelt var fremgangstider, så var det skævt fordelt. Det ses bl.a. også af de mange nye hovedbygninger, der på den tid blev bygget ved landets godser.

Christen Krag 1590 - ca.1614

Landsbyen Glomstrup har formentlig lidt samme skæbne, som så mange andre landsbyer gjorde dengang. Christen Krag må være blevet ejer af de 4 gårde i Glomstrup før 1590, og ved at sammenlægge tre af gårdene oprettede han en sædegård.

Oplysningerne herom fremkommer i en gammel klage. Lauge Lauge-søn i Hvidbjerg havde af den tidligere lensmand på Hald, Niels Skram, fæstet Hvidbjerg kongetiende mod en årlig afgift, som det faldt ham besværligt at overholde, fordi Christen Krag nu besad og brugte tre gårde i sognet, hvoraf tidligere var ydet 15 tdr. byg til kronen. I brevet fra den 3. marts 1590, til den daværende lensmand på Hald, Jørgen Skram, ønskede Lauge derfor et tilsvarende afslag i den årlige afgift.

Glomstrups opståen som herregård må være sket mellem 1577, hvor

Johanne Rotfeld døde, og 1590 hvor Christen Krag havde oprettet sædegården.

I modsætning til de tidligere adelige ejere, så har man med den nye adelige ejer Christen Krag en fornemmelse af, at han ikke bare ejede, men også boede på Glomstrup, - det er netop det, der gør gården til en sædegård. Formentlig har Christen Krag også selv ladet opføre en præsentabel hovedbygning.

Christen Krags tilstedeværelse på Mors ses bl.a. af de konflikter, han var indblandet i på øen. I 1592 faldt der på kongens rettering i København dom over en uoverenstemmelse imellem fru Magrethe Friis til Egelund på den ene side, og Christen Krag til Glomstrup og tre andre adelsmænd på Mors på den anden side.

I 1607 fik Christian Krag befaling om at forhandle til mindelighed, eller ved dom at få ordnet en uoverenstemmelse mellem befalingsmanden på Hald og borgmesteren i Nykøbing. Det handlede om et ulovligt opført hus.

Christen Krag var søn af Niels Krag til Aggerskrog i Tistrup sogn. Faderen havde tidligere været landsdommer i Nordjylland fra 1534 til 1552. Hans moder var Else Stampe Mogensdatter, hun stammede fra Kellingbjerg i Vedersø sogn. Christen Krags kone var Mette Skram Hartvigsdatter, hun stammede fra Dejbjerglund i Dejbjerg sogn. Altså har de været mere eller mindre tilflyttere til øen.

Foruden Glomstrup ejede Christen Krag også Jørsbygård på Mors. I 1592 søgte han om at få lov til at betale Sejerslev og Ejerslev kongetiende, som han havde fået i fæste fra Hald, med penge i stedet for at levere afgiften i naturalier, hvad der faldt ham besværligt. En sådan ordning havde han haft med Jørsby tiende siden 1582. Kornpriserne var ganske vist steget siden da, men han fik dog lov til at afløse ydelsen med penge, efter den gamle takst, men udtrykkeligt kun "indtil videre". Tolv år senere den 29. januar 1604 gentages tilladelsen for Christen Krag om at måtte betale Sejerslev, Ejerslev og Jørsby kongetiende med penge, i stedet for korn, men nu skulle der afregnes efter den pris kornet stod i hvert år - den såkaldte kapiteltakst.

Den 3. februar 1609 fik befalingsmanden på Hald, Christian Holck besked om at eftergive kirkeværgerne til Hvidbjerg kirke 2 1/2 tønne byg i kirketiende, fordi Christian Krag og Erik Kaas til Hvidbjerggård, havde lagt 1 1/2 bøndergårde under deres sædegårde. Den ene var i Glomstrup by, den anden var i Vester Hvidbjerg. Dermed må Christen Krag have taget den fjerde af fæstegårdene og lagt den under hovedgårdens drift.

På et tidspunkt mageskifter han med sin broder Mogens Krag, og får i stedet for hovedgården Sønderris i Ribe amt. Christen Krag var altså

Adelsvåben for slægten Krag "af Jylland" - en jysk uradelslægt, der første gang nævnes i slutningen af 1200-årene.

vendt tilbage til sin fødeegn. Hvornår det har været er lidt uvist, han skriver sig til Sønderriis i 1617, men allerede i 1614 nævnes broderen Mogens Krag til Glomstrup.

Christian Krag døde på Sønderriis den 20. marts 1622. Hans enke Mette Skram drev gården videre til hun døde i 1627. Deres ægteskab havde været barnløst.

Mogens Krag ca. 1614 -1622

Mogens Krag var født i 1544 på Aggerskrog, og blev den 17. maj 1572 gift med Sophie Juel Nielsdatter. Brylluppet stod på Åbjerg i Vedersø sogn, og i det ægteskab blev der 4 sønner og 3 døtre. Hans første hustru døde den 21. december 1583, kun 39 år gammel.

Mogens Krag blev anden gang gift med Ingeborg Kaas Eriksdatter, der må antages at være datter fra naboherregården Hvidbjerggård, og med hende fik han tre døtre, Elline, Sophie og Anna, alle med efternavnet Krag.

Mogens Krag ejede foruden Sønderriis, som han mageskiftede med bro-

deren for Glomstrup, også deres fødehjem Aggerskrog. Den overlod han dog, uvist hvornår, til sønnen rigsråd Niels Krag, så han har formentlig selv boet på Glomstrup.

Under nogle retssager, som han var part i, bliver han nævnt som Mogens Krag til Glomstrup, både i 1614, 1616 og 1618. Men i et kongebrev fra Koldinghus fra den 11. januar 1620, der omhandler en strid han har med bønderne i Karby, Hvidbjerg og Redsted pastorat, om kaldelsen af en præst, bliver han mærkeligt nok nævnt som Mogens Krag til Sønderris.

Striden gik i korthed ud på, at de tre adelige lodsejere, Thomas Kaas til Ørndrup, Mogens Krag til Glomstrup og Sønderris og Erik Kaas til Hvidbjerggård ville påtvinge sognefolkene en præst de ikke ville have.

Retten til at kalde præster, var ved reformationen i 1536 overgået til kongen, som dog året efter overlod retten til menighederne. Imidlertid skete det jo, at riget fattedes penge. Specielt ved svenskekrigene midt i 1600-årene forarmedes riget, og der måtte søges nye indtægtsmuligheder for kronen. Kongen tilrådedes da at sælge kaldsretten til adelen for at skaffe penge. På Mors var der åbenbart i 1620 tvivl om kaldsretten, men den 25. februar fik de tre adelsmænd brev fra kongen om at få tingene bragt i orden omkring den præst, han sendte dem.

Mogens Krag døde på Glomstrup den 18. februar 1622 i en alder af 78 år. Hans enke Ingeborg Kaas døde godt en måned senere, den 1. marts 1622. De blev begge begravet under tårnet i Hvidbjerg kirke, hvor der skulle være lavet en muret grav til dem.

Jomfruerne Elline og Anna Krag 1622 - 1678

Det blev så de to ugifte døtre af Mogens Krag, der kom til at arve Glomstrup. Elline der var den ældste, født 1593, var 29 år, da forældrene døde, medens Anna, der var født i 1599, kun var 23 år. De kom dog ikke straks til at drive Glomstrup selv, men fik begge beskikket en værge, formentlig to morbrødre.

Samme år - 1622 - blev Glomstrup hovedgårds avl takseret til en vis årlig afgift ligesom godsets landgilde, så jomfruernes halvbroder og fødte værge Niels Krag til Aggerskrog vidste, hvad han skulle rette sig efter, når han engang skulle aflevere søstrenes værgemål.

På landsplan såvel som på Mors, var den tid, de to jomfruer kom til at sidde på Glomstrup, præget af usikkerhed og krige. Trediveårskrigen fra 1618 lagde mange områder i Tyskland øde, og på grund af Christian den 4's indblanding i religionskrigen og de katastrofale nederlag ved Lutter am Barenberge i 1626, blev Jylland året efter besat af de kejserlige tropper.

Femten år senere blev Jylland igen besat, 1643 - 45 af den svenske general Torstensson. Torstenssonkrigen medførte betydelige landetab til Sverige, hvorfor Frederik den 3. i 1657 indledte en revancekrig mod Sverige. Men den svenske konge Karl 10. Gustav besatte på rekordtid hele den jyske halvø og drog i løbet af isvinteren 1658 over bæltterne til København.

I 1658 blev de svenske tropper imidlertid fordrevet af Danmarks allierede, Brandenburg, Polen, den tyske kejser og Nederland. Disse venligt-sindede tropper røvede og plyndrede endnu værre end svenskerne, og hvad værre var, de medbragte pesten. Mange sogne i Jylland blev næsten mennesketomme på grund af pestens hærgen.

I 1660 gennemførte Frederik den 3. så statskuppet, der gjorde ham til enevældig konge, og dermed fratog han de adelige indflydelse på landets regering.

Landets overordnede politik gav selvfølgelig også genklang på Glomstrup. Da Christian d. 4. i 1626 skulle skaffe mandskab og økonomi til den forestående krig, blev jomfruerne Elline og Anna pålagt, sammen med tre andre, at stille med en "rusten" hest.- Dvs. hesten skulle være udrustet til krigstjeneste. De 4 gårdes samlede hartkorn var på 307 tdr.

På den tid blev kvinder ikke automatisk myndige, end ikke adelige. Det var først den 2. august 1630, de to jomfruer fik bevilling til at forestå deres eget gods.

Glomstrup blev i lighed med alle andre herregårde drevet med en foged eller forvalter, der uddelegerede alt det praktiske og sørgede for den daglige drift, så de to jomfruer har formentlig ikke beskæftiget sig med den slags.

De har derimod interesseret sig meget for at få samlet deres besiddelser. I 1631 mageskiftede de med Erik Juel, og fik for noget af det gods de ejede i Thy, tre gårde i Hvidbjerg, Mollerup og Frøslev. Samme år mageskiftede de med deres halvbroder landsdommer Niels Krag, hvorved de fik en gård i Hvidbjerg, en halv gård i Visby og et boel i Redsted.

I 1634 søger de om at få et mageskifte med 4 af kronens gårde i Hvidbjerg sogn, mod nogen af deres spredte gårde rundt på øen. Det blev dog først i 1636, at dette mageskifte fandt sin afslutning. Af Dueholm kloster lens regnskab for 1636 - 37 fremgår det, at dette mageskifte absolut havde været til kronens fordel.

På et tidspunkt blev søstrene også ejer af naboherregården Hvidbjerggård. De har formentlig arvet den efter deres morfar Erik Kaas, der døde i 1625. Hans enke Karen Mogensdatter Harbou, ejede dog Hvidbjerggård i 1627, men fra 1662 findes der en fælles jordebog fra de to gårde. Den oplyser, at Glomstrups hovedgårdstakst da var på 32 tdr. hartkorn og Hvidbjerggårds 24 tdr. Det samlede hartkorn til begge gårde udgjorde

Hvidbjerg kirkes alterkalk, som de to søstre på Glomstrup fik fremstillet og forærede til kirken. Kalken bærer indskriften,: DETE HAFVER WELBØRDIG IOMFRU ELLIN OC IOMFRU ANNE KRAG GIFVENE TILL HVIDBIERIG KIERCKE 1652". På den tilhørende disk er indgraveret søstrenes fædrene og mødrene våben. Foto: Lokalhistorisk arkiv, Nykøbing.

207 tdr. bøndergods, der lå ret spredt. Det meste lå i Morsø søndre herred i Hvidbjerg, Blidstrup, Ørding, Vejerslev, Løderup og Flade sogne, men desuden var der gods i Stagstrup og Sønderhaa i Hassing herred, Thy, i Hundborg i Hundborg herred og i Udby i Refs herred. Den samlede årlige landgildeydelse - altså det som fæsterne skulle betale i "husleje" til de to gårde var: 113 tdr. byg, 2 tdr. smør, 15 skovsvin, 5 skovnød, 3 lam, 6 gæs, 14 høns og 44 snese ål. Udsæden på Glomstrup var i 1662 6 tdr. rug, 14 tdr. byg og 22 tdr. havre.

Med den omtalte usikkerhed, der herskede i landet, har der været både op- og nedgangstider for de to jomfruer. I september 1647 pantsætter de en bolig i Flade sogn til deres foged på Glomstrup, Hans Andersen. Den skulle stå som sikkerhed for et lån på 250 rdl., som han havde ydet dem.

Samme mand forstrækker dem senere med et lån, for i 1667 blev der udstedt et nyt pantebrev til ham på 300 rdl. mod det samme pant.

De to jomfruer har nu nok alligevel siddet helt godt i det, og var der noget, de havde retsmæssig krav på, så gjorde de også krav på det. Det fremgår bl.a. af en attest fra 1659 om noget tiendekorn, hvor der havde været uenighed om ejerforhold, men det tilfaldt Elline og Anna, eftersom de havde Jordsby kirketiende i fæste, ligesom de også havde fæstet Hvidbjerg sogns kirketiende.

Jomfruernes omgangskreds finder vi ikke blandt gårdenes fæstebønder. Det har næppe heller været passende for deres adelige stand. Vi finder dem nærmere blandt familien og øens øvrige adelige og så selvfølgelig præsten, der jo var en lærd mand. Anna Krag stod da også flere gange fadder, når sognepræsten Mads Schytte i Karby skulle have et af sine børn døbt.

Selv i dag, godt 300 år efter jomfruerne Krag's død, findes der stadig synlige beviser på deres nære forbindelser til præsten og kirken. Kalk og disk i Hvidbjerg kirke er ifølge deres inskription, " skænket af jomfruerne Elline og Anna Krag", og på disken gengives deres fædrende og mødrende adelsvåben.

Det kunne godt se ud til, at de to gamle jomfruer, der ikke selv blev forundt at indtræde i ægteskab, havde påtaget sig at opdrage fattige adelsbørn. I Hvidbjerg kirkebog nævnes Maren Krabbe Iversdatter, som 9 år gammel døde på Glomstrup 1663. En anden er Iver Kruse Mogensen, som 2 1/2 år gammel døde på Glomstrup og blev nedsat i Hvidbjerg kirke den 12. april 1667.

Den ældste af søstrene, Elline Krag døde på Glomstrup i 1668, da hun var 75 år gammel, og blev nedsat i Hvidbjerg kirke den 13. juli.

Anna Krag overlevede hende i næsten 10 år, og døde først den 7. december 1678, da var hun 79 år. Hun blev den 30. december nedsat i Hvidbjerg kirke.

I borgerlige hænder

Glomstrup gård og gods blev nu skilt op i mange lodder, så den kunne deles mellem de mange arvinger, der var efter Elline og Anna Krag. Enkelte lodder blev også udlagt til kreditorerne. Arvingerne var bl.a. søskendebørn til de to gamle Krag-jomfruer, nemlig Jørgen, Hartvig og Mogens Kaas, samt Sophie Krabbe, der havde været gift med en brorsøn Kjeld Krag. De fleste af arvingerne solgte dog deres lodder i Glomstrup i 1680 - 81 til assessor Peder Benzon til Havnø.

Peder Benzon 1680 - 1681

Peder Benzon var født i 1652 og var søn af Aalborg-lægen Niels Benzon. Den familie hørte til de borgelige slægter, der i kraft af deres rigdom havde forstået at opnå betydelig magt og indflydelse. Mange adelige gældsbreve fra nordjyske gårde havnede i tidens løb i Benzonske hænder, og adskillige gårde blev overtaget for uindfriede panter. De store pengeanbringelser i godser øgede familiens formue yderligere, og det var anseelige arveparter, Aalborglægen efterlod sine børn.

Ikke nok med pengemagt, det lykkedes også Peder Benzon og hans bror Niels i kraft af deres rigdom at blive ophøjet i adelsstanden med et kongeligt våbenbrev i 1679. Nu var adelsstand ikke længere noget, man kunne være født til, man kunne også købe et adelspatent.

Peder Benzon boede på Havnø og ejede betydelige godser i Jylland. Købet af Glomstrup har formentlig været ren spekulation. I forvejen var han panthaver i Hvidbjerggård og på den måde allerede knyttet til egnen. Benzon var blevet ejer af fire af seks broderlodder i Glomstrup gods i årene 1680 - 81, og han må umiddelbart efter have solgt dem til Christian Schytte, der ejede Hvidbjerggård. Schytte kendte udmærket Glomstrup, for han havde i flere år haft gården i forpagtning, men hvordan han var blevet ejer af Benzons andele vides intet om, da det ikke er indført i skøde- og panteprotokollen.

Christian Christensen Schytte 1681 - 1693

Christian Schytte var født i Viborg i 1641. Forældrene var den meget anerkendte doktor Christen Nielsen Schytte og Margrethe Grubbe. Christian

Under en lille arkæologisk prøvegravning i efteråret 1996, dukkede en stor syldesten fra en af gårdens ældre sidefløje frem. Samtidig afslørede under gårdens nuværende stenpikning, endnu en stenpikning, der var godt gemt under 80 cm. påkøbt ler.

Schytte var i 1660 blevet student fra Viborg skole, og den 4. december 1670 giftede han sig til Hvidbjerggård ved at indgå ægteskab med Else Jørgensdatter. Christian Schytte var kendt med egnen og befolkningen gennem sin broder, Mads Christensen Schytte, der var sognepræst for Karby, Hvidbjerg og Redsted.

Christian Schyttes brud Else Jørgensdatter var enke efter den tidligere forpagter af Frøslevgård Jens Pedersen, som havde haft et tilgodehavende hos Mogens Kaas på 1600 rdl., som var blevet indfriet i 1666, ved at Jens Pedersen overtog Hvidbjerggård.

Christian Schytte fik ingen børn i sit ægteskab med Else Jørgensdatter, men hun bragte tre børn med sig fra sit første ægteskab. Det var Sophie Jensdatter, der blev gift med provst Didrik Schytte i Tødsø, en bror til Christian, og sønnen Jørgen Jensen Frøslev, der blev forpagter på Ørnstrup, og så var der sønnen Otto Jensen Frøslev, som døde ude i Forindien.

- 1.) Alsædjord, der gødes og tilsåes 1. og 2. år med byg, 3. år med rug og 4. år med havre. Derefter "gødes så på havrestubbene".
- 2.) Brødjorden (eller bærejorden) gødedes og dyrkedes 1. år med byg, 2. år med rug, 3. år med rug eller blandsæd, 4. år med havre. Derefter hviler denne jord i 6 år.
- 3.) Udmarksjorden eller havrelandet bar havre 4 år i træk uden gødskning og hvilede så i 7 år.

Markerne på Glomstrup blev i slutningen af 1600-årene drevet i en tre-dobbelt rotation, d.v.s. jorden var delt op i tre afsnit hver med sin særlige form for sædskifte. Dens marker var "begrebet og afdelt udi ovenstående jorder og falde". Ophavsmanden til denne driftsform kendes ikke.

Umiddelbart efter brylluppet pantsatte Christian Schytte Hvidbjerggård til Peder Benzon, formentlig for et pengelån. Schytte var om sig. Hvidbjerg sogns kirketiende fik han i fæste, og i 1681 fik han overdraget sundkornet mod en vis årlig afgift. Sundkornet var det korn, alle øens bønder årligt skulle svare for frit at kunne blive fragtet over ved øens færgesteder.

Det var dog ikke helt problemfrit, for den 26. maj 1685 gav kong Christian 5. sundkornet til den tidligere generalpostmester Poul von Klingenberg, som en påskønnelse for hans etablering af postvæsenet i Danmark. Men allerede nogle dage tidligere havde Christian Schytte sikret sig forpagtningen af sundkornet for sin levetid, og hvordan denne forvikling blev løst melder historien ikke noget om.

Omkring 1681 havde Christian Schytte så overtaget Benzons andele i Glomstrup gods, og han tilkøbte i de følgende år flere mindre lodder som tidligere havde tilhørt godset. Schytte boede nu også selv på Glomstrup.

Selv om Schytte lavede mange forretninger omkring sit gods, har det nok alligevel knebet med økonomien. I hvert fald blev han i 1679 eftergivet den arv, der tilfaldt hans steddatter Sophie efter hendes fader, og i 1684 blev han eftergivet stedsønnen Jørgen Jensens arv.

Om gårdens drift fortælles, at med hensyn til hovedgårdsjorden indtog Glomstrup noget af en særstilling i sidste halvdel af 1600-årene, idet den blev drevet anderledes rationelt, end man ellers kendte til på den tid.

Enkesæde

Christian Schytte fik ikke mange år på Glomstrup, idet han døde på gården den 18. februar 1687, kun 46 år gammel. Hans enke blev siddende på gården, men under trykkede forhold. Allerede 5 måneder efter mandens død gjorde en panthaver udlæg i gården for gæld. Det er muligvis derfor enken i maj året efter får taget syn og skøn over Glomstrups bygninger.

I synsforretningen hedder det, at "bygningerne i det hele fandtes vel vedligeholdte". Der omtales det store røde hus, som var teglhængt, vester i borggården, det nørre, søndre og øster hus, overstalden med spiltove, båse, til 7 heste ligeledes i borggården.

Ladegården, som var skilt fra borggården ved hegn med port og låger, bestod af laden, høladen, et hus med spiltove til 13 heste, et hus med spiltove til 7 heste, endnu 2 huse, fårestien, studehuset, kohuset, et lille hus ved sønderenden af laden, et tørvehus og et lille hus sønden i ladegården.

I forskellige kilder kan man læse, at Glomstrup skulle være nedbrændt i 1688, samme år som synsforretningen. Det er ikke lykkedes at få det bekræftet.

I 1690 pantsætter enken nogle af sine besiddelser i V. Hvidbjerg til svigersønnen Didrik Schytte for et lån, han havde ydet hende. Samme år fik sønnen Jørgen Jensen, der boede på Ørndrup, nogle anparter i Glomstrup hovedgård.

I skiftet efter Christian Schytte var der blevet udlagt en del af Glomstrups hovedgårdsjord til Peder Benzon, for et lån på 166 rdl. Det havde enken Else Jørgensdatter dog ikke taget hensyn til, da hun i 1688 bortforpagtede hele gårdens samlede hartkorn i 6 år. Det var til Mikkel Jensen, der så skulle drive gården til 1. maj 1694, men sådan gik det nu ikke, for i 1691 sagsøgte Benzon hende omkring bortforpagtningen.

Den 13. juni 1691 pantsatte hun så sine anparter i hovedgården til Rasmus Nielsen, forpagter på Kaas, for et lån på 160 rdl., som formentlig skulle bruges til at indfri Benzon med.

I marts 1693 købte hun de sidste to arvelodder efter jomfruerne Krag, som Otto Krag og grev Otto Rantzau havde. Godt en måned senere sælger hun Glomstrups hovedgårdsjord, der bestod af hartkorn 27 tdr. 7 sk. 0 fdk. 1 alb. iberegnet en mølle, som stod i gårdens mark, men nu var øde, og plovmandens hus ligeledes i gårdens mark og til samme takst.

Køberen var ritmester Georg Arnold von Post og hans frue Helvig Brockenhuus. Selv flyttede Else Jørgensdatter op til sin datter og svigersøn i Tødsø præstegård, hvor hun stadig opholdt sig i 1698.

Den tyske adelsslægt

Georg Arnold von Post 1693 - 1726

Det var ikke en Hr.-hvem-som-helst, der nu var blevet ejer af Glomstrup, men en herre med solide rødder i det tyske. Georg Arnold von Post, var søn af Adolf von Post, der var arveherre til Boden, Enger, Rinteln og Borgfeldt, Hessen, Cassisk, Meklenburgsk og Lippisk Geheimeråd og Drost til Rheda og Dethmold. Moderen var Marie von Karmen til Bruckhausen, Luegda og Levendorf.

Georg Arnold von Post var født i 1638 og kom som ung officer til Danmark i 1670. Det var med de münsterske hjælpetropper, som kong Chr. 5. havde fået overladt i forbindelse med forsøget på at generobre det Skåne, som var gået tabt ved fredsslutningen efter svenskekrigene. Som så mange andre tyske officerer og adelsmænd på den tid, hvor det tyske var særlig yndet ved det danske hof, valgte von Post at slå sig ned i Danmark.

I 1679 stod han som kaptajns-løjtnant ved 5. jydsk kavalireregiment, hvorfra han tog sin afsked i marts 1681 for den 4. april at stå som brudgom i Skive kirke. Hans brud hørte hjemme hos de fine gamle danske adels-slægter, det var den 24-årige Helvig Brockenhuus, der var enke for anden gang.

Enkefru Brockenhuus

Helvig Brockenhuus var født på Ullerup på Morsø i 1647, forældrene var Sigvard Brockenhuus og Helvig Sandberg. Helvig Brockenhuus blev som 16-årig i 1673 gift med Erik Høeg til Bjørnsholm. Han havde været gift 4 gange før, og kunne ikke klare at få så ung en brud, i hvert fald blev det en kort lykke, for han døde det selvsamme år. Forinden havde han dog sikret Helvig på hendes livstid nydelsen af de to hovedgårde "Meilgård" og "Hedegård", med tilliggende jordegods og skove, ialt 400 tdr. hartkorn foruden løssøret, samt 2000 rdl. der skulle tilfalde hende som egentlig morgengave.

Den unge enke var, skulle man mene, et godt parti, og der kom da også snart en ny bejler, en officer af borgerlig herkomst Claus Beenfeldt Løvenrone, søn af oberst Poul von Beenfeldt og Margrethe Fischer. Han var født ca. 1643.

I januar 1675 fik Beenfeldt "åbent brev" om, at han måtte gifte sig med

Litografi fra 1866 af Ullerup i Galtrup sogn, hvor Helvig Brockenhuus var født. Brockenhuus hørte til den sidste rest af uradelige slægter på Mors.

Helvig Brockenhuus. Samtidig fik han bekræftigelse på at måtte nyde sin bruds besiddelser, selv om han ikke var af adelig herkomst. Ægteskabet var meget imod fru Helvigs families vilje. Som det hedder, var det aldeles upassende, at hun giftede sig under sin stand .- Selv om det igen blev en kort lykke, nåede parret dog at få en datter, Helvig Ingeborg Løvenchrone.

Beenfeldt gjorde tjeneste som ritmester, og det fortælles, at han faldt under belejringen af Wismar sidst på året 1675. Et gravskrift i Kolding fortæller dog, at han døde 26. februar 1675, og en helt tredje kilde fortæller, at han døde i marts 1676 - død er han i hvert fald.

Enkefru Helvig boede en tid på Meilgård i Glæsborg sogn på det nordlige Djursland. Senere flyttede hun til Skivehus, som hun havde i forpagtning fra Chr. Gjedde 1678 - 80. Hun var en hård og bestemt dame. I 1679 indmanede hun sin kære stedsøn fra første ægteskab, Iver Høeg til Bjørns-holm, for en gæld på 6000 rdl., som han havde skullet afdrage til hende med 1000 rdl. årligt første gang den 11. 3. 1679. Indlageret skulle finde sted inden den 15. april samme år hos Salomon Gerber i Viborg.

Efter Iver Høegs død (mellem 1679 - 89) overdrager hun Meilgård med tilliggende bøndergods for 2340 rdl. til hans enke friherreinde Helle Trolle, men mod en behørig sikkerhed i hovedgården "Østergård" og 5 bøndergårde i Fjellerup sogn.

Som 24-årig enke og stadig med formue, var Helvig Brockenhuus endnu en attråværdig hustru for en officer ved rytteriet, så Georg Arnold von Post friede, hvad der som nævnt endte med bryllup i Skive kirke i 1681. Efter brylluppet tog parret ophold på Støvringgård.

Som ægtemand tog von Post fat på at administrere sin kones ejendomme. Han var en handlekraftig herre, der afhændede af godset og tilkøbte andet, udstedte skøder og modtog pantebreve. I 1693 erhvervede han så Glomstrup, og for at ingen skulle være i tvivl om, at der nu boede en herremand, der ville have orden i sagerne, lod han ved Morsø herredsting forbyde al færdsel på hans mark og ejendom.

Nu gjaldt det om at samle gods omkring gården, og panteprotokollerne viser den ene gang efter den anden, at nu har hr. von Post erhvervet den og den ejendom og de og de gårdparter. Hans sidste ejendomshandel synes at have fundet sted i 1698.

Den uhøflige fuldmægtig From

Der findes kun få efterretninger fra von Posts sidste 10 leveår, men i retsprotokollen findes en morsom episode, som fortæller lidt om, hvad der optog en godsejer dengang, men også om datidens æresbegreber.

Arnold von Post havde begæret stævning mod Signeur Mattias From, Vejerslevgård, som den 6. november 1697 havde skrevet et meget uhøfligt brev til ritmesteren.

Forhistorien var, at den velbårne hr. von Post havde sendt sin søn, hans velbårne lille junker, hen på Vejerslevgård for at invitere Sr. Mattias From til en visit på Glomstrup. Det efterkom From gerne og mødte op. Han blev budt til bords og fru Helvig stod hos. For folk, der som dem levede af landbrug, kom talen naturligt ind på handel og priser både på korn og stude, som der jo var mange af i staldene på Mors.

Snakken kom til at dreje sig om den forprang, - salg af varer uden for et autoriseret marked - der for en del fandt sted trods forbud. Det foranledigede en bemærkning fra den velbårne ritmester, som stod ved kakkelloven. Han sagde, at det ikke kunne siges, at han brugte forprang. Derfor skulle de heller ikke "skindre" ham en snes dalere fra, som de gjorde ved andre.

Anledningen til den bemærkning kunne være, at From havde stilling

som fuldmægtig for både regimentsskriveren og for amtmanden, der havde tilsyn med landprangerne. Gennem disse embeder fik From kendskab til overtrædelser af bestemmelserne, og kunne måske mod betaling under hånden bringes til at lukke øjene og undlade indberetning af ulovligt forprang. Det kunne bringe From i en meget alvorlig situation.

Ritmesterens brug af ordet “skindre”, der er synonym med ordet “flå”, faldt sr. From for brystet, for det antydede jo, at den velbårne herre anså embedsmændenes forvaltning for noget, der kunne sidestilles med rakkerens arbejde.

Sr. From, der allerede da han kom til selskabet, var noget beskænket og i en tilstand, der gjorde ham nærtagende og kværlantisk, opfattede ritmesterens ord, som et angreb på både amtmanden og ham selv som dennes fuldmægtig, således - som han skrev i sit brev: “at både herren og tjeneren blev såret”.

Som den fine mand From antog sig selv for at være, lod han som om, han ikke hørte ritmesterens spottende ord, men var optaget af at lytte til fru Helvig. Da samtalen endte, tog han afsked, men idet han ville bukke for fru, vaklede benene under ham, og han var så uheldig at falde omkuld, hvorved, som han skriver, han kom til at gøre “alt for dyb komplement for så dårligt et traktement”. Ritmesteren skulle ikke af den grund tro, at han, Mattias From stod under hans kommando og han var hverken pligtig eller vant til at tage mod slige grundløse beskyldninger uden at tage til genmæle. Ritmesteren skulle ikke få lejlighed til at prale af det over for andre.

From ville med sit brev til von Post udbede sig at blive fri for den slags beskyldninger, men var jo unægtelig selv kommet til at servere et par ufor-skammetheder undervejs. Von Post skulle anklage eller frikende de virkeligt skyldige, men rense From.

Det ville von Post nu ikke. I stedet indstævnedes han From. Sr. Olle Dreyer, der skulle føre sagen for ritmesteren, fandt det nødvendigt at protestere mod brevet således: “Sr. Froms påstand, at ritmesteren skulle have talt amtmanden for nær er meget usandfærdigt fremført, og han ville aldrig kunne bevise, at ritmesteren havde fremført det mindste ord, der kunne være amtmanden til skade. Så det såvel som hele brevet indhold er beklagelsesværdigt, at sr. From, som angiver sig selv som forstandig, kunne handle så uforstandigt. Angående hans udtalelse om at have gjort for dyb “komplement” for slet traktement, så var årsagen til, at han faldt omkuld nok det stærke traktement, han havde indtaget, før han kom til ritmesterens”.

Eftersom From slet ikke mødte op til tinget, blev sagen udsat til den 7. marts 1698.

Heller ikke her mødte From op, men sendte dog en af sine folk med et brev, hvor han gør opmærksom på, at han som militærmand ikke kunne retsforfølges uden videre.

Sagen slutter så ved et retsmøde den 16. april 1698, hvor From må gøre offentlig undskyldning til ritmesteren, og således endte den lidt pinlige historie. From har nok erkendt det gamle ord, at når man spiser kirsebær med de store, risikerer man at få stenene i øjnene. Vi andre kan være rimeligt sikre på, at von Post har sagt de ord From anklagede ham for, det kunne bare ikke bevises.

Arvingerne

I fru Helvig og Arnold von Posts ægteskab var der mindst tre sønner, Erik Iver von Post, Hermand Sigvard von post og Christian Seefeld von Post, som senere blev ejer af Glomstrup.

Den ældste søn Erik Iver von Post kom tilbage til det tyske, hvor han overtog et af slægtens stamhuse, nemlig Luegda ved Prymont i stiftet Paderborn. Stamhuset var egentlig tilfaldet hans fader Georg Arnold von Post på Glomstrup år 1708, men denne havde betakket sig med den grundelse, at han var blevet en gammel mand og desuden havde antaget den lutherske tro.

Erik Iver von Post var født 1683 og opgives at være død i Luegda år 1759.- Et par hundrede år senere opsøgte en af hans efterkommere Glomstrup, det gamle fædrene gods på Limfjordsøen.

Det var netop i 1708 ritmester Georg A. von Post døde på Glomstrup omtrent 70 år gammel. Han døde den 19. februar og blev den 11. marts begravet i Hvidbjerg kirke.

Fru Helvig der efterhånden var blevet 61 år var nu enke for tredje gang, og i oktober 1708 fik hun bevilling til at sidde i uskiftet bo med hendes og afdødes fælles børn, så længe hun blev i enkestand. Hun blev boende på Glomstrup som enke, hun har nok heller ikke været så attraktiv mere, hverken aldersmæssigt eller økonomisk.

Det forlyder, at hun henlevede sine sidste år i yderst vanskelige og små kår.

Det har vel heller ikke været billigt at have et par sønner som officerer i kongens tjeneste, og en tredje tjenende som page ved en af landets højvelbårne damer, grevinde Rewentlow.

I 1713 så fru Helvig sig nødsaget til at pantsætte et par gårde og huse for et lån på 300 rdl. Samme år pantsatte hun Glomstrup for 800 rdl. og i 1724 skødede hun noget gods, hun ejede i Hanherred til signeur Laurs Pedersen.

I Hvidbjergs kirkebog, kan man i perioden fra 1695 til 1702, følge Helvig Brockenhuus som en meget benyttet gudmor ved barnedåb, såvel som hendes datter jomfru Helvig Ingeborg. Derefter møder vi næsten ikke familien i Hvidbjerg kirke. Først 1711 kan på skrift ses, at hun må have været utilfreds med sin sognepræst, for da får hun bevilling til at søge V. Assels kirke sammen med sine børn for der at høre prædiken og lade sig” i deres sagligheds sager betjene”. Fru Helvigs søn Christian skulle dog siden blive gift med præstens datter, så det er ikke til at vide om de to forældre siden kunne være i stue sammen. Det melder historien intet om, men en tid kunne de i hvert fald ikke være i kirke sammen.

Christian Seefeld von Post hørte i kraft af forældrene til den fine gamle danske adel, hvorimod præstens datter Mette Elisabeth Lassons slægt var knap så fin. Den hørte til de nyadelige, hvor det fine stammede fra beholdningen af en god del rigsdalere.

Uanset hvordan, så blev Chr. Seefeld von Post og Mette Elisabeth den 14. oktober 1718 viet i Karby kirke, og parret blev bosiddende på Glomstrup.

Helvig Brockenhuus overlevede sin mand i 20 år. Hun døde på Glomstrup i 1728 omtrent 81 år gammel. Den 4. juni blev hun begravet ved sin mands side i Hvidbjerg kirke, og med hende døde den sidste rest af gammel dansk adel blandt godsejerne på Mors. De øvrige gårde var gået over på borgerlige hænder eller kommet i den nye adels besiddelse.

Christian Seefeld von Post 1726 - 1734

Chr. Seefeld var formentlig født på Støvringgård den 11. august 1690 som Helvig og G. A. von Posts yngste søn. Det var ham, der tjente som page hos grevinde Rewentlow, og page er en adelig dreng i tjeneste hos en fyrste eller ældre adelsmand for at blive uddannet til ridder.- Man havde smukke idealer i slægten.

Uanset om Christians moder fru Helvig har haft større planer med sønnen end ægteskabet med Karby-præstens datter Mette Elisabeth Lasson, så kom parret efter brylluppet i 1718 til at bo hos hende på Glomstrup, og fru Helvig kendte jo også selv til at sætte sig op mod familiens vilje, med hensyn til giftermål.

Mette Elisabeth Lasson var født i Ikast præstegård i 1698, forældrene var sognepræst Laurits Thøgersen Lasson og Margrete Krampe.

I 1726 overtager Chr. Seefeld von Post Glomstrup fra moderen, og det år ser han sig nødsaget til at optage et lån på 100 rdl. hos ridefogeden på Højris, sign. Anders Christensen Tøttrup.

Efter moderens død, udstedte Chr. von Post i 1729 et forpligtende dokument til sin stedsøster Helvig Ingeborg, Løvencrones datter, hvori han påtager sig alle forpligtelser efter, "min salig moders efterladte gjæld og besværing, af hvad navn kan nævnes", mod "at jeg Christian von Post beholder og tiltræder al bemeldte min moders efterladte gård, gods og midler", det der andre steder benævnes som 64 tdr. forarmet bøndergods.

Stor velstand er han ikke kommet i besiddelse af, og hans økonomiske kår forringes år for år, hvad en stor opvoksende børneflokk nok også har bidraget til.

Mindst 12 børn kendes, og i kirkebogen kan man næsten følge dem år for år. Det første blev født 1719, året efter brylluppet og det sidste i 1743. Ved de mange barnedåb var det hovedsageligt familien på øen, der bar og stod fadder, og det er navne som Madsen fra Ulstrup, Bugge, Vitus Bering, Friis, Lassen, Brøchner og en enkelt gang også von Klingenberg.

Den 20. maj 1734 så Chr. von Post sig nødsaget til at sælge Glomstrup til en af sine bekendte, nemlig kammerjunker Frederik Christian von Klingenberg til Lund og Blidstrup, den von Klingenberg der 14 år tidligere havde stået fadder til hans datter Helle Trolle.

Skødet nævner Glomstrup hovedgård med det bortfæstede markhus, tilsammen af hartkorn 28 tdr. 6 sk. 0 fdk. 1 alb. samt en lille ny vejrmølle (4 sk. 1 fdk. mølleskyld)

Chr. Seefeld von Post gik det tilbage for hele livet. Han sørgede dog for at få sine sønner i majestæten kong Christian den 6.'s krigstjeneste, hvor flere af dem avancerede, og døtrene fik han standsmæssigt gift.

Efter at have solgt Glomstrup har han taget ophold i Frøslev sogn, hvor to af hans børn blev født, senere i Ljørslev sogn og endelig i Sindbjerg, hvor han henlevede sine sidste år.

Da hans svoger, den nye sognepræst i Karby H. P. Brøchner i 1748 skulle indberette om de adelige familier på Sydmons, hedder det, at "i et lidet sted udi Sindbjerg boer Christian von Post, som en gammel mand og i en mådelig tilstand".

I 1765 døde Chr. von Post i Sindbjerg, 75 år gammel og blev den 11. april begravet ved Redsted kirke. Fem år efter fulgte hans enke.

Storgodsejeren på Mors

Frederik Christian von Klingenberg 1734 - 1750

Frederik Christian von Klingenberg var ud af en søskendeflok på 8. Han blev født i 1704 og var søn af konferensråd Poul von Klingenberg, moderen var Edel Elisabeth Bielke. Han var altså barnebarn af den legendariske generalpostmester Poul von Klingenberg, der fra det hamburgerske købmandsmiljø i 1600-årene var indvandret til Danmark, og som med sine handelstalenter havde opnået stor indflydelse, bl.a. som kongens rådgiver.

Efterkommerne arvede ikke så lidt af generalpostmesterens økonomiske talenter, og de stræbte bestandigt efter at udstrække deres indflydelse og besiddelser så langt som overhovedet muligt.

F. C. von Klingenberg arvede som 19-årig, ved faderens død i 1723 godserne Lund og Blidstrup på Mors. Den Klingenberske familie var på det tidspunkt en magtfaktor på øen. En opgørelse fra 1724 viser, at familien ejede omtrent 42% af Morslands bøndergods, og så er hovedgårdene ikke medregnet, det var Lund, Højris, Blidstrup og Dueholm.

Den 19-årige von Klingenberg var således i 1723 næsten enehersker over byerne Blidstrup, Ø. og V. Assels samt Sillerslev og Jegindø, men han ejede også jord opad Vestmors. Udover at være en stor jordbesidder, blev han i 1726 også udnævnt til kammerjunker hos dronningen.

I 1734 forøgede han så sine besiddelser med købet af Glomstrup, og han lagde godt 200 tdr. bøndergods under den, ”beliggende 2 mile nær hovedgården”. Dermed var Glomstrup igen nået op på en størrelse, så den var en komplet herregård, der dermed var berettiget til fuld skattefrihed.

F. C. von Klingenberg har formentlig ikke boet på Glomstrup. Et sted nævnes, at han holdt hus på Højris, hvor det dog var hans stedmoder, der residerede. Hans godser er formentlig blevet drevet med forvaltere.

Med hensyn til gårdens avl har det vigtigste været korn og stude, men allerede i 1739 nævnes mejeribrug. Det er Anne Jensdatter, der den 27. februar 1739 bliver viet i Hvidbjerg kirke, og hun er ”mejerske af Glomstrup”. Man kan forestille sig, at den kælder, som endnu er bevaret under Glomstrups hovedbygning, har været Annes arbejdsplads med at fremstille smør og ost.

Man kan få en fornemmelse af, at F. C. von Klingenberg var en herremand af den ”klassiske” slags. Det fortælles, at ”under den energiske Klingenbergs tid forøgedes de fattige Glomstrupbønders byrder”. At det

ikke har været gunstige tider for hverken Klingenberg eller hans bønder ses af en indberetning til stiftsamtmand Claus Rewentlow i 1735.

Der nævner amtsforvalteren over Dueholm amt, at Glomstrup sammen med Lund og Blidstrup er gårde med en del slet gods til, foruden at der også forrentes store kapitaler. Amtsforvalteren klager over det lave indbyggertal. Det er vanskeligt at få et ledigt fæste afsat og at skaffe en dygtig karl til at udtage til militsen. De bønder, der skal gøre hovarbejde og derfor er nødt til at have en karl, har vanskeligt ved at give ham lønnen, hvorfor de uformuende bønder sammen med deres koner og pigebørn må slide og trælle.

Von Klingenberg lavede mange økonomiske transaktioner i de år, og kom da også i pengeforlegenhed, hvorfor han i 1737 pantsatte Blidstrupgård samt Ø. Assels, Redsted og Blidstrup kongetiender til godsejer Berregård, Kølbygård. Han nåede dog at indløse pantet inden sin død.

Skolehus på Mors

I 1739 kom kong Christian den 6. med den første egentlige danske skolelov. Da loven skulle praktiseres ses en von Klingenberg, der forstod at sno sig.

I den nye lov havde kongen tænkt sig, at der skulle oprettes skolebygninger i ethvert sogn, og at børnene skulle gå i skole både sommer og vinter. Men ifølge pastor Brøchners indberetninger fra Karby, Hvidbjerg og Redsted mødte det stor modstand i hans sogne. Brøchner brugte alle mulige modargumenter mod de nye skolars oprettelse. I hans sogne var de udmærket tilfredse med de omgangsskoler hver by selv havde etableret, og som det fremgår af Brøchners indberetning fra 1737, kan han ikke se "hvorledes bekostningen kan udredes, da her overalt er slet tilstand".- "Meget er øde, og en anselig del allerede hjemfalden til kronen (for skatte-restancer)".

Kongen modtog en syndflod af protester, og i 1740 så han sig nødsaget til at slække på kravene. Dog holdt han fast på, at alle børn på en eller anden måde skulle have undervisning i læsning. Efter at konfirmationen var indført i 1736 fandt kongen det vigtigt, at hans undersåtter lærte selv at læse i bibel og salmebog.

På et møde i 1740 mødte øens største lodsejere med kongens repræsentant og øens to provster i Nykøbing, for at få skoleloven gennemført på Mors og få byrderne fordelt. Største lodsejer i Redsted og egentlig også i Hvidbjerg var kammerjunker von Klingenberg, der selv var mødt op.

F. C. von Klingenberg havde nu slet ikke været uinteressert i sine bøn-

derbørns oplysning. Det var således ham, der i 1733 - af egen fri vilje - lod opføre øens første egentlige skolehus i Ø. Assels og der ansatte og lønede en anerkendt dygtig skoleholder. Men han ville rigtignok helst ordne den slags efter sit eget hoved. Kongens og stiftsøvrighedens krav og indblanding gjorde ham stædig.

Von Klingenberges stædighed gav resultat. Han slap forbavsende billigt. Hvidbjerg og Redsted fik lov til at klare sig med de omgangsskoler de i forvejen kendte, medens der i Karby af kirkeejeren Lassen skulle opføres en degnebolig, og af proprietær Stjernholm til Ørndrup skulle bekostes skolestue til degneboligen.

Da F. C. von Klingenberg i 1744 var 40 år gammel, blev han gift med Anna Cathrine von Bülow. Det blev dog ikke noget langvarigt ægteskab, for 6 år senere døde von Klingenberg den 24. april 1750. Anne Cathrine von Bülow arvede hans tre store gårde, men de var så forgældede, at hun måtte pantsætte gård, gods og tiender til hospitalet i Ribe for et lån på 12000 rdl.

Enkestand var dog ikke rigtigt et liv for Anna Cathrine von Bülow, så den 24. september 1751 blev hun i Hvidbjerg kirke viet til oberstløjtnant Philip Godtfred von Samitz.

Philip Godtfred von Samitz 1751 - 1754

Philip Godtfred von Samitz var født i Augsburg i 1703, så det var altså en moden herre, etatsrådinde Anna Cathrine von Bülow fik til ægtemand. Han havde tidligere været oberst ved det slesvigske regiment i Danmark, men måtte efter brylluppet hellige sig de store, men lidt forgældede besiddelser, der fulgte med ægteskabet.

At brylluppet foregik i Hvidbjerg kirke, kunne måske antyde, at de bosatte sig på Glomstrup, men hvis det har været tilfældet, har det kun været for en kort tid, for i 1752 opførte han en ny hovedbygning på Lund på Sydmons, et firefløjet, teglhængt bindingsværksanlæg, hvor parret så tog ophold.

Det er ikke mange efterretninger von Samitz har efterladt sig. Der findes dog en enkelt sag fra Blidstrup i 1754, hvor han undrer sig over, at nogle bønder havde ret til at hente hø i Blidstrup hovedgårds mark, men det havde de altså.

Det blev ikke noget langvarigt ejerforhold von Samitz havde til Glomstrup, for efter skøde dateret 30. december 1754 solgte han Glomstrup hovedgård med underliggende vindmølle og bøndergods (210 tdr. 5 sk. 3 fdk), Rakkeby søndermølle (3 td. 1 sk. 2 fdk) og Redsted kongetiende.

Glomstrups hovedgårdsareal bestod ved salget af 270 tdr. land ager, 10 tdr. land eng og 172 tdr. land hede, altså ialt 452 tdr. land. Salgsprisen for hele herligheden var 9800 rdl. og den nye ejer var mølleren på Ballegård Peder Espersen.

Von Samitz døde på Gammellund den 28. juni 1762 og blev begravet i tårnet til Blidstrup kirke. Året efter, den 2. maj 1763 solgte enken Anna Chatrine von Bülow Lund og Blidstrup for 37000 rdl. Hun har dog næppe fået meget ud af de mange penge, eftersom hun døde et halvt år senere, den 27. oktober 1763.

Peder Espersen 1755

Om Glomstrups nye ejer er det meget sparsomt med oplysninger. Han nævnes i visse kilder som Peder Espersen Møller fra Havertoft i Salling.

Han kom da også kun til at eje Glomstrup i et år, for efter skøde af 22. december 1755 solgte han Glomstrup gård og gods m. m. til Mads Isager. Selv flyttede han til Ballegård i Vejerslev sogn. På et tidspunkt må han også være blevet ejer af Vilsgård, for den solgte han i 1770 til Chr. Staunstrup til Blidstrup.

Peder Espersens ægteskab var barnløst, og ægtefællerne oprettede derfor en testamentarisk forskrivelse i 1758. Men efter, at hans kone Maren Poulsdatters var død i 1774 blev den kasseret. Peder Espersen døde på Ballegård den 2. juli 1775, og hvad der skete med hans jordiske gods, melder historien ikke noget om, udover at han gav 800 rdl. til de fattige.

Den religiøse skipper

Mads Nielsen Isager 1755 - 1771

Det var ikke ligefrem en landmand, der var blevet ejer af Glomstrup. Mads Nielsen Isager var født i Rindum ved Ringkøbing i 1712, og var ud af en almindelig bondefamilie. Mads havde, såvel som sin ældre broder Peder Isager slået sig op ved skipper- og købmandserhverv i Ringkøbing, og umiddelbart ser det ud som om, at broderen Peder har været forbillede for Mads.

Mads var den 1. december 1746 blevet gift i Ringkøbing kirke. Hans brud var den 29-årige Dorthea Lauridsdatter Noe, der var født den 28. september 1717. Hun var datter af Ringkøbingkøbmanden Laurids Jacobsen Noe, som var død i 1724, men hans enke og familie havde ført virksomheden videre.

Mads' broder Peder var 8 år tidligere blevet gift med Dortheas ældre søster Margrethe Noe.

En anden, men afgørende faktor for Mads Isagers fremtidige liv, var en religiøs vækkelse, der skete i Ringkøbing omkring 1738. Det var to kapellaner, der havde bragt den herrnhutiske bevægelse eller brødremenigheden til egnen. Både Mads' broder Peder og svogeren Ringkøbingkøbmanden Christen Noe blev dybt involveret i den nye bevægelse, og formentlig også Mads selv, eftersom det har optaget familierne meget.

Mads ernærede sig som skipper, og har sikkert sejlet for både broderen og svogeren. Det meste handel gik på den tid til Holland, men enkelte rejser gik også til Norge. Fra den 1. marts 1748 kendes et sø-pas Mads fik på skibet "DE - GETONDE - FREDA" til Oldenburg og Glückstadt.

Mads og Dorthea fik i deres tid i Ringkøbing to sønner, den ene er Laurids Noe Isager, der er født i 1752, den anden er Niels Isager, født 1753.

Hvad der præcist får Mads Isager til at opgive skippererhvervet til fordel for et liv som godsejer kan kun blive gisninger, men det var ikke ualmindeligt i tiden, at købmænd i Vestjylland erhvervede sig nogle af de gamle herregårde. Det gælder både Lemvig og Holstebro, og i 1700-årene var der ikke mindre end 6 borgere med tilknytning til købmandserhvervet i Ringkøbing, der endte som godsejere.

En af de mere kendte af dem var netop Mads' broder Peder Isager, som var blevet stærkt knyttet til herrnhuterne. De strenge sædelige og moral-

ske idealer, som denne religiøse sekt dyrkede, kunne vel ikke for godt forenes med de forretningsmetoder, som på den tid var i brug i Ringkøbing, hvor en stor del af købmandshandelen foregik ved smugling, hvad broderen Mads som skipper har været en helt naturlig del af. Peder Isager besluttede derfor helt at nedlægge sit borgerlige erhverv og i stedet hellige sig brødremenigheden fuldt og helt.

Det gjorde han ved at købe godset Hindsels i Hvidbjerg sogn på Thyholm i 1751. Han omdannede Hindsels til et centrum for udbredelse af brødremenighedens trosretninger, og på Hindsels boede der ofte i årevis kendte ledere af bevægelsen. Peder Isager var helt optaget af missionsgeringen, der dog aldrig fik et sådant indpas på Thyholm, som den gjorde syd for fjorden. Han havde så afgjort bedre held med administrationen af sit gods, som han var en nøjeregnende og påpasselig forvalter af. Han var samtidig human og godgørende over for sine undergivne bønder.

Dyrkningen af Hindsels foregik naturligvis ved hoveri, men hoveriet var allerede i 1770 retfærdigt fordelt og fastsat blandt de hoverigørende bønder og husmænd, som udgjorde 36 af godsets 51 bønder og 22 husmænd. De øvrige havde allerede fået deres hoveripligt afløst af en årlig pengeydelse.

Bondesønnen Peter Tang, der senere blev storkøbmand i Ringkøbing og ejer af godset Nr. Vosborg, startede iøvrigt sin karriere som skriverdreng hos Peder Isager på Hindsels. De kendte hinanden fra de herrnhutiske kredse. Det var også Peder Isager, der fik Peter Tang i købmandslære hos svogeren Christen Noe, som senere overlod Tang forretningen i Ringkøbing, da han selv fik samvittighedskvaler over sine forretningsmetoder, og i stedet startede som grossist i København.

Efter at brødremenighedens koloni blev oprettet i Christiansfeld rejste Peder Isager hyppigt derned, og da menigheden manglede penge til oprettelsen, pantsatte han Hindsels for at skaffe midler dertil. Altså har Mads Isagers familie og omgangskreds været dybt involveret i brødremenigheden, og formentlig også Mads selv.

I 1755 fulgte Mads Isager i broderens fodspor, i hvert fald med hensyn til at opgive sit borgerlige erhverv, for at blive godsejer. Med købet af Glomstrup kom han igen tæt på broderen, så tæt at han i klart vejr har kunnet se dennes gods på den anden side af fjorden. Mads var som skipper tilsyneladende ikke blevet så holden en mand som broderen, for det ser ud til, at han har forrentet det meste af købesummen. Foruden 5000 rdl. som han skyldte i 1. prioritet til captain Ernst Frederich Zytphen, ejeren af Volstrup i Hjerm sogn ved Struer, udstedte han den 15. maj 1756 en obligation i 2. prioritet til den tidligere ejer Peder Espersen. Den lød på 4300 rdl.

Isagers fortsatte familieførøgelsen på Glomstrup. Parret fik to døtre Maren og Marie Isager, som dog må være født i Ringkøbing. I 1756 fik de sønnen Niels Isager, så den første Niels må være død. Året efter døde den ældste søn Laurits Noe Isager.

Den 26. april 1758 fik Mads Isager et nyt lån på 5000 rdl., denne gang af major Poul von Klingenberg, der havde giftet sig med enken på Volstrup, og pengene har formentlig skullet indfri det beløb, Isager havde lånt af afdøde E. F. Zytphen.

Det år, 1758, var der igen barnefødsel på Glomstrup, en pige, men denne gang klarede moderen Dorthea det ikke. Hun døde i barselssengen kun 41 år gammel. Hun blev begravet den 14. december i Hvidbjerg kirke, samme dag som datteren fik dåben bekræftet, og hun blev selvfølgelig opkaldt efter moderen med navnet Dorthea Isager.

Først i januar 1759 fik Mads Isager bevilling til at sidde i uskiftet bo med de umyndige børn, og han levede som enkemand i tre år, inden han indgik nyt ægteskab. Det var den 15. januar 1762, at han i Nykøbing kirke blev viet til Anna Marie Erslev. Som vidner ved brylluppet var broderen Peder Isager fra Hindsels og Anders Erslev fra Aalborg, formentlig en bror til bruden.

Det ser ud til, at Mads Isager ved giftermålet med Anna Marie Erslev har fået et ben indenfor hos en af de gamle og betydelige handels- og købmandsfamilier i Nykøbing, idet Anne Maries far formentlig var den Niels Nielsen Erslev, der i 1743 nævnes som købmand i Nykøbing. Samme Erslev nævnes 19 år senere, det år brylluppet blev holdt, som en af byens største skatteydere.

Med en ny ung kone i huset, kom der igen gang i barnefødslerne på Glomstrup. Allerede 8 måneder efter brylluppet meldte den første sin ankomst, hun fik navnet Else Berntsdatter. Hun blev fremstillet i kirken den 10. august 1762, efter at være hjemmedøbt ligesom alle Mads Isagers øvrige børn var det. Man kan godt undres lidt over navnet, men hun er såmænd bare opkaldt efter sin morbroder Bernt Erslev, der var ungkarl. Han stod fadder til hende, mens mormoderen madam Erslev bar hende.

Året efter fik de i september datteren Anna Laurentia, og i december 1764 kom Margrethe Maria. Hun døde dog året efter, så da der i marts 1766 kom endnu en datter, fik hun også navnet Margrethe Maria. I november 1767 kom så sønnen Andreas Nicolaj, oktober 1767 fødtes Appellone, der blev opkaldt efter Mads Isagers søster jomfru Appellone Isager, som boede hos dem på Glomstrup til sin død, 56 år gammel i 1771.

Fra en af de mange undersøgelser, som statsmagten i de år lavede omkring herregårdsdrift, ved vi, at Glomstrup i 1771 havde 207 tdr. htk.

bøndergods under sig. Bøndergodset bestod af 33 gårde, som lå op til 3/4 mil fra Glomstrup. Af de 33 var der kun 6 hovpligtige gårde. Derudover var der 10 husmænd, men hvorvidt de var hovpligtige, oplyses ikke.

I juni 1771 blev parrets sidste barn Martha så født. En af fadderne til hende var handelsmanden sign. Christen Sund fra Nykøbing, han var i 1764 blevet gift med Anne Marie Erslevs mor, Ingeborg Hansdatter, der i kirkebogen dog altid kaldes "Madame Erslev".

Mads Isager nåede næppe at komme til at kende sin yngste datter, for han døde 59 år gammel omtrent samtidig med Marthas fødsel i 1771, og han blev begravet i Hvidbjerg kirke den 11. juni, samme dag som datteren fik sin dåb bekræftet i kirken.

Den 2. november 1772 udstedte enken så en panteforskrivning til de 9 børn, der efter deres fader fik arvelodder på tilsammen 1265 rdl. 51 sk. og børnene fik dermed pant i Glomstrup hovedgård og gods. Børnene var fra første ægteskab Niels, Maren, Maria og Dorteia. Fra andet ægteskab Andreas Nicolaj, Else Bernst, Anna Laurentia, Margrethe Maria og Appellone.

Kort efter skiftet med børnene ægtede enken Anne Marie Erslev i Hvidbjerg kirke den 18. december 1772 Niels Christensen Nandrup.

Niels Christensen Nandrup 1772 - 1788

Anne Marie Erslevs nye ægtemand Niels Nandrup var kendt med egnen og forholdene på øen, eftersom han selv var opvokset der. Han var blevet døbt den 15. december 1730. Forældrene var Christen Nielsen Nandrup, ejeren af Sindbjerggård, en lille herregård i et af nabosognene til Glomstrup, og Sidsel Pedersdatter. Det var hende der i 1728 havde arvet Sindbjerggård efter sine forældre. Hun var blevet enke i 1745, men solgte dog først Sindbjerggård i 1763 til Niels Nandrups et år ældre broder Vennich Nandrup.

Det var altså en moden mand på 42 år, som den 38-årige Anne Marie Erslev ægtede i Hvidbjerg kirke ved juletid 1772. Mange barnefødsler blev det naturligt nok heller ikke til. Året efter fik parret en søn, som selvfølgelig blev opkaldt efter Anne Maries afdøde mand, Mads Isager. Drengen nåede dog kun at blive 14 år. Parret fik i 1777 endnu en søn, og denne gang var det Niels Nandrups far der blev opkaldt, for drengen blev døbt Christen Nandrup.

Det har ikke været problemfrit for Niels Nandrup at blive godsejer på Glomstrup, hvad der findes utroligt mange vidnesbyrd om.

En herremands problemer

Den 25. november 1775 lånte Nandrup 5000 rdl. af løjtnant Ludvig Vilhelm Høeg, der var blevet gift med en datter fra Volstrup ved Struer. Det har formentlig været for at indfri det lån af samme størrelse, som Mads Isager havde haft hos Volstrups tidligere ejer major Poul von Klingenberg. Det store pengelån hos Høeg kan godt undre lidt, for set fra nutiden forekommer Høeg på ingen måde at være en formuende mand. Høeg handlede en del i de år 1774-75. bl.a. Quistrup ved Struer, hvor han måtte lade handlen gå tilbage og Bækmark i Flynder, som han også måtte sælge i 1775. Høeg nævnes som så hårdt bundet af gæld de år, at han måske også har været fallit. Volstrup lod hans svigermoder ham aldrig blive ejer af, formentlig på grund af hans økonomiske situation.

Allerede 6 måneder senere var der bud efter Nandrup igen, for den 28. maj 1776 gjorde Christen Eskov fra Nørgård ved Viborg krav på den 2. prioritet i Glomstrup lydende på 2000 rdl., som var blevet transporteret til ham fra Peder Espersen året før. De 800 rdl. af beløbet, var dem, der var legateret til de fattige.

Det var ikke kun økonomiske problemer Nandrup havde. Der fortæles også om problemer med hans fæstebønder. Da han fik en gård fæstelig, var han trods de største anstrengelser ikke i stand til at formå nogle af sine bønderkarle til at fæste den. En af årsagerne var gårdens ringe tilstand og jordens spredte beliggenhed. Efter lange overtalelser lykkedes det Nandrup at få en fremskridtsmand blandt bønderne til at overtage gården, imod at han skulle være fri for landgilde og hoveri og kun betale de kongelige skatter.

Ikke kun bønderne voldte problemer. Sognepræst Laurits Lassen Brøchner havde Nandrup også sit hyr med. Brøchner havde overtaget sin faders embede som sognepræst for Karby, Hvidbjerg og Redsted i 1768, og han var således i familie med den Mette Elisabeth Lassen, der i 1718 var blevet gift von Post til Glomstrup, hvad der nok er årsag til hele miseren. Tidligere var der fra sognenes herre- og sædegårde ydet en vis årlig ydelse af korn og andet til Karbypræsten, men denne ydelse var i tidens løb gået tabt.

I 1774 indsendte Brøchner så en ansøgning til stiftsøvrigheden, om at blive hjulpet til sin ret til at oppebære de ydelser, som af en eller anden grund ikke var blevet krævet i hans faders tid. Han gik ud fra, at hans faders undladelse af at kræve dem, ikke kunne fratage ham hans ret til at oppebære dem. Han henviser så til Mads Schyttes indberetning fra 1690, hvor ydelserne fra gårdene nævnes. Året efter fik han stiftsøvrighedens

svar, der gik ud på, at gårdenes ejere burde yde ham de nævnte afgifter uden anvendelse af lovens tvang.

Denne resolution blev også sendt til gårdenes ejere, men der var tilsyneladende ikke nogen der følte, at de skyldte Brøchner noget. Niels Nandrup svarede med en længere skrivelse, der også var tiltrådt af hans broder Vennich Nandrup på Sindbjerggård. De hævder, med hjemmel i "Jyske lov" at "når mand efter mand, ulæst og ukjært til tinge eller på andre måder" i nogle og firsindstyve år har ejet, beboet og brugt enten hus eller gård, og når samme ejendom af mand efter mand har kunnet skødes og bortsælges med herligheder og rettigheder, indtægter og udgifter, kan der ikke på grundlag af påstande, som ikke er legitimerede efter lovens forskrift, gøres indgreb i den pågældende ejendom, så den mister nogle af sine herligheder. Ellers kunne ingen vide, hvad han købte eller solgte. Brødrene Nandrup vidste ikke, hvorpå pastor Brøchner kunne begrunde sit krav. At der skulle svares afgift til præstegården i Karby, kunne ikke være for kaldets ringheds skyld, da det var det bedste på øen. Sluttelig erklærede brødrene, at de ikke har nægtet eller agtede at nægte præsten, hvad han med rette kunne tilkomme. Men de kunne heller ikke gå ind på at pålægge deres gårde sådanne afgifter, som de i mands minde og mere end 80 år havde været fri for. Derfor kunne de ikke indvilge i pastor Brøchners forlangende.

Da de krævede afgifter udeblev, blev sagen i 1779 indanket for kongen. Der fik Brøchner lovning på, at såfremt det ikke kunne ordnes i mindelighed, så ville han få bevilling til fri proces, så sagen kunne prøves for landets lov og ret.

Proces blev det nu aldrig til, og det blev præsten, der trak det korteste strå i striden med herremændene, i hvert fald forsvandt alle kornydelse fra Glomstrup og Sindbjerggård til præsteembedet. Deres jord var i forvejen tiendefri i kraft af sædegårdens forret.

En strid om stavnsbånd

En anden sag, der fortæller en hel del om Niels Nandrup's forhold til sine fæstebønder og om godsejerforhold på den tid, er Steen Buscks artikel "Jens Greisen og stavnsbåndet" i Jul på Mors 1987,- her genfortalt i en forkortet version.

Da historien her indtraf, var Jens Nielsen, som han hed eller Jens Greisen, som han blev kaldt, en karl på en snes år, der tjente hos sin bror, Kræn Greisen i Sundby. Gården, som var en stor fæstegård under Glomstrup gods, lå i den søndre udkant af byen. Jens og den 35 år ældre Kræn var kun halvbrødre. Deres far, Niels Greisen, havde været gift to gange. Andet ægteskab var med en datter af Jens Storgaard i Ørding, lederen af den vakte flok, som i vore dage er blevet kaldt "kyssekten". Jens var søn af det andet ægteskab.

Niels Greisen var død allerede i 1760, da Jens kun var halvandet år gammel, og få år efter døde hans kone. Men den lille Jens fik sig en ny mor i Kræns kone, Ane, som var en anden af Jens Storgaards døtre. Ane, der med andre ord havde giftet sig med sin stedsøn, var således både moster og svigerinde til Jens.

Jens var en dygtig karl. En dag i sommeren 1779, da han var på hoveri i Glomstrup, bad ridefoged Erslev, som formentlig var Niels Nandrup's svoger, Jens om at tage fast tjeneste der på gården. Det ville Jens ikke. Ridefogeden blev ved sit, og det kom til et skænderi, hvorunder ridefogeden truede Jens med militæret, hvis han ikke makkede ret. Men Jens lod sig ikke rokke.

Sagen var imidlertid alvorlig nok. Godsejeren og hans ridefoged havde magt til at udskrive ham til militæret. Jens var født og opvokset på godset, og da det stadig var i stavnsbåndets tid, sagde kongens forordning, at den, der fra sit fjerde år havde opholdt sig på et gods, var bundet til det - til stavnen, som man sagde. Jens kunne ikke flytte til et andet gods uden sin godsejers tilladelse. For at blive fri af stavnsbåndet måtte man købe sig et fripas af godsejeren, og det var som regel dyrt.

Begrundelsen for stavnsbåndet var, at det var godsejerens pligt til at skaffe soldater til militæret, og det havde vist sig, at mange karle unddrog sig militærtjeneste ved at flytte i tjeneste uden for godsejernes rækkevidde.

Ridefoged Erslev havde nu en gang sat sig i hovedet, at han ville have Jens til at tjene på Glomstrup og 2. juledag 1779 dukkede han op i Sund-

by. Kræn var i kirke, men Ane og Jens var hjemme. Fogeden meddelte, at Jens skulle møde i tjeneste på Glomstrup den følgende påske og lagde 8 skilling på bordet. Det var fæstepenge. Jens nægtede at tage imod dem. Han gjorde det ikke med sin gode vilje, sagde han. Siden sendte han godsejer Nandrup på Glomstrup et brev, hvori han gentog sit afslag.

Påskelørdag, den 25. marts 1780 ankom så ridefoged Erslev til gården ledsaget af korporalerne Steen og Lange. Jens var ikke hjemme. De fandt ham ved Vildsund. Jens fik lov at hente sine ting hjemme i gården. Det var åbenbart gået noget trægt, for korporal Steen udtalte, at dersom Jens fulgte frivilligt med, skulle han få gode ord, og ville han ikke, skulle han få hug. Der var intet at stille op. "Tårene gik ham af øjnene derved", sagde Ane senere, "men han gjorde dog ingen modstand".

Ridefoged Erslev var åbenbart lidt beklemmt ved situationen. Nu skulle Jens følge med, sagde ridefogeden, og han ville komme i kongens tjeneste, men dog kun så længe det passede ridefogeden, for han var karl for at ordne den slags.

De førte Jens til Nykøbing, hvorfra han blev sendt til Det sjællandske Infanteriregiment til 12 års tjeneste. Hermed var det værste sket. Godsejer Nandrup havde kunnet nøjes med at udskrive ham til landmilitseren, men her skulle statures et eksempel over for opsætsige fæstebønder.

Glomstrup havde alle dage haft besvær med sine folk i Sundby og det til trods for, at de havde de bedste forhold. Deres hoveri bestod alene i at bjerge et enkelt skifte hø til herregården. Men frihed fører til forvornhed, som man sagde. I starten af halvfjerdserne havde det været rent galt. Da havde en vækkelsesbevægelse fra Ørding bredt sig til Sundby, hvor den fik sit centrum netop blandt Glomstrupbønderne. Den daværende ridefoged Frederik Juul, havde gjort, hvad han kunne for at komme uvæsenet til livs, og havde da også fået hovedmanden Peder Lassen, sendt i slaveriet og hans husbond, Jørgen Pedersen, sat fra gården. Nu kom så karlen fra nabogården og satte sig op mod sin godsejer, og denne karl var ingen ringere end selveste Jens Storgårds barnebarn. Der var al mulig grund til at statuere et eksempel, så de Sundby folk kunne tage ved lære.

En lille sammensværgelse

Hans moster kæmpede videre. Otte dage efter påske tog hun til Ørding for at finde på råd sammen med familien og degnen Jens Agerholm. Sammen fandt de en vej at gå.

Gårdene i Ørding hørte under Højris, og manden på Højris var konferensråd Frederik Hauch, der beklædte det højeste embede i Nordvestjyl-

land. Han var amtmand over Dueholm, Ørum og Vestervig amter og dermed alle godsejeres og herredsfogeders overordnede. Ham satte de sammensvorne deres lid til.

Hauch har tilsyneladende været Storgårdslægten venligt stemt, eller måske har han som en oplyst mand været oprørt over den skæbne, der var overgået Jens Greisen. I første omgang lykkedes nemlig de sammensvornes plan.

Planen gik ud på at bevise, at Jens rettelig hørte til Højris gods og ikke til Glomstrup. Jens Agerholm affattede en attest, hvori der stod, at Jens i en årrække frem til sit femte år havde opholdt sig i Storgård og ikke i Sundby. Han var, da forældrene blev syge, kommet hen til sin morfar for at blive opdraget der. Da så Jens Storgård i en fremrykket alder overlod gården til sin søn, ville denne ikke have drengen længere, og han var da blevet bragt til en møster i Dragstrup, hvorfra Kræn Greisen og Ane kort efter hentede ham til Sundby. Da var han lige fyldt fem år. Altså havde han ikke opholdt sig på Glomstrup gods siden sit fyldte fjerde år, som loven foreskrev.

Ane og Kræn skrev under på attesten. Jens Agerholm forelagde den for Hauch, som også skrev under, hvorefter den blev indleveret til tinglysning ved by- og herredsretten i Skive. Hvorfor det skulle ske i Skive og ikke i Nykøbing, står hen i det uvisse, men det hænger måske sammen med, at Hauch den 1. juli samme år blev forfremmet til stiftsamtmand i Viborg, hvorunder Salling herreds ret jo hørte.

By- og herredsfoged Ole Selmer i Skive lod indkalde vidner til bekræftelse af attestens indhold. Kræn Greisen og to andre mænd fra Sundby, husmændene Niels Lynggård og Niels Poulsen, rejste til Skive for at vidne i sagen. Det fremgår, at de fik hver fire mark i rejsepenge af Hauch. Retsmødet fandt sted den 18. september 1780. Godsejer Nandrup var mødt op for at protestere, men det hjalp ikke. Byfoged Selmer godkendte attesten. Jens Greisen havde hermed papir på, at udskrivningen havde været ulovlig. Anes aktion var lykkedes.

Godsejer Nandrup til Glomstrup havde ikke i sinde at finde sig i den behandling, og rejste nu sagen for Landstinget i Viborg. Han stævnedes stiftsamtmanden, der som ejer af Højris uretmæssigt havde tilegnet sig en af Glomstrups karle, og Nandrup anklagede i stævningen byfoged Selmer for bevidst at have afgjort sagen til stiftsamtmandens fordel. Selmer mødte personligt i Landstinget og nedlagde påstand om, at sagen blev afvist, og at Nandrup tilbagekaldte de "fornærmelige og skammelige udtryk", han havde brugt i stævningen, samt betalte hans - Selmers - udgifter til rejsen fra Skive, ialt 40 rigsdaler.

Selmers sag stod, hvad argumenter angik, overmåde svagt, men retten fulgte ham. Nandrup måtte betale Selmers rejse og drage hjem med uforrettet sag. En godsejer fra det fjerne Nordvestjylland havde åbenbart ikke meget at sige over byfogeder og amtmænd.

Nandrup gav ikke op. Landstinget var nemlig ikke sidste instans i sådanne sager. Det var den militære landsession, der afgjorde, om udskrivningen af Jens Greisen skulle stå ved magt. Nandrup havde begæret tingsvidne, d.v.s. afhøringer i sagen, ved herredsretten i Nykøbing. Herredsfoged Spliid havde accepteret, og den 21. maj 1781 gik afhøringerne i gang. Til at forestå afhøringerne havde Nandrup hyret sin gamle ridefoged, Frederik Juul, der nu havde slået sig ned som prokurator og handelsmand i Nykøbing. Frederik Juul var en kraftig personlighed, som spillede en ikke ringe rolle ved herredsretten i disse år, fremgår det af mange andre sager i tingsbogen, og han havde fra gamle dage et godt øje til de vakte i Sundby.

De lærde skændes

By- og herredsfoged Selmer i Skive havde imidlertid hørt, at den sag, han havde afsluttet, nu blev taget op af hans kollega i Nykøbing. Det fandt han sig ikke i. På retshandlingens anden dag trådte Selmer ind i tinghusets sal og afbrød mødet. Hauchs forsvarer, birkedommer Klein fra Snedsted, havde netop udtalt: "at som det ikke blandt de billige og rettænkende kan tillægges nogen mand for en last, at han søger ejendele håndhævet, så kan det vel ej blandt sådanne være eller blive nogen vanære for Højbelte Hauch, at han søger på lovlig måde tilbage sin tilhørende karl, Jens Nielsen, som han på så ulovlig, ja, voldsom måde, er berøvet". Jens Greisen betragtedes altså nærmest som godsejerens ejendom. Klein var netop igang med at afhøre Niels Lynggård, da Selmer afbrød ham.

Byfoged Selmer forbeholdt sig sin ret over for Nandrup, der på "skammeligste og nedrigste måde" havde beskyldt ham, uden at han nogensinde havde fået en stævning.

Herredsfoged Spliid blev vred og gav i kraftige ord sin kollega en tilretvisning. Men Selmer lod sig ikke standse. Han forlangte de ord og udtryk, som dommeren på "så vredladende måde" havde anvendt, ført til protokols. Nu gik Frederik Juul i aktion. Han bad skriveren føre Selmers utilbørlige optræden til protokols og takkede på Nandrup's vegne "derfor Gud, at han ikke var under en sådan øvrighed". Hvorefter han bad Spliid lade afhøringen fortsætte.

Selmer vendte sig imod Juul, dette "menneske, den byfogeden ikke kiendte, men som havde angrebet ham både på ære og honeur" og sagt

“skammelig løgn” imod ham. Selmer forebeholdt sig ret til at rejse sag imod Frederik Juul. Skænderierne fortsatte, og snart var dagen gået.

Næste morgen var Selmer der stadig. Juul indledte med at beklage sig over Selmers opførsel dagen i forvejen. Selmer før straks op og forlangte en undskyldning. Da han ikke fik den, forlangte han, at Juul blev arresteret. “I går aftes førend retten skulle ophæves” havde denne Hr. Juul nemlig “med vred hu udfordred byfogeden at komme uden for døren, lige som til slagsmål, overfald eller hvad hans hensigt var”.

Juul værdigede ham ikke et svar, men bad om at afhøringen måtte fortsætte.

Niels Lynggård og de andre bønder i salen har nok undret sig en del over de høje herrers optræden. Måske også frydet sig, men ellers var affæren pinlig nok, især for Glomstrupbønderne i Sundby, som havde været i Skive for at vidne imod deres egen husbond. De skulle jo dog leve med ham herefter. Som sædvanlig prøvede de at klare den ved at stille sig passive og uvidende an.

Niels Lynggård havde jo da været i Skive og fået fire mark for det, men om Jens Nielsen havde været i Ørding som dreng, det vidste han ikke. Niels Poulsen vidste det heller ikke.

Kræn Greisen kunne ikke så godt undslå sig. Der havde godt nok været noget med en attest, som var blevet læst op for ham. Han havde da også holdt i pennen, da de skrev under. Selv kunne han jo hverken læse eller skrive, sagde han. Om Jens’ barndom fortalte han, at drengen var kommet til Ørding i sit andet år. Om det var før eller efter, han “var vendt fra patten”, vidste han ikke. Der var han så til sit femte år. Kræn blev desuden spurgt, om han ikke som lægdsmand under Glomstrup gods havde opført sin bror i reserverullen sammen med de andre unge karle. Jo, det havde han da. En gang om året havde han - mestendels mundtligt - anmeldt det unge mandskab til sin husbond, og derimellem også broderen.

Sagen blev udsat i fjorten dage. Også ved det følgende retsmøde mødte Selmer op og forlangte, at Juul blev arresteret. “Dette menneske, som ikke bestiller andet her ved retten end at blamere folk med sine infame og slette udtryk”. Men Spliid bad sin kollega tie stille, så afhøringerne kunne fortsætte.

Dagens hovedbegivenhed blev Anes vidnesbyrd. Hun var ikke så tilbageholdende som mændene, men Juul opgav til sidst at spørge hende yderligere, fordi hun, som han sagde, “bestandig under hele examinationen har været meget trykkende til at forklare noget, som kunne være til Citantens (Nandrup)s nytte, men villig og redebon at ville forklare sig i alt, hvad som kunne være Hr. stiftsamtmand Hauch til fordel”.

Et vigtigt led i Juuls bevisførelse gik på at bevise, at der ikke var blevet sørget ordentligt for drengen, da han opholdt sig på Højris gods, men at han var blevet født og klædt på Glomstrupbøndernes bekostning. Han skulle således være kommet næsten nøgen til Dragstrup. Ane kunne imidlertid bevidne, at da drengen ved kyndelmissetider var blevet ført fra Ørding til Dragstrup "ridende på et bæst", havde han godt nok ingen bukser haft på, men han havde haft en "slønkiol", og den var ikke pjaltet. Derudover var der med drengen fulgt to skjorter, om ikke tre, som var hvide, samt to par strømper, et par træsko og en broget lue. Hauch havde også siden haft bud til Jens om at komme ind på Højris gods og tjene. Han hørte altså til Højris og ikke til Glomstrup. Det havde Ane også sagt til ridefogen, da de hentede ham.

Efter at have hørt et par vidner mere, begærede Juul tingsvidnet afsluttet og indleveret til den høje session til endelig afgørelse. Sessionen skulle træde sammen i Nykøbing den 4. juli samme år.

Hvordan sagen endte, ved vi ikke. Sessionen er vel trådt sammen som planlagt og har taget stilling på grundlag af tingsvidnet, men sessionens papirer er gået tabt.

Tolv års militærtjeneste har Jens dog næppe fået. Som ridefoged Erslev sagde, den dag han hentede Jens, kunne Nandrup tage ham ud hvad dag, det passede ham, det vil sige den dag, der var en fæstegård under Glomstrup til Jens. Den reelle tjenestetid blev sjældent mere end nogle få år.

Tilbage til Niels Nandrup og forholdene, der udspillede sig omkring selve Glomstrup. Det startede faktisk i nabosognet Outrup, hvor ejeren af den gamle hovedgård Damsgård, Christen Nielsen Nørbæk var død i 1782. Hans enke, Marie Jørgensdatter Glerup måtte året efter lade gården sælge på auktion. Blandt tilliggendet til Damsgård var Agerø, der fra gammel tid havde hørt under Damsgård, selv om øen lå meget mere bekvemt for Glomstrup gods.

På auktionen den 20. oktober 1783 blev Niels Nandrup højestbydende på "Ager by", som det hedder. Nandrup havde budt 8020 rdl., og for det beløb blev han i 1784 ejer af Agerø, der i hartkorn udgjorde 82 tdr. 5 sk. 3 fdk. 1 alb. De mange penge havde Nandrup dog ikke, men lånte dem af den rige Niels Færch i Nibe, mod at han udstedte en obligation på 9000 rdl. som svogeren Bernt Erslev kautionerede for.

Om Agerø-folkene har været begejstret for deres nye tilhørsforhold er uvist, men et gammelt mundheld blandt Glomstrupbønderne lyder:

"Wa'r et Glomstrup how,
kunn' vi med guld beslå wor plow".

Det var heller ikke længe, Nandrup kom til at nyde godt af denne værdifulde forøgelse af Glomstrups gods, for han døde i begyndelsen af det følgende år, kun 55 år gammel. På sit yderste havde han ansøgt om bevilning for den længstlevende til at sidde i uskiftet bo, og det fik parret den 11. februar 1785. Ti dage tidligere var Niels Nandrup dog blevet begravet i Hvidbjerg kirke.

Fra samme år, 1785, kendes en indberetning til Rentekammeret i København omkring hovedgårde og bøndergods. Heri nævnes Glomstrup med 29 tdr. hartkorn hovedgårdsjord, samt 39 gårde og 31 huse bøndergods, hvis hartkorn dog ikke er oplyst. Om gårdens drift fortælles, at hovedgårdsjorden for det meste blev drevet af hovbønder. Indmarken bestod af 11 kobler eller indtægter og udmarken af 7 kobler. Der var gjort forsøg med humledyrkning til eget forbrug, men denne var totalt mislykket.

Folkene på gården

Enken Anna Marie Erslev blev boende på Glomstrup nogle få år efter mandens død. Alene på gården har hun nu ikke været. I 1787 har vi den første folketælling, der kan fortælle os lidt om gårdens folk.

Madame Anna Marie Erslev, nævnes som en velholden 47-årig enke, så der har formentlig allerede på dette tidspunkt været oprettet en købekontrakt på Glomstrup. Hun har fire stedbørn boende, det er Maren og Maria Isager, på henholdsvis 40 og 39 år, det er de to piger, der var født i Ringkøbing. Begge er ugifte og betegnes som skrøbelige. Endvidere bor Anne Laurentia Isager på 23 år og Appellone Isager på 18 år hos hende, de er også ugifte. Så er der hendes yngste søn Christen Nielsen Nandrup, der er 10 år.

Det er dog langt fra hele familien, for derudover bor der på Glomstrup en 68-årig ugift jomfru Appellone Basballe og en 14-årig jomfru Stine Sørensen. Endvidere har enken sin 45-årige broder signeur Bernt Erslev boende, han er ugift og har boet der en del år. Det er formentlig ham, der fungerer som ridefoged. Hendes 58-årige svoger Vennich Nandrup bor der også nu, det er ham der tidligere har ejet Sindbjerggård, og han har tilsyneladende heller ikke været gift. Der bor også en 39-årig signeur Peder Clemmensen. De er alle i listen betegnet som opholdende på gården.

Den mindste del er tjenestefolkene, som består af Anders Christensen 65 år, ladefoged Christen Aarup 50 år, møller Jens Gregersen 28 år, Peder Terkilsen 32 år og Laus Pedersen Sundby 18 år. Med kun 5 tjenestefolk på Glomstrup har det meste af driften på dette tidspunkt stadig foregået ved hoveri. Den Jens Gregersen, der nævnes som møller, kan være identisk med den stavnsbundne soldat.

Den store reformtid

Den 23. juni 1788 solgte Anna Marie Erslev Glomstrup hovedgård og bøndergods, som på det tidspunkt udgjorde 129 tdr. 3 sk. 3 fdk. 3/4 alb. hartkorn. Køberen var Bodil Hillerup til Spøttrup. Det var dog Bodil Hillerups nylig afdøde mand, Peder Nissen, der den 7. april og 18. maj 1787 havde oprettet købekontrakterne. Købesummen var 17.298 rdl., hvoraf madame Hillerup forrentede de 12000 rdl. til brødrene Niels og Anders Færch i Nibe.

Dagen før salget, den 22. juni, havde Anna Marie Erslev udstedt skøde til Hagen Jørgensen på Ørndrup på 56 tdr. 0 sk. 1 fdk. 5/6 alb. hartkorn bøndergods i Sundby og Rakkeby, foruden Rakkeby søndermølle, det hele for en pris af 1300 rdl. Selv flyttede Anne Marie Erslev til Søndergård i Redsted sogn, som hørte under Glomstrup gods. Anna Marie valgte at beholde den, og det var formentlig hende, der opførte det grundmurede stuehus, som ifølge indskriften på et gammelt dørtræ, skulle være opført 1793. Søndergård havde på det tidspunkt omkring 9 1/2 tdr. hartkorn. Anna Marie Erslev døde på Søndergård, men nåede at sætte sig minder der, så sent som 1920 kaldtes en lille toft ved gården, stadig Fruetoft efter hende.

Året efter salget af Glomstrup, den 7. februar 1789 udstedte Hagen Jørgensen til Ørndrup, en obligation på 3000 rdl. til salig Niels Nandrup's enke, hendes børn og livsarvinger, nemlig Christen Nandrup 1000 rdl., Andreas Isager 1000 rdl., Anna Laurentia Isager og Appellone Isager hver 500 rdl.

Peder Nissens enke Bodil Hillerup 1788 - 1789

Peder Nissen var en vestjysk bonde fra Ribeegnen, der i kraft af studehandel var blevet så velstående, at han i 1778 kunne købe herregården Voldbjerg i Hee sogn ved Ringkøbing. Han var født i Vilslev og hans kone Bodil Hillerup var født i Farup sogn 1733. Sammen fik parret to sønner og tre døtre, der var levedygtige, blandt dem den senere så bekendte studekonge i Salling Nis Nissen. Om Peder Nissen, den berømte studehandler fortælles, at han havde penge som græs, men dog var en retskaffen og godhjertet mand.

I 1784 mageskiftede Nissen Voldbjerg med borgen Spøttrup i Salling,

hvor han begyndte at udvikle studeavlen. Omkring april - maj 1787 blev der oprettet en købekontrakt imellem Anna Marie Erslev og Peder Nissen omkring købet af Glomstrup. Den var dog først med overtagelse i juni 1788.

Nissens planer med Glomstrup har formentlig været studehandel og -opdræt på øen Mors, sådan som han så småt havde fået det etableret i Salling. Men sådan skulle det ikke komme til at gå, for Peder Nissen døde i 1788, og det blev hans enke Bodil Hillerup, der måtte overtage Glomstrup. Hun måtte også overtage Spøttrup efter mandens død, og for at klare driften der måtte hun tage sønnen Nis Nissen hjem. Han var ellers sat i Ribe skole for at gå "den studerte vej".

Glomstrup har Bodil Hillerup ikke magtet, året efter den 23. juni 1789 solgte hun gården med underliggende mølleskyld, 29 tdr. 2 sk. 1 fdk. 1 alb. hartkorn for hovedgården, samt tilhørende bøndergods i Karby, Hvidbjerg, Redsted og Rakkeby, hvis hartkorn udgjorde 129 tdr. 3 sk. 3 fdk. 3/4 alb. Den nye ejer var Jens Kjærulff Sand, der betalte 17400 rdl. for gården.

Jens Kjærulff Sand 1789 - 1805

Jens Kjærulff Sand var 38 år, da han overtog Glomstrup, og han var kendt med herregårdsdrift, for han havde hidtil været forpagter på Hvidstedgård i Vendsyssel. Hans kone Margrethe Dorteia Kjærulff var 7 år ældre end han, og sammen havde de mindst tre børn, Niels, Appelone og Anna Sand, alle tre født mellem 1774 og 1782.

Sand betalte 17.400 rdl. for Glomstrup, det vil sige, at gården prismæssigt har været udsat for en fordobling på godt 30 år, og i den periode var bøndergodset endda formindsket fra 213 til 129 tdr. hartkorn. Alle penge til købet havde Sand dog ikke, for han forrentede en obligation fra den 13. juni 1789 på 12.000 rdl. til Erik Wilsbech til Sejlstrup. Wilsbech ejede tre herregårde på den egn, hvor Sand havde været forpagter, så de to har kendt hinanden så godt, at Wilsbech ville hjælpe ham med lånet.

Hvidbjerg sogns udskiftning

I 1791 startede udskiftningen af Hvidbjerg sogn. Hvor der tidligere havde været et landsbyfællesskab om dyrkningen af markerne, skulle en del af landsbyen nu udflyttes, så gårdene kom til at ligge med egne marker omkring sig. Det første åstedsmøde blev holdt den 16. april 1791, og der mødte Sand selv op sammen med alle de øvrige implicerede. Han skulle selvfølgelig varetage sine fæstebønders interesser, men den omstændighed,

at det var ejerne af fæstegodset, der måtte bære udgifterne, har bestemt også spillet ind. Den bestemmelse blev iøvrigt ændret året efter, så gods-ejerne kunne sende regningen videre til deres fæstebønder.

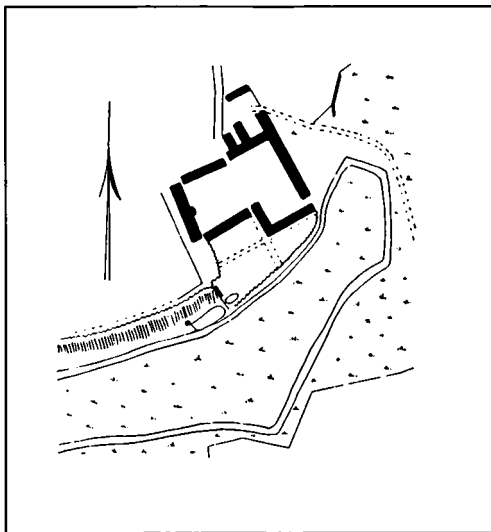
Ved de følgende møder var det ikke Sand selv der mødte op, men sammen med Hågen Jørgensen til Ørndrup lod han sig repræsentere af Stephan Møller fra Torp, der havde forstand på de dele.

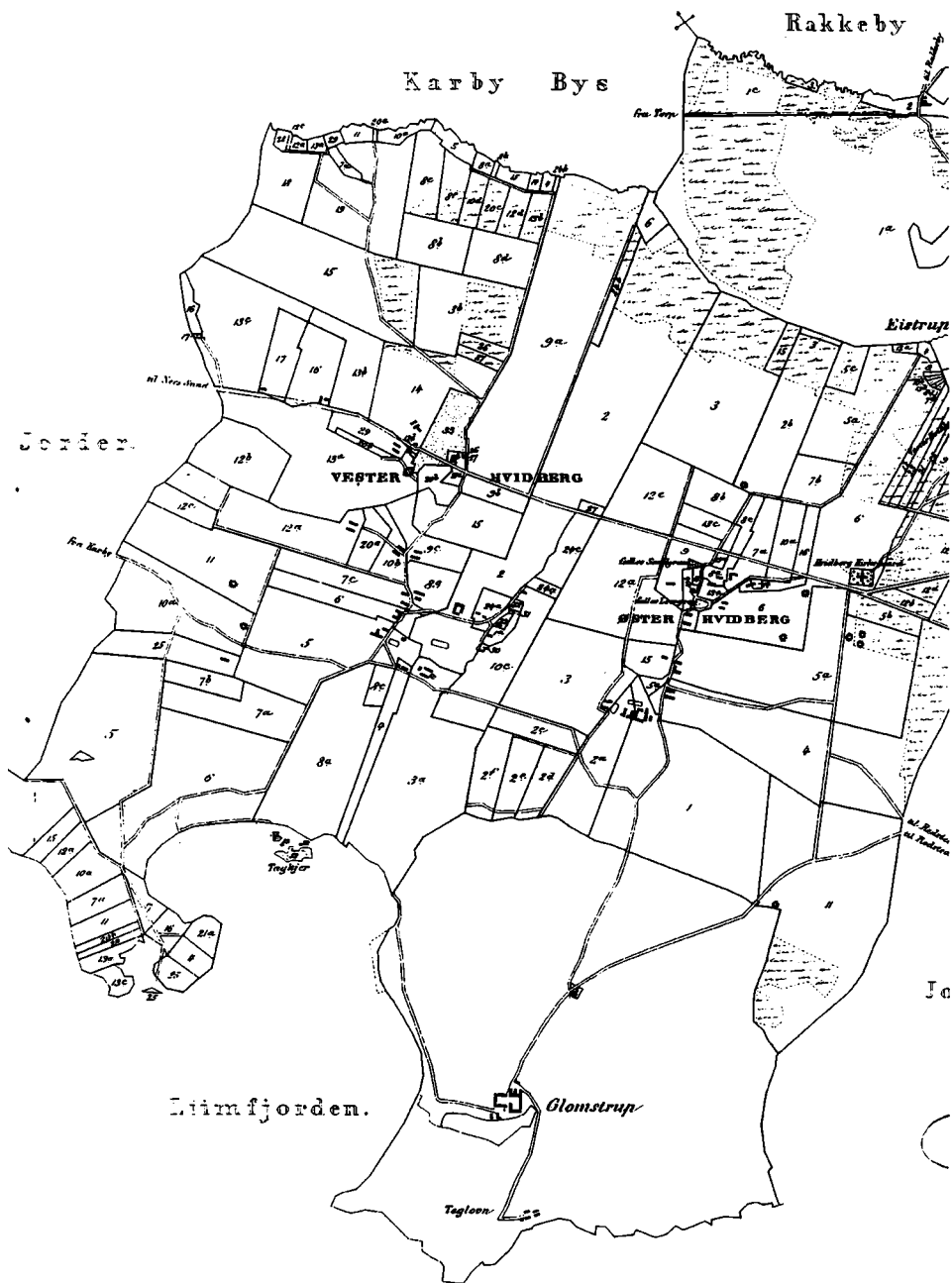
Når gårdene nu skulle spredes ud over hele sognet, skulle der anlægges nye veje, hvad der også blev taget stilling til på møderne. Blandt de nye veje var en fra Glomstrup til Redsted og en til Hvidbjerg kirke, og en tredje fra Glomstrup igennem Hvidbjerg by til Ejstrup. Derudover havde Sand et ønske om, at der blev lavet en vej langs fjorden, som hans fæstebønder på Agerø kunne benytte, når de skulle til hoveri på Glomstrup. Det havde de mænd, med lodder langs fjorden, ikke noget imod, når bare Sand viste dem samme føjelighed, når de benyttede Glomstrups vej. Den 16. august 1791 sluttede forhandlingerne omkring udskiftningen efter mange møder.

Glomstrup får ny hovedbygning

Da Sand overtog Glomstrup var gården i en meget dårlig forfatning, især var bygningerne meget forfaldne. Borggården bestod af tre huse, der ligesom ladegården var af bindingsværk, tildels med murede vægge. Det var

Udtegning af matrikelskortet fra 1803 visende bygningsmassen, som udgjorde herregården ved den tid, hvor den nye hovedbygning opførtes. De prikkede linier syd for sidefløjen ned mod engen antyder, at anlægget er tænkt suppleret med et haveanlæg i fransk stil.

Udsnit af matrikelskort over Hvidbjerg sogn, opmålt 1803, bl.a. visende beliggenheden af Glomstrups teglværk ved fjorden.

dog ikke avlsbygningerne Sand tog fat på, men selve hovedbygningen, som godsejer måtte han jo være standsmæssigt boende. Det gamle 17 fags "rålinghus" eller stuehus havde, som der var tradition for på øen, udskud for de 11 fag. Huset har været omkring 25 meter langt, og det var som nævnt bindingsværk med murede tavl og gult tegtag. Det måtte vige pladsen for den nye hovedbygning, der blev opført på samme sted. En arkæologisk prøvegravning, som Morslands Historiske Museum foretog i efteråret 1996, afslørede, at Sand havde ladet kælderens fra det gamle hus fungere som kælder i det nye, hvilket ikke var usædvanligt ved nybygninger på den tid.

Den nye bygning blev næsten dobbelt så stor som den gamle, nemlig 32 fag langt - 50 meter. Det var grundmuret og med tegtag. Både tegl og mursten blev fremstillet på gårdens eget teglværk ved fjorden. Det har været en flot og fascinerende bygning, med gule mursten over en høj tjæret sokkel og med sort tegtag. Den har fra gårdsiden virket enorm med de 16 vinduer, to dobbeltdøre og karnappen med overværelset midt på bygningen.

Den lille prøvegravning i 1996 afslørede også, at familien Sand havde levet standsmæssigt. Ved soklens bund var der smidt køkkenaffald, med bl.a. benrester fra svin, rådyr og fjerkræ, og skår fra den tids fineste fajance, porcelæn og lertøj, skår af vinflasker, medicin- og parfume flasker og ikke mindst fødderne af 5-6 af de fineste vinglas. Altsammen lå det placeret, så det kun kan være anbragt under selve byggeriet.

Det har formentlig været de nye landboreformer, der gjorde Sand i stand til at bygge. Selv om Glomstrup var et af de godser, der bevarede meget af sit fæstegods langt op i tiden, så er de første fæstegårde formentlig solgt til bønderne allerede sidst i 1700-tallet.

Tager vi folketællingen fra 1801, ses det, at der er betydeligt flere tjenestefolk på Glomstrup end ved den forrige i 1787. I 1801 er det kun den 50-årige proprietær Jens Kjærulff Sand og hans 57-årige kone, der sammen med de ugifte børn, 27-årige Niels, 24-årige Appelone og 19-årige Anne Sand, bor på gården. De øvrige 13, som bor der, er tjenestefolk, og det er unge folk alle sammen. Den ældste er 36 år og den yngste 8, og kun den 35-årige Bertel Andersen er gift.

Gårdens forøgede folkehold må også tolkes som nye tider omkring hoveriet i forbindelse med landboreformerne og stavnsbåndsløsningen i 1788.

I 1804 udvidede Sand sine besiddelser ved at købe Sofienlund i Hjerm sogn for 9020 rdl. Året efter solgte han Glomstrup for 41.000 rdl. til Christen Jacobsen til Hegnet og Anders Gjedde. Sand flyttede selv til Sofien-

Bindesten med forskellige initialer og årstallet 1797 pryder i dag gårdspladsen på Hvidbjerggård, men den hører oprindeligt til på Glomstrup. Jens Odgaard bragte 2 bindesten med sig til Hvidbjerggård, da han i 1916 solgte Glomstrup. Kun den mindste af stenene er vendt tilbage.

lund, hvor han døde 63 år gammel den 11. marts 1814. Gården blev solgt ved en dødsboauktion efter ham for 16.720 rdl.

Hans enke overlevede ham i næsten 10 år, hvor hun sad til leje hos en gårdmand, hvilket tyder på at velstanden ikke har været ved. Opgangstiderne i slutningen af 1700-årene var afløst af krisetider i begyndelsen af 1800-årene, kulminerende med statsbankerotten i 1813. Jens Kjærulff Sand og hans kone skulle få lov at opleve tidens skiftende vilkår i fuldt mål. Sands enke døde 79 år gammel den 24. februar 1824 og blev begravet på Hjerm kirkegård.

Gjedde-æraen begynder

Christian Jacobsen og Anders Gjedde 1805 - 1809

Ligesom Sand var de to nye ejere af Glomstrup tidligere godsforpagtere. Størst betydning for Glomstrup fik Anders Gjedde, mens hans kompanion Chr. Jacobsen til Hegnet i Salling, kun var med i nogle få år.

En folkelig overlevering om Chr. Jacobsen fortæller, at "han var fæstebonde på Hegnet. Han fik herregården i forpagtning og spillede så længe styrvolt og trekort med sin husbond, at denne til sidst intet ejede og måtte sælge til Chr. Jacobsen, som nu ejede over en tønde guld, medens den forrige herremand levede i stor usselhed".

Om tingene præcist er foregået sådan, skal denne historie ikke afdække, men sikkert er det, at den helt unge godsejer Måller i 1791 måtte sælge Hegnet til byfoged Ole Selmer i Skive, der året efter transporterede skødet til Chr. Jacobsen.

Anders Gjedde og Chr. Jacobsen har helt naturligt kendt hinanden, for Gjedde var en periode forpagter på Kærgårdsholm, en herregård i det sydligste Salling. Det var mens Anders Gjedde var i denne stilling, at han skabte sig det økonomiske grundlag for at købe Glomstrup. Gjeddefamilien værner den dag i dag stadig om den store solide penge-kiste, han dengang lod fremstille og som bærer indskriften "Anders Gjedde 1802." Hvorledes Anders Gjedde så skaffede sig indhold til denne solide penge-kiste, melder historien desværre intet om.

For Chr. Jacobsen blev det både op- og nedgangstider. Ud over driften af Hegnet, gav han sig også af med godshandel, og købte jo bl.a. Glomstrup sammen med Anders Gjedde i 1805. Fire år senere, i 1809 købte Gjedde Chr. Jacobsen ud af Glomstrup, og i 1811 investerede Jacobsen sammen med J. Chr. Sahl sine penge i herregården Lund på Sydmons, men allerede året efter købte Sahl Jacobsen ud.

I 1821 måtte Chr. Jacobsen som 84-årig opgive Hegnet, og samme år døde han.

Anders Gjedde 1809 - 1836

Med Anders Gjedde tages der hul på Glomstrups glansperiode. Gjeddefamilien ejede gården i over 100 år og arbejdede sig op fra ingenting til at blive utroligt velhavende.

Fortællingen om Gjeddefamilien tager sin begyndelse hos en fæstebonde under Tjele gods. Det er i Handest, Glenstrup sogn i Randers amt. Fæstebonden var Christen Nielsøn Gjedde, og da han døde i september 1757 overtog sønnen Christen Christensøn Gjedde gården, og han blev på et tidspunkt selvejergårdmand. Han var født i 1746 og blev i december 1771 viet i Glenstrup kirke til 23-årige Cecil Cathrine Andersdatter Øeland af Handest.

Parret fik seks børn sammen. Det ældste, Christen Gjedde, blev født i 1772. Han blev senere ejer af "Ny Skivehus" Skive landsogn, og af "Jungetgård" i Junget sogn, der var hans kones fødehjem.

Deres andet barn var Anders Gjedde, der kom til verden den 2. februar 1774 og blev opkaldt efter sin morfar. Det er denne Anders, der købte Glomstrup.

Det tredje barn var en datter, Bodil Gjedde, født i 1778, hun blev senere gift Nielsen i Kousted, Nørhald herred.

Fjerde barn var Niels Gjedde, der kom til verden i 1782, han fik en uddannelse som exam. jurist. Han blev siden sindssyg og kom til at leve sine sidste år hos familien på Glomstrup.

Femte barn blev døbt Lars Gjedde i 1786, men døde kun 6 uger gammel.

Det sjette og sidste barn blev født i 1788 og døbt Laurs (Laust) Gjedde, og han kom til at overtage fødegården i Handest.

Anders Gjeddes barndom og ungdom kender man ikke rigtigt noget til. Som nævnt blev han forpagter af Kærgårdsholm i Vestsalling. Det var formentlig som 28-årig i 1802, da Poul Kristensen Holst købte Kærgårdsholm. Men da Holst omkring 1805 foretog et radikalt bortsalg af fæstegods, hovedgårdsjord og tiender, har Anders Gjedde sikkert vurderet, at tiden var inde til noget andet for ham, og det blev til købet af Glomstrup sammen med Chr. Jacobsen. De betalte 41000 rigsdalere for Glomstrup hovedgård med tilliggende bøndergods, hvis hartkorn var sat til 111 tdr. 5 sk. 0 fdk. 2 3/4 alb.

Omkring samme tid begyndte landboreformerne at blive sat i system og den 28. september 1805 modtog alle jordegodsejere i Morsø søndre herred, meddelelse om de nye hoveriværdiansættelser fra Thisted amts skattekommision.

De forskellige arbejdsprocesser blev værdiansat og kort beskrevet, så som : "en gangdag i høst eller høbjergning, - en gående bud fra Glomstrup til Nykøbing, - en tærskedag fra påsken til Mortensdag, - en dag at udkøre giødning, når et ledigt menneske medfølger foruden køresvenden med 2 vogne, - 1 pund hør eller 2 pund blå at spinde." Hver arbejdsdag var

ansat til en værdis i mønt, således fæstebønderne mod en pengeafgift kunne betale sig fra en hoveriydelse.

Anders Gjedde beskrives som en meget dygtig landmand og administrator, der var respekteret af såvel høj som lav, ligesom han betegnes som en human arbejdsgiver. Og tilsyneladende lykkedes tingene for ham i den for landet og godserne ellers så besværlige tid med statsbankerot o.s.v.

Men ungarleltilværelsen huede ham dog ikke, nu hvor han efterhånden havde nået en alder midt i trediverne, men også dette problem fandt han en fordelagtig løsning på.

En datter fra Højris

Købmand og kirkeværge Didrik Galtrup i Thisted havde af den tidligere amtmand, etatsråd Frederik Hauch, i 1778 købt herregården Højris i Ljørslev sogn på Mors, med tilliggende gods, på særdeles fordelagtig vis. Galtrup var en halvgammel mand, da han kom til Højris. Han var født i 1727, og gift for anden gang. Hustruen hed Maren Nielsdatter Kortbech. For ham har købet af Højris vel slet og ret været en pengeanbringelse. Galtrup tilbagekøbte i de følgende år det meste af det gods, som Hauch tidligere havde solgt fra Højris, og da han i 1799 døde, efterlod han sig en meget rig enke og to døtre.

Professor Laurids Engelstoft (1774 - 1851) nævner kort i en rejsebeskrivelse fra begyndelsen af 1800-årene Højris, og han beskriver enken som en meget rig kone, "hvis to døtre med hende selv skulle kunne udgøre den hjerteligste karikaturportræt af verden, især hvis gruppen også forenes med forvalter Kortbechs person". Om forvalteren, der formentlig har været en bror til enken, fortælles, at han ønskede "at aflæde bonden helt ind til skjorten", hvorfor han var meget forhadet.

Engelstoft var kendt for at have en meget skarp tunge, og eftersom han ikke selv havde mødt familien, skal hans udtalelser nok ikke tages for bogstaveligt. I hvert fald var den yngste datter Anne Marie ikke så grim, at Anders Gjedde ikke kunne falde for hende.

Hun var født den 24. oktober 1787, og to dage før hendes 21-års fødselsdag, den 22. oktober 1808 blev "velædle jomfru Anna Maria Galtrup og Hr. Anders Gjedde til Glomstrup, efter forevist kongebrev viet på Højris", som det kan læses i Ljørslevs kirkebog. Med dette ægteskab var Anders Gjedde bestemt ikke blevet ringere stillet end tidligere, og der skete mange ting for ham i årene omkring giftermålet.

Om den gamle herregårdsklokke på Glomstrup fortælles, at den skal være lavet i Gjeddefamiliens tid, hvorfor klokken er ophængt i to gedder.

Landbruget på Glomstrup

Om Glomstrups drift i de år, har provst Schade i sin bog om øen Mors en detaljeret beskrivelse, som han for en stor del har fået af Gjedde selv.

Schade blev iøvrigt en nær ven af Gjeddefamilien, og optræder en del år senere som fadder ved barnedåb. Oplysningerne stammer fra september 1809, og Schade fortæller, at der til gården er en have med frugttræer, og en privilegeret vejr mølle, der indbragte omtrent så meget toldkorn, at gårdens folk dermed kunne brødfødes. På gårdens mark, ved udskibningsstedet, lå et teglværk, hvortil ler, sand og tørv fandtes i nærheden. Almindeligt brændtes der 5 gange om året, hver gang 8000 mursten og noget kalk. Der fandtes en overflødighed af tørveskær og lermergel, og et særdeles godt fiskeri af helt, gedder og aborrer.

Gårdens hartkorn, ufri hovedgårdstakst var, ager og eng 28 tdr. 6 skpr. 1 alb., og mølleskyld 4 skpr. 1 fdk. Jordarealet var: agerjord 270 tdr. land,

eng 10, hede og overdrev 172, ialt 452 tdr. land. Hvor fjorden ikke heggede var gårdens mark godt indhegnet med jorddiger og grøfter.

Glomstrup mark var anset for den bedste korn- og græsmark på hele Mors. Den havde næsten overalt et fedt sort muldlag med passende sandblanding, som for en stor del var 3 til 4 fod dybt og derfor såre frugtbar. Nærmest ved gården var 36 tdr. sædeland, der brugtes som alsæd, og var delt i 4 falde: 2 på hver 10 tdr. og 2 på hver 8 tdr. land. Et fald gødes om året, og fik således alt gødningen hver 4. år. Gårdens øvrige marker blev besået i 5 år og hvilede i 7 til 8 år.

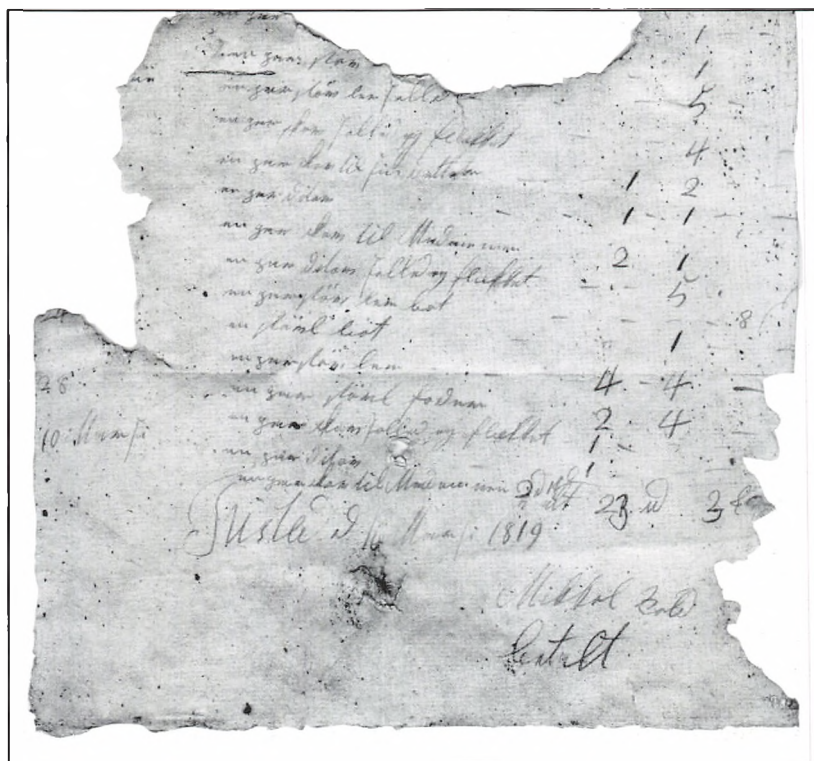
Årligt blev der sået 245 tdr. udsæd, mest rug, byg og havre, og det blev høstet med 9 til 15 fold. Høavlen bestod af 150 læs forskelligt hø, mest kløver og vårhø.

Besætningen var på 7 heste, 16 køer og kvier, 64 staldstude, 40 foderstude, 64 får, væddere og beder, samt 14 svin. Den årlige opdræt var 2 kalve og 40 lam.

Det fremgår også af Schades bog, at Anders Gjedde ikke var bange for at afprøve tidens nyeste dyrkningsmetoder og afgrøder, ligesom han også sørgede for, at hans bønder fik de samme muligheder. Det er også omkring denne tid, at Gjedde inddrager omtrent 7 tønder land agerjord tæt ved gården, og beplanter det til et lille skov anlæg. I det hele taget gik han meget ind for beplantning, f. eks. udstedte han ikke et fæstebrev uden at betinge sig, at bonden årligt mindst skulle plante 10 træer.

Gjeddes ægteskab har sikkert givet ham en økonomisk gevinst. Allerede året efter brylluppet købte han sin kompanion Chr. Jacobsen ud af Glomstrup, hvad der har krævet en del kontanter. Desuden købte han i 1810 færgefarten af sin svigermoder for 10.000 rdl. Når det alle steder fortæller, at færgeriet altid har hørt under Højris gods, er det faktisk forkert, for det blev vitterligt købt ind under Glomstrup gods, og først senere kom Højris ind under Gjeddes besiddelser.

Som nævnt under Christian Schytte, skulle alle bønderne på Mors svare en vis kornafgift årligt til færgeriejereren, for at kunne blive fragtet vederlagsfrit over sundene ved færgestederne. Denne afgift "Sundkornet" var pålagt ejendommene, men efterhånden som mange store gårde var blevet udstykket, og små ejendomme lagt sammen til større, var der gået rod i regnskabet, for afgiftsbyrden fulgte stadig de oprindelige ejendomme. Da Gjedde overtog færgeriet, var der større gårde, der ikke ydede nogen kornafgift, og mange små brug kunne ikke betale den oprindelige fastsatte afgift. Gjedde fik ryddet op i denne labyrint og fik fastsat nye og passende afgifter, der svarede til gårdenes størrelser. Dette arbejde har dog først været afsluttet omkring 1819.

Ved en renovering af hall'en på Glomstrup i foråret 1997, skulle væggene for første gang i 200 år renses helt i bund. Yderst var der indtil flere lag tapet, der var klæbet op på lærred, fastgjort på lister. Under lærredet var der opklæbet aviser, der bar årstal omkring 1852. Længere inde var der endnu to lag tapet, men helt inde på den pudsede bemalede væg var der tapetseret med gamle breve og regnskabsark. Det lykkedes at bringe nogle få breve og ark hele ned fra væggene, men de fleste var dog beskadiget ved en tidligere istandsættelse af rummet. Brevene bar årstal fra 1804 til 1838.

Et af brevene var dateret Christianslyst 26. april 1838, og rummede ikke mindre end tre forskellige breve i et. Det var Gertrud Gjeddes familie, Nyeborg i Thisted, der fortalte om deres oplevelser, siden de sidst havde været sammen. Der var også et kreaturregnskab, som bærer Chr.d.7. monogram i vandmærke. Et af de læselige brudstykker, var en skomagerregning, dateret Thisted den 16. marts 1819, fra skomager Mikkels Bred til den senere så kendte skolemand Kristen Kold.

Børn og Højris kommer til

Den 9. juni 1810 bar Anders Gjedde og Anne Maries ægteskab for første gang frugt. Da blev Diderich Galtrup Gjedde født på Glomstrup. Med ham var slægtens videreførelse sikret. Nogle få måneder efter døde Anders Gjeddes far Chr. C. Gjedde i Handest, den 16. december 1810. Den 7. september blev barnedåben holdt i Hvidbjerg kirke, hvor fadderne var Gjeddes svigermoder Madame Galtrup til Højris og svigerinden jomfru Galtrup af Glomstrup, der åbenbart allerede på dette tidspunkt har boet hos dem på Glomstrup.

I 1812 holdt Gjeddes svigermoder, Madame Galtrup, skifte efter sin afdøde mand, og ved den lejlighed overtog Gjedde Højris med 3 kirker og 2 kongetiender samt 216 tdr. hartkorn gods. Denne saltvandsindsprøjtning har bekommet ham vel, for samme år 1812 forøger han Glomstrups bøndergods fra 111 til 200 tdr. hartkorn, således at gården ved Rentekammerets resolution af 1813 kunne gives "alle den fri herregårdstaksts rettigheder". Altså var Glomstrup igen en komplet herregård, med alle de fordele det indebar.

I 1815 var der igen familieførøgelse på Glomstrup. Det var den 21. november at Anders Gjedde og Anne Marie fik datteren Maren Gjedde. Fadderne ved hendes barnedåb var folk, der sømmede sig som omgangskreds for herregårdsfolk. Gudmoderen var Madame Søndergård af Blidstrup. De øvrige var jomfru Gjedde af Højris, pastor Olesen fra Ljørslev, proprietær Søndergård til Blidstrup og forpagter Gjedde af Højris, der formentlig er Anders Gjeddes broder, Niels Gjedde, som senere blev sindssyg.

Det er begrænset, hvor meget vi kommer til at høre om Maren Gjedde, men i 1830 blev hun konfirmeret i Hvidbjerg kirke og præsten gav hende karaktererne: "meget vel grundet i sin kristendomskundskab og meget anstændig og sædelig". Dette skudsmål synes at passe fortræffeligt, for Maren forblev ugift, og hos familien omtales hun som den, der "sad på podiet og broderede". Hun døde kun 22 år gammel den 8. august 1837 på Højris.

I 1817 ansatte Gjedde den kun 18-årige Poul Hendrichsen på Glomstrup. Han var en ung mand af fattige forældre, men udmærkede sig ved at have pæren i orden. Han skulle læse med sønnen Diderich og desuden udføre lidt kontorarbejde.

Det blev mest til kontorarbejde, for hverken Diderich eller Poul Hendrichsen havde særlig lyst til læsningen, hvorfor der året efter blev ansat "en forulykket student", som det hedder i Hendrichsens erindringer. Anders

Gjedde brummede ofte, når Diderich terpede latin og tysk med den nye lærer, men han tav, for læreren var cand. phil. og mente, at latin var et gud- domssprog. Poul Hendrichsen blev i 1819 gods- og skifteforvalter, men blev dog først autoriseret 2. oktober 1821. Han blev i 1820 forlovet med husbestyrerinden på Glomstrup, og 2 år senere blev de viet i Hvidbjerg kirke. Efter brylluppet flyttede parret fra Glomstrup, og en del år senere blev Hendrichsen skolelærer i Flade, hvorfra han i samtidens aviser gjorde sig meget bemærket ved sine avisdebatte og samfundsrevsende indlæg.

Der er ham der i sine erindringer bl.a. fortæller, at Gjedde havde til hensigt at oprette et stamhus af sine tvende hovedgårde Glomstrup og Højris med betydelige godser. Det var dog en plan, som Gjedde senere opgav. Han fortæller også, at da hans kone Ane Margrethe i 1817 var blevet ansat som husholderske på Glomstrup, var det på grund af Anne Maries sygdom, der gjorde, at hun ikke selv kunne klare husførelsen.

1817 var også det år, Anne Maries søster Ane Johanne Galtrup døde på Glomstrup 40 år gammel. Det var den 12. august, hun havde tilsyneladende boet hos søsteren og svogeren på Glomstrup i en lang årrække, og ved hendes død blev Anne Marie enarving efter moderen.

Moderen, madame Maren "Kortbech" Galtrup døde dog først som 81-årig den 28. maj 1826. Også hun opholdt sig på Glomstrup.

Anders Gjedde var fortsat om sig, men ikke alt hvad han foretog sig, var for egen vindings skyld. Da provst Schade i 1818, sammen med andre, oprettede "Økonomisk Selskab for Thisted Amt", var Gjedde selvfølgelig medlem, og sad i nogle år i bestyrelsen. Med årene kunne han også smykke sig med titler som Landvæsens- og tiendekommissær. Skolepatron blev han jo helt automatisk som sognets største lodsejer, og han nævnes ofte i en lang række af skolekommissionssager i de år.

Der er specielt en sag fra 1821 om lærer Aggerholm i Ørding skolehus. Det drejer sig om et skel til skoleloddens jord, som skulle være blevet flyttet. I sådan en sag skulle Gjedde jo tage skolelærerens parti, men problemet var, at lærerens modpart var en af Gjeddes egne fæstebønder. I den sag må Gjedde nok siges at have været inhabil. Gjedde tog fæstebondens parti, hvad der gav anledning til en masse forviklinger og skrivelser.

I andre skolesager omkring bygning af et nyt skolehus, ses at "Hr. proprietær Gjedde ej alene har taget del i udgifterne efter sit hartkorn, men endog forlods dertil havde skænket 50 rdl. sølv". Den slags lagde man også mærke til hos det kgl. danske kancelli, som den 20. februar 1830 sendte en skrivelse, der omhandlede "de tvende proprietærer, nemlig hr. Gjedde til Højris og Glomstrup og hr. Juul til Frøslevgård på bemeldte Morsø, hvilke mænd faderligen havde udmærket sig ved opofrelse og virksomhed for

skolevæsenet, et bevis på dette kollegies agtelse til opmuntring for andre og for eksemplets skyld”.

I andre tilfælde ser vi, at proprietær Gjedde står fadder, da en skolelærer skal have sin søn døbt, så selv om Gjedde efterhånden var kommet til at rangere højt i det lille samfund, glemte han ikke, hvad han selv var runden af.

Om folkeholdet på Glomstrup i disse år ved man ikke ret meget. Hvidbjerg kirkebog kan afsløre, at det ikke udelukkende var tugtige og rettroende folk, der tjente på gården. Inden for en ca. 20-års periode blev der i Hvidbjerg sogn født 8 - 10 uægte børn, hvor de udlagte fædre alle havde været tjenende på Glomstrup.

Et eksempel er Mette Sørensdatte, der i 1825 fik sit uægte barn Christen døbt, hvor den udlagte barnefader var Michel Johansen, der var møller på Glomstrups mølle. Et andet var Ane Slots uægte barn, der i 1827 også blev døbt Christen, her var barnefaderen Jens Christensen, soldat ved 2. Jydske regiment - tjenestekarl på Glomstrup. I den samme periode fandt der dog også en del vielser sted, hvor den ene eller begge parter var tjenende på Glomstrup.

Folketællingslisten fra 1834 fortæller om alle de folk, der var knyttet til gården det år. Der var selvfølgelig den 61-årige Anders Gjedde og hans 47-årige kone Anne Marie, samt deres 24-årige søn Diderich, der var ansat ved godset, og så datteren Maren på 19 år. Til familien hørte også den 51-årige Niels Gjedde, der som evnesvag var forsørget af broderen.

Til at forestå det huslige var der kun to, nemlig en 34-årig enke, der var husholder og en 18-årig husjomfru. Så havde gården en ugift snedker og tømrer på gården og en 63-årig ladefoged Christen Jensen Stierbech. Han var gift ligesom den 52-årige Laurs Andersen, som forestod gårdens mølle. Der var en 29-årig ugift karl og en 57-årig slagter, der hed Niels Jensen Vendelbo. Han var gift. En 30-årig ugift kusk og hestepasser var der også foruden fire røgere, hvoraf kun den 61-årige Poul Christian Odgaard var gift. Sluttelig var der også to havegartnere, som begge var gift.

Med et så lille folkehold er alt markarbejdet såvel som tærskningen stadig foregået med hjælp fra hoveripligtige fæstebønder.

Den 27. marts 1836 døde Anders Gjedde kun 62 år gammel på Højris. Han blev den 6. april begravet i familiegravstedet på Ljørslev kirkegård. Med ham, bondesønnen fra Handest, var der lagt en god og solid grund for de fremtidige efterkommere.

Gjeddeslægten i medvind

Anne Marie (Galtrup) Gjedde 1836 - 1849

Diderich Galtrup Gjedde 1849 - 1863

Diderich Galtrup Gjedde overtog straks efter faderens død i 1836 driften af Højris og Glomstrup, men det var moderen, der fortsat ejede gårdene, og det fortsatte hun med helt til hun døde. Diderichs 26 år var nok en ung alder for en administrator af så store godser, men han var helt fra barnsben lært op til det, og havde således et godt grundlag at bygge på. Allerede året efter giftede han sig med en pige, der havde rod i lignende kredse som han selv.

Pigen var den 22-årige Gertrud Kirstine Nyeberg. Hun var født den 12. marts 1815 på Nørhågård i Nørhå sogn. Forældrene var proprietær Mogens Nyeberg og hustru Anne Johanne Bøndorf, de ejede Nørhågård til 1833. Brylluppet stod i hendes daværende hjem Christianslyst ved Thisted den 22. september 1837. Derefter flyttede parret ind på Glomstrup.

Ægteskabet bar frugt. Ikke mindre end 9 børn kom til verden inden for de næste 13 år. Det første kom rettidigt 9 måneder efter vielsen. Det var Maren Gjedde, der blev født på Glomstrup den 11. juni 1838. Hun blev i 1857 gift med hofjærgemester Lauritz Christian Nyholm, ejer af Bangsbo ved Frederikshavn.

Det næste i rækken var Anders Gjedde, der blev født den 9. juni 1839, og som den ældste søn var han selvskreven til at skulle videreføre familiens godser. Det skulle dog ikke komme til at gå helt, som det var tænkt. Anders Gjedde kommer vi til at høre meget mere til.

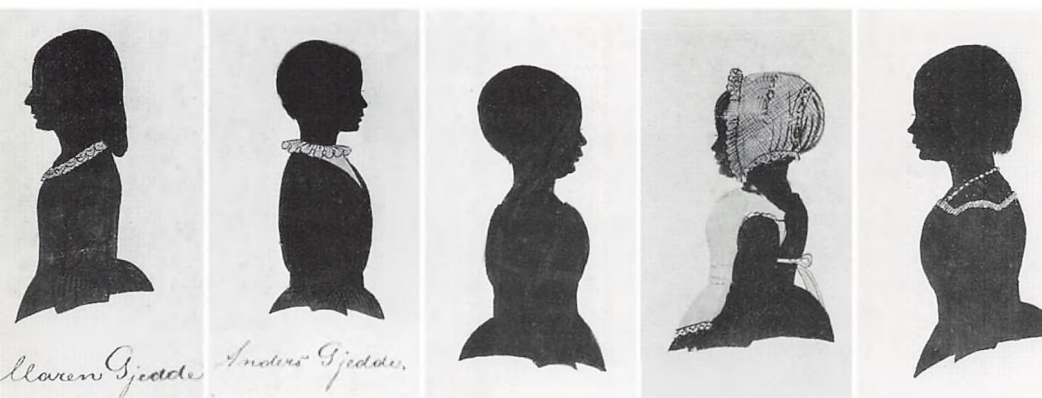
Imellem barnefødslerne skulle familien da også komme til at opleve det modsatte. Sønnen Mogens Peter Severin Gjedde født den 12. juli 1840 døde kun 4 år gammel, og Ane Johanne Gjedde født den 15. maj 1842 opnåede kun at blive 9 år.

Christian Diderich Gjedde født på Glomstrup 12. marts 1844, endte som cand. polit og blev fuldmægtig i finansministeriet.

År 1845 var der igen barnefødsel på Glomstrup. Den 30. august 1845 blev Petra Mogensine Severine Gjedde født, også hende kommer vi til at høre mere om, for hun blev gift med kammerherre, hofjærgemester, ritmester Carl Steensen - Leth, der blev ejer af Højris.

Det næste barn i rækken var Fredericke Ludovica Leopoldine Gjedde, der var født den 18. juli 1848. Også hun nåede kun at blive 9 år gammel.

Marie Gjedde blev født 23. december 1849, hun blev som voksen gift

Silhuetteklib af Diderich og Gertrud Gjeddes børn, omkring 1850-erne. Silhuetteklibbene findes på Morsø Lokalhistoriske Arkiv. Fra venstre Maren Gjedde født i 1838, Anders Gjedde født i 1839, Christian Diderik Gjedde født i 1844, Petra Mogensine Severine Gjedde født i 1845, Marie Gjedde født i 1849. Alle er født på Glomstrup. Parrets øvrige børn døde alle inden konfirmationsalderen.

med sin svogers broder, godsejer Vincens Steensen-Leth til Steensgård på Langeland. Det sidste af børnene, Johannes Gjedde blev født 22. december 1851. Han nåede kun at blive 6 år, dødsårsagen blev angivet som hals-syge, hvad hans søster Fredericke også døde af i 1858.

Ser vi på de mennesker, der blev familiens omgangskreds, så var det nu øens førende folk, man omgav sig med på Glomstrup. Man får nok bedst en fornemmelse af det, når man ser hvem der stod faddere ved de mange barsedåb. Det var folk som Søren Obel fra Karby præstegård, kancelliråd Rummelhoff fra Nykøbing, Tøttrup til Dueholm, pastor Schade, fuld-mægtig Pers, forpagter Mulvad fra Højris, prokurator Paludan i Øster Assels, forpagter Petersen i Boddum, købmand Fårtoft, proprietær Quist-gård fra Jungetgård, pastor Aabye i Tæbring, pastor Mørch i Øster Assels og konsul Schade i Nykøbing. Der var selvfølgelig mange flere, og fami-lien var også rigt repræsenteret, både fra Skive og Thisted.

Det var på Glomstrup, Diderich brugte sine kræfter. Her var betydeligt bedre jord end på Højris, og boligmæssigt var det forholdsvis nyt og tids-svarende i forhold til de forældede og nedslidte bygninger på Højris. Det har nok været en af årsagerne til, at Højris blev bortforpagtet. Det skete formentlig omkring den tid, hvor Diderichs eneste søster, Maren Gjedde,

Diderich Galtrup Gjedde og hustru Gertrud Gjedde, portrætteret af maleren Niels Grønбек Rademacher i 1840-erne, hvor den grønne tapet prydede i hallén på Glomstrup. Drengen med kæphesten er Anders Gjedde, pigen Maren Gjedde, og barnet på skødet må være Mogens Gjedde, der blev født i 1840. Maleriet blev skænket til Nordjyllands Kunstmuseum i 1908, af cand. polit. Christian Gjedde. Foto: Nordjyllands Kunstmuseum.

døde på Højris, den 8. august 1837 og Diderich dermed blev enearving. Så sent som 1848 var der stadig forpagter på Højris.

Nye fløjbygninger

Noget af det første Diderich måtte tage fat på, var udskiftningen af de gamle bindingsværksfløjhuse på Glomstrup. Anders Gjedde var begyndt at opføre nye grundmurede sidefløje, og dette arbejde måtte Diderich fuldføre. Kilder fra 1861 afslører dog, at sidehusene må være opført i flere etaper, for som bygherre af dem nævnes både Jens Kjærulf Sand, Anders Gjedde og Diderich Gjedde, ligesom disse tre også nævnes at have bygget alle udhusene, med undtagelse af laden, der skulle være ældre end deres tid.

Oppe på Glumshøj, på marken bag plantagen, byggede Diderich i 1842 en hollandsk vindmølle. Siden kom der også bageri til møllen. Møllen havde tidligere ligget tættere ved gården, ved vejen ind mod Hvidbjerg.

Det nævnes også, at gården havde rigelige mængder af lermergel, og at hele gårdens areal blev overmerglet i årene 1838 - 42. Der var således en voldsom aktivitet omkring Glomstrup i de år.

Tiden var også med Diderich. Kornpriserne begyndte omkring 1840 at stige, og det blev de i øvrigt ved med i en årrække, så det var gode år for de store kornproducerende landbrug, ikke mindst fordi det efter Agger kanalens åbning var let at eksportere korn til Norge og England. I det nærliggende Tissinghus var et fortrinligt udskibningssted.

Det var ikke kun økonomisk Diderich Gjedde klarede sig. I 1843 blev han tiendekommissær, i 1846 kammerråd og sluttelig endte han som justitsråd. Det var jo smukke titler, der var gode at blive tituleret med, men reelt var titlerne helt uden indhold. Han havde ord for at være en energisk og fordomsfri mand, der ligesom faderen indførte adskillige forbedringer af driften på Glomstrup, sådan som tiden krævede det.

På folketællingslisten fra 1845, er der udover almindelige tjenestefolk også en del folk til at tage sig af børnene. Diderichs moder Anne Marie Galtrup, der da var 58 år, nævnes som ejerinde af gården. Desuden var der Diderich og hans kone, samt deres 4 børn Maren, Anders, Ane Johanne og Didrich Gjedde. Mette Marie Nyeberg boede også hos dem. Hun var 29 år og ugift og må formodes at være Gertruds søster. Diderichs farbroder, den evnesvage Niels Gjedde boede der selvfølgelig også.

Af tjenestefolk var der en guvernante, en husjomfru, en forvalter, en ladefoged og en avlskarl. Der var 4 røgttere, en slagter, 2 herskabstjenere og en hestepasser, en vaskepige, en strygepige, en kokkepige og 2 barnepiger. Desuden var der mølleforpagteren, hans kone og en møllersvend.

Øster Hvidbjerg mølle ca. 1911, da den tilhørte Chr. Hølleddig. Det var denne mølle, som tidligere havde stået på Glumshøj, hvor Diderich Gjedde lod den opføre i 1842. Møllen blev først efter århundredskiftet flyttet til Øster Hvidbjerg. Kringlen over døren viser, at der også er bage-ri til møllen. Foto: Lokalhistorisk arkiv, Nykøbing.

Tjenestefolkene var forholdsvis unge mennesker, hvor gennemsnitsalderen var 29 år, og kun ganske få af dem var gift, og som det fremgår bliver markarbejdet stadig udført med hjælp fra gårdens hovbønder.

Diderichs moder, Anne Marie Galtrup, døde på Glomstrup den 22. maj 1849 og blev begravet i familiegravstedet i Ljørslev. Det er nok begrænset, hvor meget det har ændret på Diderichs hverdag. Han havde jo styret gods-serne siden faderens død, men nu var han, som eneste arving blevet ejer af hele herligheden.

Man kan dog konstatere, at folkeholdet årene efter er steget betydeligt. Folketællingen 1850 nævner den 40-årige Diderich som ejer af gården, derforuden var der hans kone og deres 7 børn. Så var der en forvalter, en guvernante, 2 husjomfruer og en gartner, en ladefoged, en avlskarl, en kusk, 3 røgttere, 2 hakkelsesskærere, 3 tærskere og 2 drenge. Så var der en stuepige, 2 barnepiger og en bryggerspige. Der var også mølleforpagteren og hans kone samt deres tre børn, men tillige en møllekarl og en tjeneste-pige. Der nævnes stadig ingen folk til at gøre markarbejdet.

Litra

- a. Stuehuset i vest.
- b. Et halvtag ved østre side og søndre ende af litra a.
- c. Det søndre hus søgt opbyggt og består nu af 33 fag, 10 alen dyb, tegltag og grundmuret. Indrettet til billardstue, havestue, skolestue, soveværelse og 7 kamre.
- d. Et fløjhus i nord, 26 fag, 12 alen dyb, grundmuret, loft over det hele og tegltag. Indrettet til mælkestue, bryggers, ovn og loft, bagestue, 2 karlekamre, rullestue, kontor, sovekammer, tømmerstue og materialstue.

Ladegården:

- f. Et hus i syd og nord ved øster ende af litra c.
- g. En vinkelbygning fra søndre ende af litra f. 32 fag og 12 1/2 alen dyb, grundmuret og med lofter over det hele og stråtag. Indrettet til fåresti, hønsehus, gæstestald, hestestald hakkel-seslo.
- i. Det nordre hus.
- k. En kvist derfra nordpå.
- l. Et fløjhus i syd og nord.
- m. Det østre hus.
- p. Et hus nord for gården, smedie.
- q. Et hus nord for litra i, grundmuret, loft over det hele og stråtag. Indrettet til vognhus og tørvehus.
- r. Et hus ved nordre ende af litra a.
- s. En kvist i litra a. 2 fag 9 1/2 alen dyb. Grundmuret, loft over det hele, 2 etager og tegltag. Indrettet til gæsteværelser.
- t. Et hus midt i gården, 8 fag, 8 alen dyb, grundmuret og tegltag, indrettet til vandingshus.
- u. Et hus nord for litra d. i syd og nord, 6 fag, 9 1/2 alen dyb. Bindingsværk med stråtag. Indrettet til matrialhus.
- v. Et hus i skoven, 4 fag 6 1/2 alen lang. Fyr overtømmer, grundmuret hvælvet, gipset loft og tegltag. Indrettet til lysthus.

Fra den 12. november 1852 kendes en beskrivelse af bygningerne på Glomstrup. Det er fra brandforsikringsprotokollen, hvor bygningerne var brandforsikret for ialt 21.350 rigsdalere.

Kammerråd Gjedde og Højris

Det gamle blad, "Viborg Samler" fortæller ved juletid 1853, "Under Højris og Glomstrup godser på Morsø har ejeren, kammerråd Gjedde, ved frivillig overenskomst til dato afhændet til fæsterne til fuldkommen ejendom 23 gårde af hartkorn 111 tdr. og 5 huse af 1 td. hartkorn for 82.370 rdl. Af begge godsers samlede hartkorn 420 tdr. er tilbage usolgt omtrent 307 tdr."

Tidens forbedrede dyrkningsmetoder og den omstændighed, at det svandt ind i fæstegodset, gjorde at Diderich begyndte at interessere sig lidt mere for Højris, hvor der stadig lå store marker mere eller mindre udnyttet hen. Et af tiltagene var opførselen af afbyggergården Kristinedal, der blev opkaldt efter hans kone.

Der findes flere folkelige overleveringer omkring Diderich Gjedde fra Højris-tiden. Det er bl.a. P. Chr. Nygård i Ljørslev, der til Morsø Folkeblad i 1918 fortalte om livet som hovbonde under Højris. Hans moder, Ane Hangaard havde udrettet hoveriarbejde på Højris, og hun havde fortalt, at det var festdage, når de skulle til Højris på hoveriarbejde. Altid kunne de gratis få al den gode hjemmebryggede øl, de ville drikke, og slap deres medbragte mad op, kunne de regne med at Højris sørgede for, at de ikke gik sultne derfra. Alting gik med liv og lyst. Kun i såtiden var Gjedde meget nøjeregnende. Hver mand havde sit skifte, men justitsråden var selv til stede både tidligt og sent, og ville ikke finde sig i sløseri, hvad det angik at få sæden lagt ordentlig i jorden. Med hensyn til sine tjenestefolk var han også en god mand. Var de ordentlige mennesker, kunne de blive på Højris i mange år, og de kunne, som det på godt jysk hedder, "gå lige med ham". Det fortælles, at han en aften mødte sin gartner, som havde tjent ham en halv snes år. Gartneren var fra Kårup, og var på vej hjem. "Jeg synes det er noget tidligt, Søren gør aften", udbrød Gjedde, "Ja, det er det også, Justitsråden, men a er nøj sille tilfærds om æ mårer, å så vel a et altid være æ baag etter!" - "Godnat lille Søren". Sådan udspandt den samtale sig, og så gik de hver sin vej.

Andre fortællinger beretter om, hvordan gamle trofaste fæstere kunne tillade sig at være lige med ham, og de giver en tydelig fornemmelse af Gjeddes øgede interesse for og færdsel på Højris.

Diderich må have følt sig som en, der havde alt. En ting manglede han dog - en stor præsentabel hovedbygning. En rigtig herregård burde naturligvis have voldgrav og park og ligge naturskønt tæt ved en skov og gerne have gamle stærke bygninger, der gav stedet et skær af velstand og gammel kultur. Sådan var 1800-tallets romantiske ideer, og ved Højris var der mulighed for, at det hele kunne blive opfyldt.

*Diderich Galtrup Gjedde.
1810 - 1863.*

I 1858 begyndte han ombygningen af Højris. Det gamle bindingsværkshus blev nedrevet, og her blev havefløjen og tårnet så opført. Det var begyndelsen til en rigtig pragtbygning, og den stolte bygherre signerede da også sit værk ved at sætte årstallet 1859 på tårnet sammen med initialerne for sit og hustruens navne. Han havde nu en hovedbygning, der afspejlede hans velstand. Der var dog stadig meget at gøre, men det kunne vente - troede han.

Det ser ud til, at familien flyttede til Højris omkring den tid, hvor byggeriet var afsluttet. Vigtige dokumenter som testamenter, er dateret på Højris 22. januar og 29. april 1861. Der fremgår det også, at Diderichs ældste søn, den nu 22-årige Anders Gjedde var blevet forvalter på Glomstrup.

En status over Glomstrups besiddelser 1861 viser at, "efter den ny matrikel udgør Glomstrup 32 tdr. 3 skpr. 3 fdk. 2 1/4 alb. ager og engs hartkorn. Mølleskylden er 0 tdr. 4 skpr. 1 fdk. 2 1/4 alb. Til gården hører desuden den halve konge- korntiende af Stagstrup sogn i Thy, 20 tdr., og den halve konge- korntiende af Dragstrup sogn 10 tdr., tiendehartkorn samt kirke- korntiende af Agerø, der er matrikuleret til 13 tdr. 3 sk. 0 fdk.

Højris gengivet i en radering af Axel Holm. Her fornemmer man noget af den storhed og skønhed Diderich Gjedde søgte at tilføre Højris, og som blev fuldført af hans svigersøn Carl Steensen Leth.

1 alb. tiendekorn. Bøndergodset består af 30 gårde, 20 huse med jord og 4 huse uden. Selve hovedgårdens areal er 452 tdr. land, heraf er 348 tdr. ager, 10 tdr. eng, 88 tdr. hede og overdrev og 6 tdr. skov. Gårdens besætning er 12 - 14 heste, 100 staldstude, omtrent 30 andre fækreaturer og 100 får.”

I 1857, da Diderich var 47 år gammel, fik han og hustruen lavet et testamente. Den 13. februar blev testamentet forseglet. Det foregik på hovedgården Dueholm i Nykøbing, med Koefoeds embedssegel og proprietær Pers til Dueholm og tiendekommisær Mulvad som vidner.

Declarationen fastsætter de 4 døtres arv til 40.000 rdl. til hver, men pengene måtte ikke røres, så længe døtrene levede, hverken af dem selv eller deres eventuelle ægtemænd. Pengene skulle stå under Overformynderiets

bestyrelse, og renterne af dem kunne kun hæves med døtrenes egenhændige underskrift.

Det bestemtes også, at hvis det var Diderich, der døde først, så skulle hustruen blive siddende i uskiftet bo, og at det så var hende, der bestemte, hvornår beløbet skulle indbetales til overformynderiet.

Der gik så 4 år, inden tankerne omkring testamentet igen blev nedfældet på skrift. Diderich og hustruen var da flyttet til Højris, og sønnen Anders var forvalter på Glomstrup. Den gamle Anders Gjeddes drøm om at få bevaret godserne for efterslægten, var dog ikke helt svundet hen, men som et stamhus, med flere godser, blev det ikke. Det var kun Glomstrup de ønskede “bevaret og konserveret i familiens eje”, som en del af deres ældste søn Anders Gjeddes arvelod.

I testamentet hedder det, at søns arvelod skulle være 1/4 mere end datters lod. Når den længstlevende af dem var afgået ved døden, skulle hovedgården Glomstrup med ejendomme, matr. nr. 1. i Hvidbjerg sogn, af hartkorn 32 tdr. 3 skp. 3 fdk. 2 1/4 alb., samt gårdens vejrmølle og løvsøre, besætning, ind- og udbo, kreaturer og avlsredskaber, uden undtagelse tilfalde deres ældste søn Anders Gjedde, for den sum 100.000 rdl., der så skulle modregnes i hans arvelod. Der var dog den forpligtigelse, at Glomstrup eller nogen del af den, ikke måtte sælges eller pantsættes. Forældrene havde den forventning til sønnen, at han nøje ville bevare og opfylde det ønske, og at han sørgede for, at Glomstrup, såvidt muligt, overgik udelt til et af hans børn, eller en af deres æt.

Der var også nogle bestemmelser omkring den anden søn, Christian Diderich Gjedde, og sluttelig om deres tro husjomfru, Ane Marie Elisabeth Lykke. Hun skulle, hvis hun da ellers blev hos dem, arve 5000 rdl. hvor hun ville få de 2500 rdl. udbetalt, resten skulle indsættes i Overformynderiet, så hun kunne hæve renterne deraf, så længe hun levede. Efter hendes død skulle pengene bruges til et “veldædigt øjemed”, som skulle forvaltes af Glomstrups ejer.

Dette nye testamente skulle ikke have nogen indflydelse på deres tidligere testamente fra 1857. Det blev underskrevet af dem begge to på Højris den 22. januar 1861.

I april samme år skriver sønnen Anders Gjedde under på testamentet, og at han er enig med forældrene omkring de klausuler, der fratager ham retten til at sælge eller pantsætte Glomstrup. Som kurator har han medbragt sin morbroder fra Thisted, konsul J. Nyeberg.

Måske har Diderich allerede været syg, da testamentet blev lavet, men der går et par år, før hans kone Gertrud Gjedde meddeler retten, at hun ønskede at få testamentet tinglyst, da hendes mand D. G. Gjedde nu den

1976 var så sidste udbetaling af Gjeddes legat, idet kommunalbestyrelsen uden vort vidende og uden vort ønske, ansøgte ministeriet om tilladelse til at slå forskellige legater sammen og egenhændigt bestyre disse gennem kommunen.

Ved samme lejlighed blev protokollen åbnet og originaldokumenter fjernet.

Allan Christensen

Helt frem til 1976 eksisterede legatet stiftet af Diderich Gjedde og hustru Gertrud Kirstine. Indtil det år uddeltes under forsæde af Glomstrups ejer legatportioner i "vældædigt øjemed". Legatprotokollens sidste optegnelse er ovenstående.

7. december 1863 var afgang ved døden. Dateret Højris 16. december 1863. Diderich nåede altså kun at blive 53 år. Der blev holdt ligsyn den 12. december, og som dødsårsag angives "steensmerter". Den 16. blev han begravet i familiegravstedet på Ljørslev kirkegård.

Den sidste Gjedde

Gertrud Kirstine (Nyeborg) Gjedde 1863 - 1870

Enken Gertrud Kirstine flyttede efter mandens død tilbage til Glomstrup, som sønnen Anders bestyrede. Hun ville ikke bygge videre på Højris, for hun ville faktisk helst bo på Glomstrup. Højris gav hende stærke minder om ægtemanden. Som det var bestemt i testamentet vedblev hun at være ejer af godserne, selv om det i det daglige var Anders, der stod som forpagter af Glomstrup.

Anders havde hun fundet en passende kone til, og han nåede da også at blive gift, inden faderen døde. Det var en præstedatter fra Karby, som havde haft ophold hos Gjeddefamilien på Højris en tid. Pigen var den 26-årige frøken Marie Sørensen, som den 19. juni 1863 blev viet i Ljørlev kirke med den 24-årige ungkarl og forpagter Anders Gjedde af Glomstrup.

Begge Maries forældre var københavnere, hvad der nok kom til at præge hendes og Anders Gjeddes ægteskab. Hendes far var den kendte sognepræst for Solbjerg og Sundby menigheder, Joseph Christian Sørensen, der var ankermand for de gudelige forsamlinger på Mors og hovedkræften bag frimenighedens opståen. Moderen hed Maren Birgitte Kreutzkam, og var københavnsk bagerdatter.

Marie Sørensen var født den 8. juni 1837 i Solbjerg præstegård, og en af fadderne ved hendes dåb var seminarist Kristen Kold, der i øvrigt senere blev huslærer i præstegården. De religiøse forhold, som hun voksede op under, kom til at præge hende hele livet. I 1844 var hendes far blevet forflyttet til Karby - Hvidbjerg og Redsted pastorat, som provst, og her kom hendes broder Christian Sørensen senere også til at virke som præst. Det var en religiøs familie med stærke bånd til det københavnske miljø omkring Grundtvig, hvad det unge par på Glomstrup også skulle blive påvirket af.

Dragonen der fik datteren og Højris

En dag i marts 1864 ankom en deling dragoner til Glomstrup. De blev modtaget af gårdens ejer, enkefru Gertrud Gjedde og datteren Petra Mogensine Severine. Lederen af delingen var løjtnant Carl Louis Steensen-Leth, der blev indlogeret i hovedbygningen, medens dragonerne fik logi i laden. Denne begivenhed fik stor betydning for datteren Petra, for under

Litografi af Glomstrup, som gården tog sig ud i 1861, inden den blev forsynet med store vinduer og kamtakkede gavle. Her er der symmetri, ro og balance i bygningen. Noget af det gik tabt ved omforandringen i 1875. Sidefløjene må være forholdsvis nye i 1861. Fløjen til venstre brugte Gjeddefamilien i det daglige.

opholdet, der varede fra midten af marts til sidst i juni, blev hun forlovet med løjtnanten, og dermed havde enken jo også hende så godt som afsat.

I forbindelse med forlovelsen var der en aftale om, at løjtnanten, der udover at være løjtnant også var godsejersøn fra Steensgård på Langeland, efter krigens afslutning skulle vende tilbage til Mors for at købe Højris. Han kom som lovet tilbage til øen, og i Morsø Avis meddeles den 10. august 1865, "Højris solgt af fru justitsrådinde Gjedde til løjtnant af kavalieriet C. Steensen Leth fra Langeland. Der er 450 tdr. land - 2 møller - afbyggerhus - 3 kirker samt Salling og Vildsund færgesteder. Prisen er 12000 rdl. Halvdelen udbetales kontant". Den 23. marts 1866 blev parret viet i Ljørslev kirke, og 1. april overtog de Højris.

På Glomstrup var der igen kommet gang i børnefødslerne. Anders og Marie fik 6 sønner sammen. Den første kom til verden den 16. februar

1865 og blev opkaldt efter sin farfar Diderik Galtrup Gjedde. Det var ham, der som voksen kom til at virke som tandlæge i Nykøbing Mors.

Den anden søn var Joseph Christian Gjedde, der blev født på Glomstrup den 2. november 1866, han var selvfølgelig opkaldt efter sin morfar. Som voksen blev han ansat i Frederiksberg kommunes skattevæsen.

Peter Johannes Gjedde var deres tredje søn, født på Glomstrup den 3. april 1869. Han blev som voksen cand. polit. og arbejdede som toldkontrollør i København.

Fjerde søn var Anders Gjedde, født på Glomstrup den 18. juni 1871, også han kom til at leve sit voksenliv i København.

Gertron Valdemar Gjedde kom til verden den 31. oktober 1874 på Glomstrup, som parrets femte søn. Han endte som koncertsanger og sanglærer i København.

Det sidste af parrets børn var Carl Frederik Gjedde. Han blev født den 12. januar 1879 på Frederiksberg, men døde dog allerede som 4-årig på Refsnæs Kystsankatorium.

Man morer sig på Glomstrup

Det virker som om Anders Gjeddes og Maries ægteskab har fungeret godt i de første år med alle barnefødslerne. For de bedre kredse på øen var hjemmet på Glomstrup et værdsat sted at gæste. Det ved vi bl.a. fra den unge dyrlæge Christian Engelsen, der som helt nyuddannet i 1870 slog sig ned med en praksis på Mors. Han blev gift med Marie Pabst i Hvidbjerg kirke i januar 1871, et ægteskab som hans far meget stærkt modsatte sig, hvorfor den unge dyrlæge senere emigrerede til Rusland. Fra Christian Engelsens første tid på øen findes alle hans breve til faderen, hvori han fortæller om livet på Mors som ung dyrlæge.

Han beder i maj 1870 faderen, om at få ordnet sine ridestøvler. "Ridestøvler er ligeså nødvendigt for mig som en skjorte på kroppen. Når jeg kommer til Glomstrup og kommer mellem de andre herrer og damer, kan jeg ikke på de fine gulvtæpper møde med fedtlæderstøvler." Han fortæller også, at han er ved at lære fru Gjedde at spille skak, og at han har fået tilbudt at kunne bo der. "På Glomstrup vil de tage mig billigere, og saa lever man udmærket i alle retninger." Han er dog bange for at Glomstrup ligger for meget vest på i forhold til hans praksis, så det tør han ikke, men slutter alligevel, "Glomstrup er egentlig det eneste sted her, som er værd at komme, men der befinder man sig også meget vel!".

Gjedde havde besøgt ham på hans bopæl på Kammerhøjgaard og sagt, at han havde en udmærket bøsse, han kunne låne, så de kunne gå på jagt

sammen til efteråret, hvis Engelsen da fik tid. “Det er den slags fornøjelser her er, og det kan jo opveje meget”.

Et andet sted i brevet lover han faderen, at “når jeg taler med dig, skal jeg meddele dig en del om den omtalte herregaard Glomstrup. Den er ligesom Sindbjerggaard forsynet med ruiner af gamle volde og grave”.

Et brev fra juni samme år, 1870, slutter han med, “Jeg har moret mig ret godt paa Glomstrup, og jeg kender nu de fleste præstefamilier, de eneste mennesker, der er værd at tale med om andet end stude og heste”. Ud fra denne bemærkning må man slutte, at det har været Marie, der havde ført nogle af traditionerne fra hjemmet i Karby præstegård med sig til Glomstrup.

Men også i de mundtlige folkelige overleveringer har Anders Gjedde og Glomstrup forankret sig, ofte i forbindelse med folk fra Karby og præstegården der, og Anders Gjedde, fremstilles ofte som en spasmager, der fornøjede sig med at drive løjer i forbindelse med handel og lidkøb.

En af dem, løjerne gik ud over, bliver kaldt Niels Nielsen fra Karby. Ham anvendte Gjedde ind imellem til at gøre en handel for sig. Det hændte da også, at Niels solgte et kreatur til Gjedde. Niels havde på et tidspunkt en sortbroget ko, som han ville sælge til godsejeren, så de bestemte en dag, hvor de skulle mødes hos Gjeddes svoger i Karby præstegård. Der var nogle stykker forsamlet i præstegården, og de blev enige om at spille Niels Nielsen et puds.

Da Niels ankom med sin ko, fik han besked på at binde den til ringen ude ved døren, og straks komme ind, for Gjedde ville gøre lidkøb straks. Niels var en stor ynder af kaffepunche, så det krævede ikke yderligere overtalelse.

Medens de så blev beskænket, havde en af gårdens folk fået besked om at male koen grøn, og da han med et nik meddelte, at opgaven var besørget, ville Gjedde, at de skulle ud at se koen. Der stod en nydelig grøn ko, og straks blev Niels helt forstyret og udbryder: “Det er fanden fløjtme ingen ko, for der er fanneme ingen grønne køer til hverken her eller andre steder. - I skal skaffe mig min ko igen, det her apparat vil jeg ikke have noget at gjøre med”. Malingen blev så skruppet af, og Niels fik koen leveret, og der vankede yderligere nogle kaffepunche, som plaster på spasen.

En anden gang var Niels Nielsen på Glomstrup for at levere kreaturer, som han havde købt til Gjedde. Han skulle så have lidt at spise i form af tillavede mellemmader. Nu var der lige omkring den tid begyndt fabrikation af en såkaldt Kristiansfeldter-sæbe, der var i firkantede stykker og smukt marmoreret. Gjedde fik pigerne til at skære nogle skiver af sæben og lægge det på smørrebrødet. Da det kom ind, begyndte Gjedde at ban-

de over de skarns kvindfolk, som havde taget af den ost, han havde forbeholdt sig selv. Niels huggede selvfølgelig straks et stykke med det lækre pålæg, og Gjedde skænkede flittigt af brændevinsflasken. Da Niels havde fået mellemmaden ned, opfordrede Gjedde ham iøvrigt til at tage et stykke til, og skønt Niels jo nok syntes, at osten havde en lidt underlig smag, kunne han jo ikke ret vel undslå sig for at nyde af den ost, som var forbeholdt selve godsejeren, især ikke da der vankede dygtigt med snapse til. Da han omsider ikke kunne nyde mere, fortalte Gjedde ham, hvilken udsøgt ost han havde fået. Men Niels holdt sæbemellemmaderne nede.

Anders Gjedde 1870 - 1914

Skønt Anders Gjeddes moder, godsejefruen Gertrud Gjedde kun var 55 år, begyndte hun så småt at trække sig ud af ejerforholdet. Den 5. februar 1870 fik Anders Gjedde skødet på hovedgården Glomstrup, og fæstegårdene blev i de følgende år overdraget til ham og hans søskende.

Det sidste fæstebrev, der var blevet indgået på Agerø, var med husmand Jens Chr. Sørensen, og det var så sent som den 3. marts 1866. Gertrud Gjedde følte da også en vis forpligtigelse overfor det lille øsamfund, og selv om mange af fæstegårdene var blevet solgt til selveje, gav hun i 1870 alligevel tilsagn om at ville give 3000 rigsdalere til hjælp ved anlæggelse af den påtænkte dæmning, der skulle gøre Agerø landfast med Mors. Det var et meget stort beløb i forhold til de faktiske udgifter.

Selv om mange af fæstegårdene på Agerø i årene herefter blev solgt til selveje, vedblev en del dog at være i familien Gjeddes eje, og det fortælles, at de sidste fæstegårde først skulle være helt overtaget midt i første halvdel af 1900-årene.

Anders Gjedde havde altså overtaget skødet på Glomstrup i 1870, og man får en tydelig fornemmelse af, at det betød meget for ham at kunne kalde sig "godsejer". Han var i disse år meget aktiv, når der skete noget omkring Glomstrup og rundt om på øen.

Da Karby-Hvidbjerg-Redsted spare- og lånekasse blev oprettet den 16. juni 1872, kunne man se godsejer Anders Gjedde som medlem af bestyrelsen. Og da Morsø Avis den 7. august 1876 omtalte øens første tærskværk med dampmaskine, så er Anders Gjedde også medlem af det selskab af 4 godsejere og en bankdirektør, der havde indkøbt disse vidundermaskiner.

På Glomstrup skete der store forandringer. Hovedbygningen, der var godt 75 år gammel, fik i 1875 en gennemgribende renovering. Alle bygningens vinduer blev udskiftet med nye og større. Nu skulle der mere lys

Folkeholdet på Glomstrup har taget opstilling foran hovedbygningen omkring 1875. Billedet blev for en del år siden lånt hos Gjeddefamilien og affotograferet, men der var desværre ingen oplysninger om personerne. Det er ganske givet i gårdens velmagtsdage, lige efter den store omforandring af hovedbygningen i 1875. Der er både murer, tømrer og smede med på billedet. Måske den store omforandring ikke helt er afsluttet. Mændenes veste og halsklude leder tankerne hen mod gamle egnsdragter på Mors.

ind i stuerne. Der blev bygget en karnap på bygningen ud mod havesiden, svarende til den, der var i gårdsiden. Den ene dør i gårdsiden blev sløjfet, og der blev lavet en statelig trappe midt på bygningen, med indgang i karnappen, der så kom til at virke som hall, med de tre store sale til den ene side. Det gamle sorte hjemmebrændte tegltag blev udskiftet med et nyt rødt, og der blev muret store prangende kamtakkede gavle på hele hovedbygningen, så det på lang afstand kunne ses, at her boede en rigtig gods-ejer, og ikke bare en lille fattig proprietær.

Til en rigtig herregård hører der også spøgelser, og det kunne Glomstrup skam også levere. Det vides bl.a. fra tegneren Magnus Petersen, der i 1873 var udsendt af den danske stat for at gøre optegnelser omkring, hvad

der dengang endnu fandtes af oldtidsanlæg på øen. I Magnus Petersens optegnelser fra sit besøg hedder det: "Endnu må nævnes en forhenværende adelsgaard: Glomstrup, der endnu i året 1873 havde bevaret sine volde og grave. Her overnattede jeg engang under mine excursionser, og da jeg med ejerinden kom til at tale om gamle borge her paa øen, fortalte hun mig, at Glomstrup også havde visse egenskaber, der måtte interessere rejsende. Mange sagn levede endnu her paa gården, og til visse tider spøgede det slemt i et af værelserne. Dér kom undertiden i besøg en kvindelig gjen-ganger iført hvide klæder ledsaget af en skare mus; Hun havde i levende live været bekendt for sin gerrighed, og hun var helt ustyrlig, når en frem-med boede i et værelse, hun særligt værnede om, men man ville kunne befri sig for hende, når man lagde et stort pengestykke paa bordet i værelset. Da ville hun vise nåde uden at volde nogen fortræd. Da jeg hørte denne historie, udbad jeg mig tilladelse til at ligge i det berygtede værelse om natten. Ejerinden blev noget betænkelig, men tillod det dog. Jeg beredte mig altsaa til i nattens løb til at få et spøgelsesbesøg, og for en sikkerheds skyld, og for at mildne den strenge frue, lagde jeg en stor kobbertoskilling på natbordet; Jeg må have været meget træt af rejsen, thi jeg sov rigtig godt hele natten, og hvor gerne jeg end ønskede at gjøre den gamle ridderfrues bekendtskab, værdigede hun dog ikke at forstyrre mig, men da jeg vågnede, syntes jeg, at toskillingen var blevet vendt i nattens løb, måske vraget af den fine borgfrue, fordi det ikke var guld".

Pudsigt nok svarer Magnus Petersens oplevelse af Glomstrups gangan-ger, stort set til den mundtlige beretning, der stadig bliver fortalt på Glom-strup.

En vigtig kilde til Glomstrups og Gjeddefamiliens historie er den dag-bog, som Anders Gjedde førte fra 1875 til 1886. Den blev omkring 1980 indleveret til Lokalhistorisk arkiv i Nykøbing, af Anders Gjeddes barne-barn, som også var hans navnefælle.

Strejflys fra en dagbog

Dagbogen er meget omfattende og har fungeret som en erindringsbog for Anders Gjedde selv, hvor han noterer sig dagens gøremål i stort og småt. Der er ingen faste punkter, udover en beskrivelse af de daglige vejrforhold. Det driftsmæssige omkring Glomstrup, nævnes kun lejlighedsvis og man fornemmer, at det ikke har interesseret Gjedde ret meget. Godsets drift foregik ved de folk, der var ansat dertil. Set med nutidsøjne har Anders Gjedde ikke foretaget sig dagens gerning.

Dagbogen begynder den 12. september 1875, det var den dag jagten

Hovedbygningen set fra havesiden, med karnappen, der blev bygget på i 1875. Selv om haven ikke virker trimmet, fornemmer man både frodighed og en rest af gammelt haveanlæg. Familien på billedet kendes ikke, men er på bagsiden af billedet angivet med navnene Maren - Jeppe - Sinne - Poul og Georg på Glomstrup,- sikkert en af Gjeddes forvaltere.

begyndte på Glomstrup. I oktober blev familien fotograferet i Hvidbjerg og hovedbygningen på Glomstrup blev "opkurseret" til 12000 rdl. efter den omfattende restaurering. Den 24. december noterer Gjedde, at han til de fattige, i Hvidbjerg skole har leveret, 4 rugbrød, 4 sigtebrød, gryn, 4 oste og 6 pund bønner. For hans egne børn blev der holdt juletræ i billardstuen.

I februar 1876 begyndte omforandringen af dagligstuen, og der blev øset vand af kælderen. Et problem man stadig kender til på Glomstrup. I marts forsøgte Gjedde at køre firespand med de 4 brune heste, men det nævnes kun den ene gang, og er formentlig ikke gået helt efter planen. Der blev gravet drængrøfter og kærnet sødt smør af 334 pot mælk.

Engang imellem gør Gjedde en handel, men man fornemmer, at det er

lige så meget fordi, at sådan gør en rigtig godsejer jo. Meget af hans tid går med at modtage besøg, og med selv at tage ud og besøge familie og venner. I perioder besøger han svigerfamilien i Karby præstegård så godt som dagligt. Jagt har optaget Gjedde meget. Men når det handler om hans personlige følelser, kommer de aldrig til direkte udtryk på papiret.

Den 1. april 1876 begyndte de på Glomstrup med melmad og middags-søvn. Den 6. april kom storken, fårene blev lukket ud, den store so fik 10 grise og de første violer blomstrede i haven. Det var også tiden for at få mønnet hustagene, efter vinterens hærgen. Først i maj kom køerne ud, og der blev fisket 40 karudser op i mergelgraven, de 25 af dem blev sat i dammen i haven. I den måned blev der også købt både kød og tørfisk.

En aften først i juni holdt de børnebal på Glomstrup, der var ca. 50 deltagere. Den 19. havde Gjedde 13 års bryllupsdag og den 19. juli begyndte maleren Thornøe at male Petra barnepige. Gjedde noterer sig, at tyren fik 3-præmie på dyrskuet i Vils, samt at godsejeren den 31. var i bad om aftenen.

Den 27. august døde Anders Gjeddes moder Gertrud Kirstine Gjedde på Glomstrup, og den 4 september blev hun begravet i familiegravstedet i Ljørslev. Gjedde noterer i den måned også, at 2 af møllerens børn blev dræbt af møllevingerne, og at murerne var begyndt at sylle til drivhuset. Gjedde var inviteret til den jagt, der 22. september blev holdt på Højris, for hofjærgermester Kaas, men Gjedde foretrak at blive hjemme. Andet sted nævner han, at der var kold luft mellem ham og svogeren Carl Leth på Højris. Det har sandsynligvis noget med arvefordelingen efter Gjeddes forældre at gøre, selv om de på forhånd var nøje fastsat.

Den 30. september rejste Gjedde til skiftesamling efter moderen. Det foregik i København, og med sig havde han sin kone Marie og den ældste søn Diderik. De var derovre en 14 dages tid, hvor de boede hos hans bror Christian Gjedde på Charlottetgård.

Hjemme igen på Glomstrup, noterer Gjedde 27. november, at kusknen var i Nykøbing med 3 af pigerne, der skulle hos doktoren. Den 2. december rejste Gjedde igen til skiftesamling i København.

Den 6. april 1877 noterer han, ”I dag fik Gjedde malerierne af sine forældre, malet af Thornøe. De kostede 345 kr.” I maj var han atter til skiftesamling, og i juni fortæller han om smedien, der blev brækket ned og kørt hjem til Glomstrup. Der blev kørt muresand og teglsten til smedien, og hentet sten og grus ved Tissinghus, inden man begyndte at mure. Den nyopførte smedie som Gjedde omtaler, kan kun være den, der kom til at ligge på Smedietoften, nord for Glomstrups avlsbygninger. Den smedie, der blev nedbrudt, kan have ligget i forbindelse med teglværket ved fjor-

den, men det fremgår hverken af teksten eller gamle landkort. Tidligere havde der også været en lille smedie ved en af dammene i parken, syd for Glomstrup, men det kan ikke være den der omtales.

Hovedstaden drager

Gjedde havde tilsyneladende fået smag for rejseriet og det københavnske miljø, for 2. august rejste han igen derover, og inden han vendte hjem den 19. havde han lejet en lejlighed i hovedstaden.

I august måned døde et af fedesvinene på Glomstrup pludselig, så man skyndte sig at få den slagtet, det var synd at godt kød skulle gå til spilde. I september blev en vogn sendt til Nykøbing med 50 oste fra Glomstrups mejeri. Knap en måned senere måtte endnu en vogn afsted til købstaden, denne gang var det med smør og uld.

Den 17. september holdt Gjedde en jagt på Glomstrup, Hvidbjerg og Agerø. Man fornemmer, at det vigtigste ikke var, hvor meget vildt der blev nedlagt, men personerne der deltog i jagten. Det var bl.a. grev Ahlefeldt Langeland, grev Ahlefeldt Ulstrup, hofjægermester Kaas, og svogerne Vincent og Carl Leth, men også folk som Hedemann fra Dueholm og andre, der rangerede knapt så højt, deltog.

Den 1. oktober noterer Gjedde at have leveret fattigkorn og skoletør, og da der 6. oktober var marked i Nykøbing, blev der sendt 2 vogne derud med folkene og 1 vogn med forvalteren. Midt i den måned blev der holdt høstgilde på Glomstrup, men i dagene inden, var man begyndt at pakke møblerne ind til rejsen.

Uden at Gjedde har nævnt det mindste forud, gør familien sig klar til at flytte til København. Der bliver kørt 12 læs flyttegods til dampskibet i Nykøbing og Gjedde laver akkord på fragten af møblerne for 150.00 kr. Den 23. oktober gik familien så ombord på dampskibet i Nykøbing, og næste morgen kl. 7 befandt de sig i København

Den pludselige flytning til hovedstaden, har formentlig noget at gøre med børnenes mulighed for uddannelse. De blev jo alle "sat godt i vej". Men forlystelseslivet i det københavnske miljø, har også spillet ind. Anders Gjedde var meget draget af det liv, der udfoldede sig her. Det fremgår meget tydeligt af hans dagbogsnotater. Når han opholdt sig i hovedstaden, var han stort set i Tivoli hver eneste aften i åbningssæsonen, derudover ofte på et eller andet forlystelsesetablisement, og kun yderst sjældent havde han sin kone med.

Den 1. november var Gjedde tilbage på Glomstrup, hvor fæstebønderne kom for at betale skat. Han noterer sig også, at der blev sendt 2 vogne

til Nykøbing med svin, de vejede 1952 pund. Den 27. november forlod han sammen med sønnerne Anders og Gertron igen Glomstrup. Kl. 5 om morgenen rejste de til Aalborg, hvor de dagen efter kom med "Dania" til København.

Den 13. december var han med advokat Nellemann i banken, hvor Gjedde fik 32.000 kr., måske et forskud på den endnu ikke afsluttede arvesag efter moderen. Den 15. og 17. juni 1878 ser ud til at være de sidste skiftesamlinger, og umiddelbart efter var Gjedde og Nellemann igen i banken og for notarius publicus.

Midt i juli 1878 rejste Gjedde og drengene til Glomstrup. 14 dage senere kom Marie også hjem til Glomstrup fra København. Men familien var kun samlet på gården i 14 dage, først rejste Gjedde til hovedstaden med de to store drenge, knap en måned senere fulgte Marie med de små drenge og Ane stuepige.

I oktober flyttede familien i ny lejlighed på H. C. Ørstedesvej, og omkring 1. november var Gjedde en kort tur på Glomstrup, for at betale folkenes løn. Sidst i november købte han Charlotttegård af sin broder Christian Gjedde. Gården, der lå i det nuværende Høje Tåstrup kommune, kostede 90.000 kr. Nogen god investering har det ikke været, for halvandet år senere solgte Gjedde Charlotttegård for 85.000 kr.

Marie Gjedde fødte den 12. januar 1879 den sidste af parrets drenge, som blev døbt Carl Frederik.

De næste tre år bliver der rejst en del frem og tilbage mellem Glomstrup og København. Det er dog ikke ret tit, mand og kone rejser sammen. I 1880 opholder familien sig en hel måned på Glomstrup, men da blev der også afholdt et stort bal på gården. Ellers er det meget lidt, der fortælles om Glomstrup, før Gjedde den 23. marts 1881 skriver: "Forhandling om forpagtning af Glomstrup", men det uddybes ikke yderligere.

I august 1881, noterer Gjedde under et ophold på Glomstrup, at folken var i færd med at køre mølledæmningen bort, og det arbejde stod på over flere dage. Det må være her, de sidste synlige spor af Glomstrups middelalderlige vandmølledæmning forsvandt.

Midt i december det år, fortæller Gjedde, at han har været inde i Understøttelsesforeningens kontor Norgesgade 7, for at modtage noget arbejde. Juleaftensdag var han atter derinde om formiddagen, men han nævner ikke, om der har været noget udbytte af anstrengelserne.

Først i juli forhandler Gjedde med Carl Ring fra bladet "Landbrugs- og Advertissement Tidende" om overtagelse af halvparten af bladet for 350 kr. fra den 1. august. I denne periode kom Gjedde meget sammen med denne Carl Ring. Tre gange, med to måneders mellemrum, noterer Gjed-

Glomstrup set fra øst år 1897. Manden med hunden er Anders Gjedde, der på dette tidspunkt ejede halvparten af Glomstrup. Den anden halvpart tilhørte hans fraskilte kone Marie Due. Den store lade var på dette tidspunkt den ældste bygning på Glomstrup. Til højre for laden ses vognporten og bag den smedien fra 1877. Foto: Lokalhistorisk arkiv, Nykøbing.

de sig, at han har besøgt bladet, men efter at bladet var sendt ud i november, hører man ikke mere om den.

Ægteskabet knager

Selv om Gjedde overhovedet ikke nævner noget om sit ægteskabelige forhold i dagbogen, så fornemmer man alligevel, at der er noget i gære. Han har hele tiden benævnt sin kone som Marie, når han omtaler hende, men nu skriver han pludselig fru Gjedde. Alt har de nu nok heller ikke været enige om. Bl.a. kan man se, at Marie Gjedde var en meget trofast kirke-

gænger, men det foregik altid i den grundtvigske kirke Vartov. Når Gjedde en enkelt gang kom i kirke, så var det på Frederiksberg. Familiens gode ven, grosser Due, var flink til at hjælpe, måske mest Marie, det er lige før Due tager sig mere af børnene, end Anders Gjedde gør.

Den 8. oktober noterer Gjedde, at fru Gjedde kom hjem fra Vendsyssel. Den 16. rejste han selv til Glomstrup, hvor der to dage senere var auktion over Gjeddes løsøre. Her købte en del af fæsterne deres gårde. Den 30. returnerede han til København.

Ved årsskiftet 1882-83 lejer Gjedde et værelse i Gothersgade 61, hvor der skal være forretning. Der bliver sendt møbler til forretningen, og Gjedde er der hver eneste dag i flere måneder, undtagen når han er syg i maven. Hvad han sælger eller foretager sig i forretningen, fremgår ingen steder, men på et tidspunkt køber han bøger af Frandsen, så måske er det en boghandel.

Først i august blev den yngste søn, lille Carl Frederik indlagt på kysthospitalet ved Vordingborg, der skulle han blive en tid. Det var grosserer Due, der fulgte drengen derud. Efter den tid ser der ud til at være opbrud i familien. Den 10. august blev der lejet en lejlighed på Chr. Wintersvej, hvor hele familien flyttede til. Men allerede 11. august noterer Gjedde, ”Ude at leje lejlighed til mig, på Kastanievej 14, 3. sal. 12 kr. månedlig. Mad om morgenen og rengøring”. Senere har han tilføjet, at han har afsagt lejemaal, og i stedet lejet et værelse på højskolen, for 15 kr. om måneden.

Medens Gjedde bor på værelse, får han besøg af sin kone Marie, broderen Christian Gjedde og familievennen grosserer Due. Det syntes som om skilsmissen her må være en realitet, skønt Gjedde ikke selv nævner det med et eneste ord. I forbindelse med skilsmissen blev Marie ejer af halvparten af Glomstrup, hvad der ikke har forbedret Anders Gjeddes økonomiske situation.

Senere købte Gjedde en villa på Ceresvej. Den 30. november 1883 noterer han, at han har gået ærinder for Understøttelsesforeningen. Den 11. december 1883 døde den yngste søn på Refsnæs ved Kalundborg.

De næste år vidner dagbogen om en lidt trist tilværelse for Anders Gjedde. Det eneste usædvanlige han noterer sig i den efterfølgende periode, er hvor mange killinger katten har fået. Sønnen Christian Gjedde blev student med 1. karakter og den 20. juni betalte han sønnen Diderik afdrag på 200 kr. med 50 kr. Det kunne syntes, som om han var kommet i pengetrang. Han skriver om forskellige læger og kloge mænd han opsøger, og fortæller om forskellige kure, lige fra at drikke Wildungervand til sædebade på Vesterbro, der afløses af kolde afvaskninger. Han nævner også at blive behandlet for nervebetændelse. Til tider virker han ligefrem hypokondrisk.

En høstdag på Glomstrup år 1897 kom en omrejsende fotograf forbi og kunne på dette herlige billede forevige det samlede høstmandskab. I alt 24 personer prøver med forskellige redskaber at vise netop deres funktion i forbindelse med høstarbejdet. Foto: Lokalhistorisk arkiv, Nykøbing.

Den 1. juni 1885 skriver han, "Katten tog min kanariefugl". Senere i samme måned rejste Gjedde alene i et to måneders sommerpension i Charlottenlund.

Indimellem er der notitser som, "Modtaget 30 ol landgilde æg og 12 kyllinger fra fæsterne", men det er næsten også det eneste der nævnes om Glomstrup og Morsø. Rejserne til Jylland er helt ophørt.

Den 30. april 1886 noteres, at han flytter hjemmefra Ceresvej 8 til Victoriavej 9. 2. sal. I dagbogen står der "Fortsættes." Men den næste dato med noteringer er den 15. juni 1886, hvor han skriver: "Flyttede jeg ind i to værelser på 4. sal hos restauratør Thomsen Vesterbrogade 17, som jeg har lejet for 55 kr. pr. måned, fuld kost og opvartning."

Skriften er forandret fra det gotiske til den moderne latinske, og der er en sumarisk beskrivelse af , hvor han har boet gennem årene. Han nævner sit bryllup med Victoria Albertine Hansen den 23. december 1893.

Den sidste dato, der nævnes er 20. marts 1896, hvor de flytter ind i Forhåbningsholms Alle nr. 5. b. st.

Det er ikke store opsigtsvækkende oplysninger Gjeddes dagbog bringer for dagen. Alligevel tegner den et billede af en økonomisk rutsjetur, og fortæller om en Gjedde, der faldt udenfor med hensyn til økonomisk forstand. Han "levede over evne", kom i økonomisk ruin med en skilsmisse i kølvandet og efterfølgende dårlige nerver. Det giver dagbogen dog ikke noget præcist billede af, kun antydninger, men andre samtidige kilder ved også besked, nemlig den dyrlæge Engelsen, der i 1870 havde haft sin faste gang på Glomstrup. Han havde fra sin emigration til Rusland i 1888 gjort rejsen tilbage til Danmark, og under denne rejse besøgte han også Mors. I et brev han senere sender hjem til Danmark, fortæller han om turen og hvor dejligt, det havde været at møde alle de gamle bekendte fra Mors i de 5 dage han var der. Nogle af dem, han talte med, var Anders Gjeddes tidligere svoger, pastor Sørensen i Karby og forvalterne fra både Blidstrup og Glomstrup. Man fornemmer tydeligt, at noget af det, der blev talt om på Mors netop da, det var Anders Gjeddes og hans situation.

I brevet hedder det: "Gjedde til Glomstrup er skilt fra konen, er omtrent fra forstanden. Hans svigerinde er død, de 180.000 dalere er for en stor deel forsvundne. Han eieren af den stolte herregård med de takkede gavle får nu de penge, han forbruger, udbetalt i dagevis. Han er under formynderskab".

Fra andre kilder ved vi, at Anders Gjeddes ekskone Marie også blev gift igen, og sandelig om ikke det var med familiens gode ven, grosserer Julius Theodor Gottlob Due.

Mundtlige beretninger i familien kan endnu fortælle om luksusmennesket Anders Gjedde, der på trods af den store arv fik alt sat over styr. Han rejste bl.a. til Rom for at besøge paven og udvekslede gaver med ham. I familien skulle der stadig findes et sølvbæger fra pavebesøget.

Skal vi lige have lidt med fra en af Anders Gjeddes mere positive sider, så skal han have været en dygtig tegner, hvad der findes et enkelt bevis for i hans dagbog. Han lavede også en tegning af Tranekær på Langeland under et ophold, han havde der. Tegningen skulle iøvrigt stadig befinde sig på Tranekær.

Glomstrup i forpagterhænder

Selv om ejerne af Glomstrup, det meste af tiden opholdt sig i København, så fortsatte livet jo hjemme på gården. Ved folketællingen i 1880 var der en 27-årig ugift forvalter, der hed Konrad Johannes Eriksen. Han havde en husbestyrerinde, en mejerske, en gartner og en møllersvend foruden 16 tjenestefolk, til at hjælpe sig på gården

I Hvidbjerg kirkebog, findes der mange vidnesbyrd om glæder og sorger blandt folkeholdet på Glomstrup. Specielt folkene ved møllen var hårdt prøvet. Den 20. april 1860 døde den 45-årige forpagter Poul Michael Andersen af Glomstrup mølle. Han druknede tillige med 3 andre på hjemturen fra Nymølle i Salling. Fire år senere nævnes møllefamilien igen, for da viedes møllersvend Niels Christian Nielsen og Sidsel Poulsen, som bor hos sin moder, der er mølleforpagterske på Glomstrup mølle. Møllen skifter forpagter et par gange og fra omkring 1870 og en lang periode frem hedder forpagteren Peder Nielsen. Denne familie skulle blive ramt af en række tragedier. I 1871 døde møllerens halvt år gamle søn Niels. I 1875 døde igen en halvt år gammel søn John, og den 14. september 1876 døde hans 3-årige søn og 4-årige datter. Det var dem, der blev slået ihjel af møllevingerne. En tragedie så stor, at selv Anders Gjedde nævnte det i sin dagbog.

Den 31. marts 1882 blev en meget omfattende forpagtningsaftale mellem Anders Gjedde og Kammerjunker Ernst Emil Hedemann underskrevet. Der findes vist ikke den tænkelige situation, som ikke er forudset, nedfældet og bestemt løsningen af. Hedemann forpligtede sig til vedligeholdelse af bygninger o.s.v., besætningen skulle han købe, men var dog forpligtet til at holde 12 heste og mejerikøer. Han skulle besørge kørsel for ejeren, samt årligt levere ham et fedesvin på mindst 12 lispund.

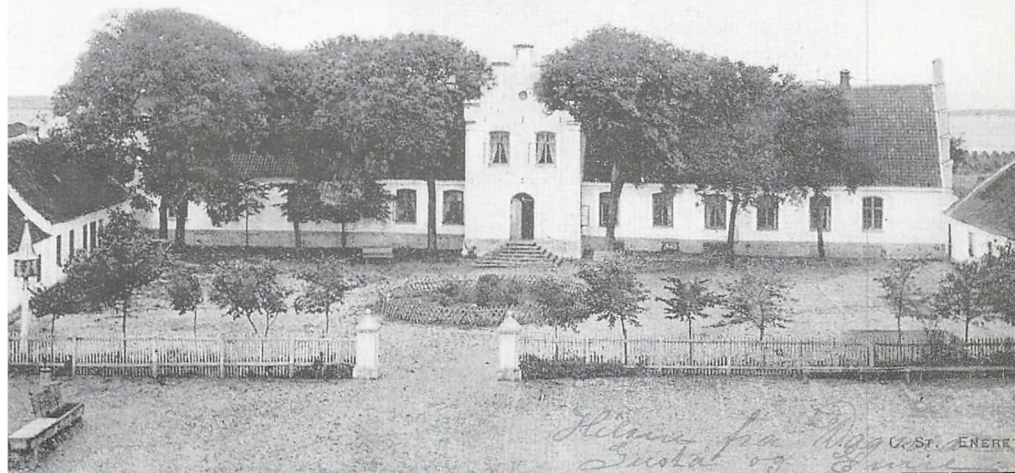
Hedemann omtales som den nye tids mand. Han havde i 1875 købt Dueholm i Nykøbing, som han dog solgte, efter at han havde forpagtet Glomstrup for 18 år. Ved folketællingen 1890 nævnes den 46-årige forpagter, kammerjunker Hedemann, hans kone og deres 2 børn på Glomstrup, hvor der nu også er en lærerinde og en husjomfru samt 4 tjenestepiger. Til driften af gården havde han en ladefoged, en forkarl, fem røgere og tre arbejdskarle.

På gården var der nu også en slesvigsk mejeriforpagter, nemlig den 59-årige Henrik August Hagedorn og hans kone, der var mejerske samt en

Folkeholdet på Glomstrup fotograferet foran mejeriet lige efter århundredskiftet. Alle kvinderne med tørklæder, bærer løse høstærmer. Et sådant persongalleri indeholder mange forskellige menneskeskæbner. Manden med skægget, liggende forrest til venstre, er Laust Vendelbo, hvorom fortælles, at han blev såret i krigen 1864, hvorfra han i øvrigt gik hele vejen hjem til Mors. Hans tapperhedsmedalje findes nu på Morslands historiske Museum. Ved siden af ham sidder en dreng med en spand. Drengen var anbragt på Glomstrup fra et børnehjem. Ved siden af drengen lidt bagud, sidder en kvinde med pufærmer på kjolen, det er Kirsten Svensker fra Sindbjerg, som havde været så uheldig at få et barn uden for ægteskab. Barnet måtte hun overlade til sig selv, når hun om dagen arbejdede på Glomstrup. Hun måtte tidligt hjemmefra for at være på gården inden morgenmaden kl. 5. De to piger uden tørklæder er henholdsvis stuepigen, med lange ærmer i kjolen, og mejersken med opsmøgede ærmer. Lige bag mejersken, står "Peder Fiskers" far med en tøjrkølle. Han hedder Kjeld Mikkelsen til efternavn og tjente på Glomstrup omkring 1901-05.

17-årig søn. Til mejeriet var der også en fyrbøder og tre lokale mejerielever. Med alle de folk ved mejeriet må man formode, at de også har behandlet mælk fra de omliggende gårde. Allerede 1870 ses der at have været en mejeribestyrer på Glomstrup.

Glomstrup i begyndelsen af århundredet på en dejlig sommerdag, hvor der rigtigt bliver luftet ud i den gamle hovedbygning. Billedet giver et godt indtryk af gårdspladsens inddeling, med hegnet ved de murede piller og den tilplantede rotunde foran hoveddøren. Bygningen til højre rummer gårdens mejeri. Til venstre er det polakhuset, der tidligere har fungeret som billardstue, skolestue, havestue, soveværelse og 7 kamre. I forgrunden ses et vandingstrug, hvor pumpen er lavet af en udboret træstamme.

En opgørelse over kvægbesætningen på Glomstrup 1891 viser, at der var 55 køer, 10 kvier og 3 tyre i den store stald. I fedestalden var der 5 stude, 8 kvier og 6 køer. Kalvestalden havde 20 stk. halv-helårs kalve og 23 fra vinteren. I hestestalden var de 12 heste, man var forpligtiget til at have. Desuden var der 42 får på gården.

Peder Christiansen i Hvidbjerg kan gennem sine bedsteforældres fortælling nå tilbage til den tid i slutningen af 1800-årene, hvor bedsteforældrene Else og Peder Christian Christiansen arbejdede på Glomstrup. Parret havde et lille boelsted på Porsmark, der ligger mellem Tissinghus og

Redsted. Der var kun ganske lidt jord til, men det var nu besværligt nok bare at få det passet, for det var på Glomstrup, lønnen skulle tjenes. Bedsteforældrene gik hjemmefra kl. 4 om morgenen for at møde rettidigt på Glomstrup, og det meste af året var der mørkt, når de om aftenen vendte tilbage til hjemmet. De 6-7 børn parret havde, lærte at klare sig selv. De ældste måtte tage sig af de yngste, medens forældrene var væk.

Der berettes om, at det var rigtige herregårdsforhold, de arbejdede under. Peder var kusk, hvad der hovedsageligt bestod i at køre med herskabet, og herskabskørsel var der meget af, men kusken skulle også holde seletøjet og passe kørehestene.

Else var i mejeriet, hvor hun skummede fløden af de store kar, kærnedede smør og lavede oste. Det gjorde hun også senere i deres eget hjem, da de fik et lille husmandssted ved Redsted, men det var kun i en periode, hvor øen var ramt af mund- og klovssyge.

Præcist hvornår Hedemanns forpagtning ophørte, er der ikke fundet nogen dato for. Fra 1908 findes en beskrivelse af ejer- og landbrugsforhold omkring Glomstrup. Ejeren nævnes da stadig som Anders Gjedde, og Glomstrup drives ved en inspektør.

Den tiendefri hovedgårdsjord udgjorde i hartkorn 32 tdr. 3 skpr. 3 fdk. 2 1/4 alb. Gårdens samlede areal var på 460 tdr. land, hvoraf de 380 var ager, 72 eng og overdrev samt 8 tdr. land skov. Agerjorden blev drevet i to 8 marksdrifter.

Besætningen bestod af 60 køer af blandet herkomst, 50 stk. ungvæg og kalve, 1 tyr, 44 fedekreaturer, 14 heste, 8 plage og føl samt 56 får og lam.

I 1907 var der solgt ca. 120 fedesvin, og mælkemængden var ca. 5500 pund pr. ko. Mælken blev behandlet på gårdens eget mejeri. Det normale folkehold var 4 fodermestre, 1 forkarl, 3 karle, 4 piger, 2 daglejere og 5 polske arbejdere.

Polakkerne

Her nævnes for første gang polakkerne, der også har sat deres spor i de stedlige overleveringer. Brugen af polske landarbejdere var ikke kun noget man kendte fra roepigerne på Lolland-Falster og Langeland. De gamle herregårde og større gårde langt op i Thy fik besøg af disse datidens fremmedarbejdere. Mest var det vel som sæsonarbejdere, men på Glomstrup får man nu indtryk af, at polakkerne var der året rundt.

I lokalbefolkningen tales der stadig om, at polakkerne var egnens skrappeste til at hakke roer. Her i slutningen af århundredet var roer stadig væk en ret ny afgrøde inden for det danske landbrug.

Folkeholdet på Glomstrup omkring 1905-7. Billedet er fra familien Christiansen i Hvidbjerg, der værner om mindet om bedsteforældrene, som arbejdede på Glomstrup. Nummer fire fra venstre i øverste række er Niels Peder Christiansen, der var kusk på gården. Nummer tre i anden række er hans kone Else Christiansen, der arbejdede i mejeriet på Glomstrup. Som nummer to i forreste række har vi igen Laust Vendelbo. Næsten alle mændene har bragt deres piber med ud til fotografering. Det er en form for at vise sin status.

Polakkerne var ikke nogen, lokalbefolkningen sådan indlod sig med, man var vist oven i købet lidt bange for dem. De havde en helt anderledes mentalitet med hensyn til drikkeri og slagsmål, men hakke roer, det kunne de, og det var der respekt om.

Et af minderne om polakkerne på Glomstrup, var den sydlige fløj til hovedbygningen. Den bliver endnu i dag aldrig omtalt som andet end polakhuset. Det var der de boede, og der udspillede sig af og til vældige dramer, for når polakkerne havde fået for meget at drikke og jalousien tog overhånd, ville de drukne hinanden i den gamle stensatte brønd for enden af polakhuset. Det skulle ind imellem være gået meget voldsomt for sig.

Når dette sceneri var på sit højeste, viste gårdens overhoved sig oppe på hovedtrappen. Han gik de få trin ned og løftede bindestenen op i lillefingeren et par gange og lod den dumpe i gårdspladsens stenpikning med et ordentligt brag. Det sprog krævede ingen oversættelse. Polakkerne forstod det udmærket, og de faldt lidt til ro og fik rusen sovet ud. Siden er det kommet til at hedde sig, at for at være herre på Glomstrup skal man kunne løfte bindestenen i en lillefinger.

De polske arbejdere blev længe på Glomstrup. Helt op omkring første verdenskrig berettes der om dem. De lokale børn var særligt optaget af dem, for når polakkerne fra Ørndrup besøgte dem på Glomstrup, så snakkede de jo polsk indbyrdes. De holdt sig stadig meget for sig selv, og blev ved med at skille sig ud fra de lokale. Der var på den tid ca. 6 par på Glomstrup og noget lignende på Ørndrup. De to hold polakker holdt meget sammen, og om søndagen vandrede de ofte de ca. 8 km. for at gøre hinanden besøg. Så var de altid festligt klædt i en slags folkedragt, og konerne gik altid og strikkede strømper undervejs.

Det endelige salg

Tilbage til Gjeddefamilien, hvor Anders Gjeddes ekshustru var blevet enke, grosserer Due var død, og den 1. maj 1913 døde hun selv i en alder af 75 år. Hun boede da Vesterbrogade 94 i København. Da de 5 sønner skulle overtage arven efter moderen, blev de ejere af hendes halvpart i Glomstrup.

På Mors såvel som over hele landet var tiden ikke længere til store dominerende landbrug, men små husmandsbrug, der kunne drives af en familie. I august 1909 var Morslands Udstykningsforening blevet stiftet. Foreningens formål var at opkøbe større gårde på øen og udstykke dem i småbrug, på mindst 5 og højst 25 tdr. land. Foreningens første initiativ blev købet af Storupgård på 180 tdr. land. Flere fulgte efter i årenes løb, så som Vilsgård og Oddersbøl.

På foreningens generalforsamling på Afholdshjemmet i Nykøbing den 24. juni 1914 kunne bestyrelsen bringe en stor nyhed. Foreningen havde købt Glomstrup.

Det var sidst i marts måned kommet bestyrelsen for øre, at gården muligvis var til salg. Arvingerne, som ejede det halve af gården, og Anders Gjedde som ejede den anden halvdel, havde hver deres sagfører. Der blev først forlangt 275.000 kr., men senere nedsattes prisen til ca. 250.000 kr. under forudsætning af, at der kunne skaffes en bestemt kontant udbetaling. Efter at have fået arvingernes sagfører til at anbefale salget for 255.000

En åben automobil en vinterdag foran Glomstrups hovedbygning omkring første verdenskrig var så usædvanligt et syn, at en fotograf måtte tilkaldes.

kr., rejste nogle af bestyrelsesmedlemmerne sammen med herredsfuld­mægtig Poulsen til København. Forhandlingerne resulterede imidlertid i, at man gav 260.000 kr. for gården, en sum der med sagførersalær og for­skellige udgifter gik op til 264.000 kr.

Glomstrup ville blive drevet videre under samme ledelse indtil 1. november, så gården officielt først blev overtaget af udstykningsforenin­gen den nævnte dato.

Dermed var Glomstrup ude af Gjeddefamiliens besiddelse efter 110 års ejerskab. Anders Gjedde døde godt 2 år senere, - den 2. december 1916 på Frederiksberg. Underligt nok kom han ikke til at hvile i familiegravstedet i Ljøslev, men blev begravet på Frederiksberg. Hans enke overlevede ham med 20 år. Hun døde på Frederiksberg den 8. marts 1936.

En herregård eller mange husmænd

Morslands Udstykningsforening 1914

På udstykningsforeningens generalforsamling sidst i juni 1914 blev valgt 4 lokale folk, der skulle træde ind i forretningsudvalget, så de kunne være behjælpelige med at få Glomstrup udstykket. De 4 var P. Ginnerup, købmand Rasmussen, P. Villadsen og And. Kr. Vestergaard. Man må sige, at de var effektive, for selv om overtagelsen egentlig først skulle ske til november, så kunne Morsø Folkeblad allerede den 9 juli meddele:

Glomstrup udstykning. Følgende har købt parceller af udstykningsforeningen fra herregården Glomstrup.

Vest for vejen.:

Hr. M . Lyng 20 tdr. a 525 kr.

Marinus Sørensen 20 tdr. a 535 kr.

Hr. Overgaard Jensen 19 tdr. a 550 kr.

Karl Mart. Jensen 19 tdr. a 550 kr.

Magnus Bjerregård 38 tdr. a 425 kr.

Øst for vejen.:

Karl Kjeldgård Jensen 20 tdr. a 500 kr.

Martin Jensen Majgård 12 tdr. (statshus) a 420 kr.

Nicolaj Mikkelsen 12 tdr. (statshus) a 420 kr.

Hans Have Melsen 20 tdr. a 525 kr.

A. E. Gade 20 tdr. a 500 kr.

Jens Mikkelsen 25 tdr. a 400 kr. 4 tdr. a 200 kr.

Anton Jepsen 21 tdr. a 400 kr. 8 tdr. a 200 kr.

Ud mod Tissinghus.:

Ejler Nielsen 38 tdr. a 225 kr. 4 tdr. a 100 kr.

B. Brotmann 29 tdr. a 250 kr. 8 tdr. a 350 kr.

De forskellige priser har med jordens bonitet at gøre, så når Ejler Nielsen har købt 4 tdr. a 100 kr., så har der været tale om den dårligst tænkelige engjord.

Selv om det var gået stærkt med at få Glomstrup udstykket, så fik foreningen dog ikke gjort projektet færdigt. Samme år, som de havde købt Glomstrup, solgte de igen den nu noget amputerede herregård. Det har formentlig været verdenskrigen, der kom på tværs af foreningens planer.

Avlsbygningerne på Glomstrup 1916. Her fornemmer man rigtigt størrelsen af laden, der nu har fået en ny staldlænge bygget vinkelret på. Vejen snor sig forbi smedie og vognport, for atter at slå nogle gevaldige sving forrest i billedet. Sandsynligheden taler for, at vejen har udgjort en del af den forsvundne vandmølleledning. Foto: Lokalhistorisk arkiv, Nykøbing.

Bestyrelsen blev nervøs for fremtiden og valgte den hurtige og nemme løsning.

Det var proprietær Jens Odgaard Poulsen, der købte bygninger og hovedparcellen Glomstrup, der da bestod af 193 tdr. land, eller 13 tdr. 5 skp. hartkorn.

Jens Odgaard Poulsen 1914 - 1916

Jens Odgaard var født den 30. august 1871 i Tødsø. Han kom tidlig til at kende livets alvor. Som-12 årig mistede han sin far, og fik ret hurtigt en

Hovedbygning og gårdsplads på Glomstrup i 1916, da Jens Odgaard var ejer af gården. Der er et nært naboskab mellem møddingspladsen med køreplanker og en hjulløs trillebør i forgrunden og vandposten med vandingstrug foran polakhuset til venstre. De to murede piller midt for bygningen, svarer til to, der markerede indkørslen til Glomstrup gods ved vejen fra Hvidbjerg. Foto: Lokalhistorisk arkiv, Nykøbing.

stedfar, der var ret streng mod børneflokkene. Hjemmet Peterslund skulle nok kunne give arbejde til børnene, men de ville hellere ud at tjene.

Jens kom til Vodstrup som hjorddreng. Den sommer havde han fri 2 søndage, men ikke før han havde køerne ude og ungkreaturene vandet og flyttet, og så skulle han endda være hjemme igen senest kl. 21.30 for at flytte til nat. Der var 15 km. på bare fødder til Peterslund, og så blev der endda sagt, at det var kun fordi, Jens var fra en stor gård, at han havde så meget fri.

Da Jens i 1895 skulle giftes, ville stedfaderen ikke give ham brudetøjet. Det var Jens meget fortørnet over, men så trådte hans svigermoder til. Bruden var Marianne Mortensen Østergård, som var født den 30. april 1870. Forældrene var Anna Dorthea og Morten Østergård.

Brylluppet stod den 25. oktober 1895 i Tødsø, og som skik var, varede det uafbrudt i 3 døgn. Parrets første hjem blev Enggård i Bjørndrup, hvor der kom 7 børn til verden.

Jens Odgaard og hustruen Marianne har taget opstilling for fotografen, med børn, hunde og folkehold på Glomstrups store trappe i 1916. Alle er iført deres bedste klæder. Det var et meget ungt folkehold. Foto: Lokalhistorisk arkiv, Nykøbing.

Allerede som helt ung havde Jens en drøm om at blive ejer af Hvidbjerggård, men først efter 19 år fik han tilsagn om, at ejeren Chr. Mehl ville sælge. Enggård blev så solgt, men da havde Mehl pludselig fortrudt, og der stod Jens så uden noget hjem. I stedet købte han så Glomstrup af udstykningsforeningen. Glomstrup var da ca. halveret i forhold til tidligere, og selv om det ikke lige var den gård, der havde hans kærlighed, så var det da lige i nærheden.

Jens Odgaard betegnes som en ret autoritær person, både over for sine børn og tjenestefolk, men alligevel havde han altid sine karle i flere år. Med alderen blev han mere mild og tolerant. Marianne var en glad og stilsfærdig hustru, der interesserede sig mest for hjemmet. Deres store fælles interesse var kirken. Jens ville gerne afsted på besøg hos naboer og familie, når bare han kunne slippe for kravetøjet og diplomaten. Han var altid godt kørende, og heste var en af hans store interesser.

Hvidbjerggård som den tog sig ud, da Jens Odgaard købte den i 1916. Hvidbjerggård er sognets ældste herregård, og i perioder havde den og Glomstrup fælles ejerskab. Hvidbjerggårds herregårdsstatus forsvinder allerede i 1600-tallet. Foto: Lokalhistorisk arkiv, Nykøbing.

Da Jens så et par år efter købet af Glomstrup besøgte Mehl, beklagede denne sig over ikke at have solgt til Jens, for nu var han blevet for gammel. Jens Odgaard skulle ikke betænke sig længe, Hvidbjerggård blev købt og Glomstrup solgt.

På Hvidbjerggård var der ud over markredskaber ingen maskiner, og modernisering havde der ikke været noget af. Det blev der nu ændret på. Jens begyndte en omfattende restaurering og tilbygning, og der blev købt både vindmølle og petroleumsmotor.

Parret drev Hvidbjerggård til 1941, hvor det flyttede til Hvidbjerg. Her døde Jens i 1947. Marianne overlevede ham en del år, og døde hos en søn i Jørsby.

Nybyggere på Glomstrup mark

Om nybyggerne på Glomstrup mark fortælles, at der allerede i 1914 blev bygget tre nye ejendomme. I 1915 kom seks ejendomme til og en i 1917. Hvornår de sidste blev bygget, vides ikke bestemt.

Chr. Lyng med familie, foran det nybyggede husmandssted på Glomstrup mark 1916. Træerne er endnu ikke vokset op, og vasketøjet er lagt til tørre på kvasbunken.

En af dem, der byggede i 1915, var arbejdsmand fra Nykøbing Marinus Blaabjerg Sørensen. Hans kone havde et brødudsalg i Nykøbing, men eftersom de begge var husmandsbørn fra Lødderup, lå det med landbruget dem i blodet.

Det første de byggede var stuehuset, som blev opført med store gule mursten, der til forveksling ligner dem fra Glomstrup teglværk, så det er nærliggende at antage, at nybyggerne allerede under den første udstykning brugte materialer fra de alt for store bygninger på den amputerede herregård.

Staldbygningerne blev opført med cementsten, som Marinus selv støbte. De blev lavet i små træforme, der hver kunne rumme 12 - 16 stykker. Det dyreste ved dem var cementen, så det blev der sparet på, hvilket siden skulle give mange ærgrelser, for de hjemmelavede cementsten er forlængst frosset i stykker og udskiftet.

Der kom cementtagsten på alle bygningerne. Dem havde Marinus ikke selv støbt, men han havde gjort akkord med nogle dygtige tagfolk, der skulle klare den side af byggeriet. De var lidt for dygtige, for de sparede to rækker tagsten hele vejen rundt. Det resulterede i, at tagstenene knapt kunne nå sammen, og efter få år måtte de udskiftes og lægges om. Så selv om "selvgjort er velgjort", så har Marinus nok erkendt, at "det er dyrt at være fattig".

De fleste af husmandsbrugene fra udstykningen 1914 blev finansieret med kreditforeningslån til byggeriet og statslån til at sætte besætninger ind med.

Det er temmelig sparsomt, hvad der findes af oplysninger omkring selve Glomstrup netop disse år. Jens Odgaard har formentlig ikke været syn-derlig tilfreds med Glomstrup, så allerede 2 år efter købte han, som nævnt, en anden tidligere herregård, nemlig Hvidbjerggård.

Morsø Folkeblad beretter den 12. juli 1916, at "Jens Odgaard har solgt sin hovedparcel i Glomstrup, med bygninger, besætning, avl, og inventar til ejendomshandler Hedegård." Prisen var 180000 kr., men så fik Odgaard også lov til at beholde to heste og en vogn.

Vi beskæftiger os her med en tid, hvor der blev spekuleret meget i gårdslagtninger, og mange af landets herregårde skiftede i de år ofte ejere. Glomstrup var ikke nogen undtagelse.

Søren Nielsen 1916 - 1917

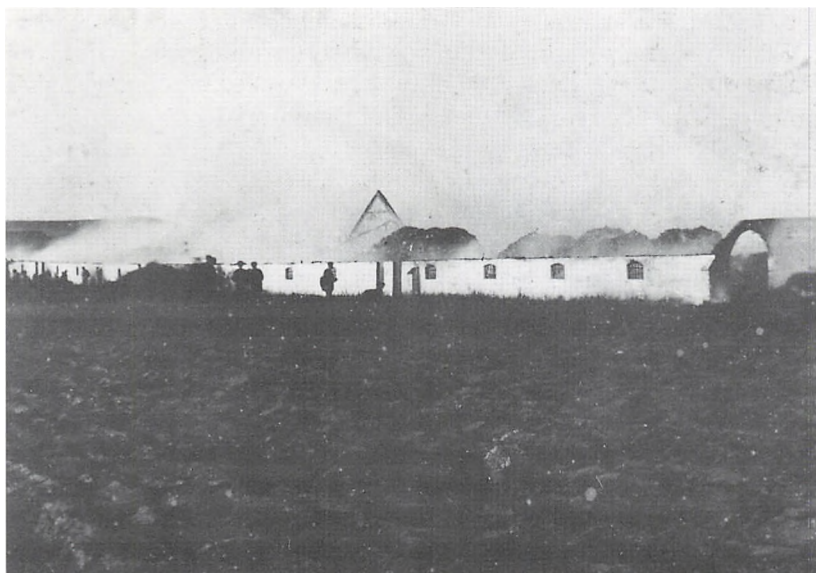
Omkring juni 1916 blev Glomstrup så videresolgt af ejendomshandleren, denne gang til proprietær Søren Nielsen. Der hørte stadig næsten 14 tdr. hartkorn til gården. Det blev ikke noget langvarigt ejerskab, denne Nielsen fik på Glomstrup, hvad nok tildels skyldtes den ulykkelige brand, der indtraf først i det nye år 1917. Morsø Folkeblad beretter den 13. januar 1917.

"Ved 8-tiden i aftes, da en tjenestedreng på Glomstrup efter at have fodret ville gå ud af hestestalden, strøg han en tændstik for at finde vej og tabte den i noget strøelse, som straks stod i luer, og satte stalden i brand. Ild og røg hindrede ethvert forsøg på at redde gårdens 7 heste. Fra hestestalden, der dannede gårdens søndre længe, bredte ilden sig hurtigt til laden og til den store kostald i gårdens nordre længe. I laden brændte al indavlet halm og hø, hvorimod det lykkedes at få ryddet kostalden, hvori der stod 30 kreaturer. En ko løb imidlertid tilbage ind i den brændende stald og omkom.

Gårdens ejer proprietær Søren Nielsen, var en timestid før brandens opkomst gået hen til en nabo, gdr. Kristen Mikkelsen. Der blev straks sendt bud efter ham, og efterhånden samledes en del mennesker, der udførte et energisk redningsarbejde. Det stod straks klart, at de angrebne længer ikke kunne reddes, og man satte derfor arbejdet ind på at begrænse ilden. Det lykkedes også at redde gårdens hovedbygning og øvrige længer.

Gårdens bygninger var assureret for 40.000 kr., hvoraf de brændte bygninger antagelig andrager godt 25.000 kr. Bygningernes assurancesum skal af Glomstrups tidligere ejer være sat ned fra 70.000 kr." slutter avisen.

Andre aviser berettede, at brændten havde været så kraftig, at man inde fra Nykøbings gader kunne se et kraftigt lysskær på himlen fra den voldsomme brand.

Det ulmer stadig efter branden i den nye staldbygning og den store gamle lade i 1917. Trods den dårlige billedkvalitet kan man ane de mange folk, der hjalp med slukningsarbejdet. Da de enorme bygninger var i lys lue, kunne lysskæret ses helt inde fra Nykøbing. Foto: Lokalhistorisk arkiv, Nykøbing.

Jesper Jørgen Jespersen 1917

Branden har formentlig helt taget modet fra Søren Nielsen, i hvert fald kan man en måned senere i den samme avis læse: "Glomstrup solgt."

"Landbrugskandidat Jespersen, Louisehøj ved Århus, har af proprietær Søren Nielsen købt Glomstrup på Mors med den tilliggende hovedbygning, 195 tdr. land, tilligemed 21 kreaturer og ca. 130 tdr. korn og en brandassurance på 20.200 kr. for en sum af 116.000 kr. Overtagelsen sker 1. maj.

Handlen er ordnet ved kommissionærerne Hedegård, Durup og Jesper Nielsen, Roslev."

Med denne Jespersen, landbrugskandidaten fra Århus, møder vi en rigtig gårdslagter. Han hed Jesper Jørgen Jespersen, og var født den 3. september 1877 i Langskov ved Ålholm, hvor forældrene var gårdmandsfolk. Jespersen blev uddannet inden for landbruget, og allerede omkring århun-

dredskiftet fik han arbejde som konsulent for en landboforening og senere medvirkede han ved flere forskellige store udstykninger for staten.

Han var særdeles aktiv fra 1912 til 1918, hvor han i kortere perioder stod som ejer eller medejer af ikke mindre end 13 godser eller større gårde. De blev så godt som alle straks udstykket eller videresolgt. Det var hovedsageligt i Nordjylland han opererede, 5 af gårdene var i Hjørring amt, 6 i Aalborg amt, en i Thisted amt og en i Vejle amt, som han dog efter endt udstykning ejede i en længere årrække.

Jespersens ejerskab af Glomstrup blev også særdeles kort, og den mulighed, at han kun har virket som stråmand, kan ikke udelukkes. Umiddelbart efter overtagelsen af Glomstrup, videresolgte han gården til Harald Bering, der jo opererede som ejendomshandler i de samme områder som Jespersen.

J. J. Jespersen blev i en moden alder gift med Laura Johanne Laurasmussen, det var den 7. maj 1929. Han blev nok mest kendt som redaktør og udgiver af værket, ”Danske gårde i tekst og billeder” 1923-27. Men også bogen ”Vore syge husdyrs pleje” 1927, er fra hans hånd. Sidenhen blev han forretningsfører for foreningen, ”Det sociale boligbyggeri for Århus og omegn”, og det var også på den egn, parret boede. Jespersen døde i 1951.

Harald Bering 1917 - 1921

Glomstrups næste ejer hed Harald Bering. Det var også i 1917, han købte gården. I modsætning til den tidligere ejer, findes der ret omfangsrige beretninger om Berings liv. En af hans døtre fra første ægteskab, Vita Moldenhawer, har til Nationalmuseets bogserie om herregårdsliv fortalt om faderen og familien.

Harald Bering var fra proprietærgården Gammelholm i Hørby sogn, Vendsyssel. Hans første kone, Constance Caroline Lundgreen var datter af ejeren af Sæby mølle. Sammen fik de en søn og to døtre, men kort efter Vitas fødsel i 1897 døde Constance. Harald Bering var da forpagter af godset Nørre Elkær i Tversted sogn, hvor der var 600 tdr. land med meget skov og hede.

Efter konens død, søgte Bering i år 1900 en ung pige, der kunne beskæftige 3 børn og lære husholdning. Der kom en ung fornem klædt københavnerinde frk. Elna Rasmussen, som fik stillingen, og det kom til at forandre både Berings og børnenes liv. Vita Moldenhawer lægger ikke bånd på sig selv, når hun fortæller, at hun ikke kunne lide frk. Rasmussen, men det kunne hendes far derimod. Han giftede sig med hende, ”lærerinden”,

Forvalter Anton Møller og hustruen Marie Støvlbæk, med deres 3 børn. Billedet er fra den første af de 3 store sale, her opdelt med en skillevæg med tapetdør. Billedet må være fra Harald Berings ejertid 1917-21

som herefter benævnes Fru Elna. Der skete store omvæltninger i hjemmet. Alt skulle pludselig være fint og fornemt, og Fru Elnas familie fra København var flittige til at besøge Nørre Elkær og tage mod opvarnting. Det korte af det lange var, at familien Bering levede over evne og nåede næsten fallittens rand omkring 1907 - 8.

Fru Elna tog da drengen, som parret havde fået sammen, med sig til København. Hun ville skilles. Harald Bering kom fra Nørre Elkær og slog sig ned som ejendomshandler i Aalborg. Fru Elna flyttede senere tilbage, men det var trange år, først i 1913 - 14 kom der rigtig gang i handlen med godser og gårde.

“Det var dansen om guldkalven”, beretter Vita. “Far solgte Højris på Mors. Da “Fedt-Pay” fra Norge så riddersalen, lagde han en million på bordet”. Carl Marius Pay købte Højris for 1.200.000 kr., men solgte den 1922 for 280.000 kr. på tvangsauktion. Der var mange andre store handler de år, og i 1917 satte det Harald Bering i stand til at købe Glomstrup. Men

nu ville Fru Elna ikke væk fra Aalborg, parret havde da fået tre drenge sammen, og den ældste var lige begyndt på latinskolen. Det blev så Berings søn fra første ægteskab, der blev forvalter på Glomstrup. Han havde da lige været en lille tur i USA. Hans lidt yngre søster, der havde lært husgerning på Asdal, kom til at styre husholdningen på Glomstrup, med hjælp fra 2 piger. Bering rejste så frem og tilbage, men tjente gode penge i de år. Vita fortæller, at hun selv kun kom på Glomstrup i ferierne, men at det var en dejlig gård med den dejlige Limfjord brusende få minutters gang derfra.

Der var nok at tage fat på med Glomstrup. Avlsbygningerne skulle med forsikringssummen genopbygges, samtidig med at gårdens jorder skulle passes. Bering benyttede sig af polakker som arbejdskraft, hvad han også tidligere havde gjort i Vendsyssel. Der blev bygget ny kostald, lade og en hestestald med båse til 60 - 70 heste. Hestestalden er det eneste af Berings byggeri, der stadig findes på Glomstrup, selv om den i det indvendige står i en noget ændret form. Det var en fuldstændig overdimensioneret hestestald i forhold til det behov, der var for heste på Glomstrup, så det har formentlig været Berings mening at slå sig på stutteri og hesteopdræt, hvad der interesserede ham meget, da han var på Elkær. Mens verdenskrigen endnu rasede var der folk, som tjente sig styrtende rige ved at sælge heste.

Det blev nu mest det med at handle, der beskæftigede Bering, så driften af Glomstrup kom lidt i baggrunden, og i 1920 solgte han en del jord fra, bl.a. til de brug, der var blevet udstykket i 1914.

Vender vi nu kort tilbage til Morsø Folkeblad, så meddeles det den 25. august 1921 at Glomstrup var solgt. "Proprietær Harald Bering har solgt hovedgården "Glomstrup" til Morslands Udstykningsforening. Gården er på 190 tdr. land. Prisen 180.000 kr. er uden avl og besætning. Overtagelsen sker december termin". Handlen var dog betinget af, om udstykningsforeningens generalforsamling den 1. september kunne godkende købet.

Om Berings videre skæbne forlyder det, at ægteskabet ikke holdt. Da landbrugskrisen rigtigt satte ind i 1931, og der igen blev økonomisk knaphed i familien, ville Fru Elna atter skilles, og denne gang blev de det. Men Bering fik en fredfyldt alderdom i Borridsø skovridergård.

Den endelige udstykning

Morslands udstykningsforening 1921 - 1922

Året er 1921, vi skal igen til generalforsamling i udstykningsforeningen, det er den 1. september. Også denne gang er det på afholdshjemmet i Nykøbing, men der er desværre ikke mødt ret mange op. Dagsordenen er ellers vigtig nok. Hovedpunktet er købet af hovedgården Glomstrup til udstykning.

N. C. Christensen, Lødderup, bød velkommen og kom bl.a. ind på, at mange havde vanskeligt ved at forstå, at en gård som Glomstrup skulle splittes ad. For ham var det imidlertid smukt med de mange små hjem, og i hans øjne var det den vej, det agerdyrkende folk skulle gå. Meningen med mødet var jo at sanktionere købet af Glomstrup. For den jord der var tilbage, ca. 233 tdr. bygsædeland, skulle de give 150.000 kr., men dertil kom forskellige udgifter, bl.a. ca. 2000 kr. til landmåler, ca. 2000 kr. til nye veje og for den kalk, som lå på marken ca. 11.000 kr. foruden skatter. Så den endelige købesum ville blive ca. 170.000 kr.

En anden fra bestyrelsen, Martin Sørensen, Peterslund, mente selv, at han nok var den, der havde været mest betænkelig ved købet, men det havde han overvundet. Det han havde været betænkelig ved var, at når lodderne på grund af statstilskudet ikke måtte overstige en bestemt størrelse, så ville der komme til at bo for mange samlet. De dygtigste skulle nok klare sig, mente Martin Sørensen, men det ville altid knibe for nogle, når der ikke var lejlighed til at få andet arbejde, der kunne supplere indtægterne. Dagleje på en nærliggende herregård var en god måde at supplere en husmandsindkomst på. Afgifterne kunne det måske også knibe med for enkelte.

At han alligevel fandt det forsvarligt at anbefale unge mennesker at købe sådan en ejendom, var dels de faldende byggeudgifter og dels den omstændighed, at han mente, at statens byggetilskud ikke ville vedblive at bestå. Så han anbefalede købet af Glomstrup.

Afstemningen foregik ved håndsoprækning og købet blev vedtaget enstemmigt, men Martin Sørensens egen spådom om, at der var for mange folk på for små lodder og uden mulighed for biindtægt, skulle i løbet af få år vise sig at være nærmest profetisk.

N. C. Christensen afsluttede så med at foreslå, at alle parcellerne gerne skulle laves sådan, at prisen blev omtrent ens. Planen var 12 parceller fra

14 1/2 til 21 tdr. bygsædeland, og en pris af ca. 10.500 kr. pr. stk., samt en hovedparcel på 26 tdr. bygsædeland med skoven til 30.000 kr. Der havde allerede meldt sig 30 ansøgere, og der ville måske komme flere.

En herregård til husvilde

Nu skete der virkelig noget på Glomstrup, og havde det været lidt småt med beboere i den gamle hovedbygning nogle år, så blev det ændret. Der blev indrettet 4 lejligheder i den gamle hovedbygning, hvor nybyggerne boede i den tid, hvor de opførte deres husmandssteder. Foruden de 4 familier husede bygningen også den familie, der havde købt den gamle herregård, som nu var degraderet helt ned til et almindeligt husmandssted.

Berings bygninger blev med undtagelse af hestestalden revet ned, skønt de kun var 4 - 5 år gamle. Faktisk blev alle de bygninger, der havde overlevet branden nedrevet, såvel smedien som sidefløjene til hovedbygningen. Materialerne fra nedbrydningen blev stillet til rådighed for nybyggerne, og næsten alle de nye husmandshjem kom til at rumme et eller andet materiale fra det gamle Glomstrup. Nogle steder er det tømmeret, der er genanvendt. Andre har brugt de store gule mursten fra Glomstrups teglværk som indermure, og igen andre steder var bryggersgulvet sten, der var hentet fra polakhuset på Glomstrup.

Peder Christiansen i Hvidbjerg fortæller, at Berings staldbygninger på taget var beklædt med svenske spån og tagpap. Han husker tydeligt, at bygningerne blev væltede, for han var sammen med andre drenge fra Tissinghus omme og rede nogle spån og gamle søm, som blev bragt hjem på en trækvogn. Sømmene blev rettet ud, og der blev lavet møller af spånene. Det var alle tiders legetøj.

På Glomstrup blev der bygget nye avlsbygninger, som svarede til den nye husmandsstatus. Stalden kom til at ligge, hvor den nedbrudte nordre sidefløj havde ligget, og den nye lade blev bygget vinkelret på stalden. Det er de bygninger, der stadig eksisterer.

Berings hestestald skulle også nedrives, men den husmand, der havde købt jorden på Smedetoften lige bag hestestalden, så nogle muligheder i bygningen og købte den. Af de 60-70 hestebåse der var, blev der kun to tilbage. Alle de øvrige skillerum og høhække kom til at sidde rundt i de andre husmandssteder. Den gamle hestestald var en bred bygning, og der blev nu indrettet svinestier og kobåse på tværs af bygningen i den ene ende, og i modsatte ende blev indrettet stuehus. Der blev lavet en gennemkørsel tværs gennem bygningen. På den måde blev den gamle hovedgårds matrikel faktisk til 2 nye husmandssteder.

Eigild Larsens amatørfoto af Glomstrup i 1930'erne, hvor man tydeligt fornemmer de to selvstændige husmandssteder, der kom ud af Glomstrups hovedmatrikel. Det ene indrettet i Berings hestestald fra 1917 og det andet i Glomstrups hovedbygning fra 1797 med nye avlsbygninger, der passede til den nye husmandsstatus.

I denne anden udstykning blev der oprettet 13 nye brug. I den første havde der været 14, altså kom Glomstrup-udstykningsen til at udgøre ialt 27 husmandssteder. Det er lige før de mange nye små brug ligger så tæt på hinanden, at det kan minde om en gammeldags landsby. Det var jo også en landsby, der havde været udgangspunkt for Glomstrup. Tingene har det med at gå i ring.

Otto Mortensen 1922 - 1923

Poul Jørgensen og Poul Josefsen 1923 - 1925

De næste folk på Glomstrups ejerliste har ikke gjort meget væsen af sig. Morsø Folkeblad, bringer 9. juni 1923 atter overskriften "Glomstrup solgt".

Det er Otto Mortensen, der har solgt Glomstrup med 14 tdr. land, til Poul Jørgensen, Gullerup og Poul Josefsen, Flade. Prisen var 23.500 kr.,

men hverken besætning eller inventar fulgte med, og overtagelsen skulle ske straks. Det fremgår, at det var de nye ejeres mening at lægge 24 tdr. land, som de havde købt i 1921, til ejendommen.

Da Poul Josefsen i 1925 solgte Glomstrup til Oskar Larsen, kom gården efter en omtumlet tilværelse rent ejermæssigt, igen ind i en stabil periode. Oskar Larsens har heller ikke efterladt sig mange spor i de trykte kilder, men derimod en stor efterslægt, som kan være med til at tegne et billede af manden og familien, der nu boede i den gamle herregård.

Oskar Larsen 1925 - 1939

I 1915 havde Oskar Larsen og hans kone Andrea haft en lille ejendom i Mollerup. Sønnen Eigild, der er min hovedkilde, var det eneste af parrets 10 børn, som blev født der. Omkring 1916 - 17 flyttede familien til Agerø, hvor de i forvejen havde familieboende. Her boede de i Søndergård omkring 7 år, inden turen gik til en lille ejendom i Erslev et årstid. Så i 1925 købte Oskar Larsen Glomstrup, som kom til at danne rammen om familiens liv de næste 15 år.

Der var da knapt 40 tdr. land til gården, og besætningen bestod af 11-12 køer med opdræt, og ca. 40 fedesvin årligt. Der var også 2 af de store jyske arbejdsheste til at klare markarbejdet, og selvfølgelig nogle høns. Efter nogle år fik Oskar også etableret et rugeri på Glomstrup. Det var en maskine, der kunne tage 3100 æg, store forhold efter den tid. Det eneste byggeri på Glomstrup i Oskar Larsens tid, det var et høsehus med løbegård til 300 høns.

I 1920'erne var der ikke de lyseste udsigter for unge mennesker på Mors, eller i Danmark i det hele taget, hverken ved landbrug eller inden for andre erhverv. Flere af Oskars sønner pønsede da også på at rejse til Amerika. Den ældste af sønnerne havde en kammerat, der var rejst derover, og hans breve gav blod på tanden, så da den unge Larsen i 1923 blev 18 år tog han også afsted. To andre sønner ville følge efter i 1929. Der blev pakket og sagt farvel derhjemme på Glomstrup, og sammen rejste de til København for at komme med skib til Amerika.

I København blev den yngste, Aksel, holdt tilbage. Som 16-årig var han for ung til at emigrere og blev derfor sendt tilbage til Glomstrup. Året efter lykkedes det dog for ham at komme afsted. Alle tre var rejst på lykke og fromme, uden på forhånd at være sikker på noget som helst derovre. Ingen af dem havde nogen uddannelse, og de kunne ikke et eneste engelsk ord. I starten måtte de da også tage det arbejde, der var at få, når de endda bare kunne få noget. De klarede sig trods alt, og alle tre blev derovre, men har ofte gæstet Danmark siden.

*Oskar og Andrea
Larsen fotograferet
på Glomstrups gårds-
plads i 1930'erne, af
sønnen Eigild. State-
ligt tog det sig ud,
når parret drog afsted
i ponyvognen. Gårds-
pladsens stenpikning
er her groet helt efter.*

Hjemme på Glomstrup fortsatte livet. Der var jo stadig 7 børn, som blev hjemme. De blev bl.a. vidner til en oplomstring af det indre missionske samfund. Det var omkring den tid, hvor Oskar Larsens flyttede til Glomstrup. Der var da kun nogle få missionsfolk som Ingvar Iversen, Chr. Bjerregård og måske et par stykker mere, men i de kommende år blomstrede missionen, og tilslutningen blev større og større.

Glomstrup som lokalt missionshus

Oskar havde nok været en troende mand, uden at det var noget han lod sig mærke med, hvorimod Andrea altid havde været lidt religiøst præget uden at have tilhørt nogen bestemt retning. Men da parret flyttede til Glomstrup og fik nye venner og naboer, der for en stor del tilhørte Indre Mission, tilsluttede de sig hurtigt missionen. Efterhånden, som der blev flere

og flere, begyndte det at blive et problem, når der skulle holdes møder. I Hvidbjerg var der intet missionshus, og der var et godt stykke vej til missionshusene i Karby og Redsted, så da der var nogen, der spurgte Oskar, om de ikke kunne holde deres møder på Glomstrup, fandt han, at det var helt i orden. Søndagsskolen for børnene foregik på skift i nogle af hjemmene, men ofte blev den også holdt på Glomstrup.

Der opstod ligefrem et lille indremissionsk samfund på Glomstrup mark, og en del folk fra Hvidbjerg og egnene omkring begyndte også at deltage. Centraldamen fra Hvidbjerg, Hanne Ingmark og hendes mand deltog meget frofast. Hun var en meget ivrig forkynder af det indremissionske budskab.

Det blev til mange forskellige møder, der blev holdt på Glomstrup. Hvert år var der et stort sommermøde i den gamle herregårdshave, der kom rigtigt mange, også fra andre egne af øen. Hver vinter blev der arrangeret missionsuge. Det var en hel uge, hvor der var møder i salen hver eneste aften. Den uge satsede man på at få rigtig mange omvendt, så det lille samfund kunne fortsætte sit vokseværk. De missionærer, der kom til møderne, boede oftest på Glomstrup, særligt når det var missionærer, man i grunden ikke brød sig så meget om, for de mere populære af slagsen skulle nok blive inviteret ud i et af de mange små hjem.

Det blev alligevel lidt af en omvæltning for familien Larsen at komme med i missionen, for efterhånden blev det naturligt for dem at efterleve de indremissionske normer, hvor bl.a. dans og kortspil var bandlyst.

Oskar og Andrea var der vidt forskellige, fortæller sønnen Eigild. Andrea blev meget grebet af det indremissionske og holdt en overgang meget hårdt på de afstukne normer. Hun så f.eks. helst, at hendes børn ikke deltog i skolens fastelavnsfest, det var noget værre gøgl, som de helst skulle forskånes for. Oskar derimod var mere moderat og eftertænksom. Skolens fastelavnsfest ville han ikke sætte sig imod. Hvis børnene absolut ville afsted, så måtte de. Men gå til bal og kortspil, det var helt udelukket. Spil som dam, ludo, sorteper, æsel og den slags kunne godt accepteres som underholdning.

En af Eigilds søstre har dog fortalt, at det nogle ganske få gange var lykkes for pigerne at få moderen Andrea til at demonstrere nogle af de danse, hun kunne fra sin ungdom. Men der skulle utrolig meget overtalelse til, og det foregik om aftenen i dybeste hemmelighed i det store køkken på Glomstrup. Så selv om Andrea var en både morsom og livlig person, der var fuld af humor, så var hun også meget dybsindig, fortæller Eigild. "Når vi børn forsøgte at undslå os for at komme i søndagsskole, så var der ikke noget at gøre, vi skulle afsted, uanset om vi ville eller ej. Kunne mor ikke

overtale os til at gå, så blev det pålagt far at sende os afsted. På samme måde var det med missionsmøderne om aftenen, det var vi børn ikke interesseret i at sidde oppe og høre på, for det kedede os, men det ville mor have os med til, om det så skulle være under tvang, det var far lidt imod”.

Et fristed for sølle eksistenser

Der kom dog andet end missionsfolk til Glomstrup, også landevejens folk, gæstede af og til gården. Eigild mindes navnlig en, der hed August. Han var handicappet og havde svært ved at gå. Han kom rundt ved hjælp af en trehjulet handicapcykel, som drengene på Glomstrup ofte fik lov til at prøve. Den var meget vanskelig at styre, og August morede sig gevaldigt, når det gik galt for en af knægtene. Ofte blev han i flere dage, når han kom, men det kneb for ham at ligge tør om natten, så Andrea sørgede altid for at få noget i sengen. August hjalp gerne Andrea med haven, og var enormt dygtig til at anlægge de smukkeste blomsterbede.

Det var ikke kun August der kom. Der var mange andre af landevejens folk, der benyttede Oskar og Andreas gæstfrihed. Der var jo altid en god forplejning og et sted at sove, hvis de ville. Mange ville nu helst sove ude i laden, eller hvis det var for koldt så i en tom kobås i stalden, men Oskar forlangte altid at få deres tændstikker.

Ofte kom også en gammel kone, som blev kaldt “Krævl- Inge”. Hun var en af egnens stakler. Hun var halt, og måtte gå med stok for at komme rundt. Når hun gik, skulle hun altid have det ene ben forrest, vist det højre. Hun kom jævnlige, og det hændte, at Andrea fik hende til at strikke et par strømper til drengene. Til andre tider var det andet arbejde, hun lavede, og som betaling fik hun gerne nogle æg og lidt mælk med hjem, og selvfølgelig spiste hun altid med, når hun var der. Det var en del af den tids socialforsorg. Det var ikke kun på Glomstrup “Krævl-Inge” kom, men rundt ved alle gårdene.

Krise og mission

Lad os her lige kigge lidt rundt og kort fornemme det liv, der kom til at udfolde sig på Glomstrups marker. Husmandsbrugene fra 1914 havde næsten alle lånt penge til byggeriet hos kreditforeningerne, og så fået et mindre lån hos staten til at sætte besætning ind med. Men i 1919 var der kommet nye jordlove, som hele 1922-udstykningsen var opført under, og det medførte, at det blev nogle meget små parceller. De nye husmænd havde fået det hele financieret med statens hjælp, men da det var konjunkturbestemte renter, kom flere til at betale mere tilbage i renter, end hele lånet havde lydt på.

Man kan høre fortalt, at husmændene fra den første udstykning næsten følte sig som små gårdmænd, i forhold til dem fra den anden udstykning. De var som delt op i to hold, og havde i mange år egentlig ikke meget med hinanden at gøre.

Der var da også flere af de nye husmænd, der kun holdt nogle ganske få år. De var ganske enkelt henvist til at leve af husmandsbrugene, der var stort set ikke andre muligheder for at supplere indtægterne. Et par af husmændene havde gerne en mælketur til mejeriet, en anden havde etableret en lille grusgrav på sin ejendom, men dermed var mulighederne faktisk også udtømte. Der var ikke rigtigt nogen, der havde råd til at have en husmand på dagleje i de år, det skulle da lige være Marinus Sørensen, der var blevet landstingsmand, men han havde jo altid fæstet en karl.

Alle leverede mælk til Karby Andelsmejeri, det var simpelt hen det, man levede af. De fleste kunne jo bare levere 3-4 grise to gange årligt, og det var bare lige det, der skulle til for at klare terminsydelserne. Man havde 4-7 køer alt efter husbondens dygtighed. Enkelte kunne ind imellem nå helt op på 9, men det hørte til undtagelserne, ofte var der slet ikke føde til så mange, selv om det hele blev taget med.

Praktiske fællesskaber

Tyverne og specielt kriseårene i trediverne blev også for husmændene på Glomstrup mark en barsk tid. Nogle bukkede helt under, medens det for andre bare gik rigtigt skidt. Helt galt blev det, da elektricitetsværket i Nykøbing gik fallit.

Værket var etableret på andelsbasis, og i 30erne var der mange, der ikke

kunne få penge fra til strømmen, og så fik de trådene klippet. Efter nogle år gik snakken, om at man skulle erkende den helt store fallit i andelselskabet, men man valgte at se tiden lidt an. Omkring 1938-39 blev gælden så tinglyst på alle ejendommene. I erindringen blev hvert lampested og stikkontakt sat til 70 kr., og hestemotor blev sat til 5 lampesteder. Der var nogle der fik lagt 3 til 4000, kr. på. Det var et ganske svimlende beløb. Men det kom på dommerkontoret og blev tinglyst på alle ejendommene, foruden det skyldige for strøm de steder, hvor ledningerne havde været klippet. Det var dog ikke alle på Glomstrup mark, der havde fået etableret elektricitet, men en del havde og der var mindst et par stykker, der var oppe omkring de 4000, kr. Det var helt uoverskueligt.

De store maskinparker fandtes heller ikke hos husmændene. Det var udpræget håndens arbejde, selv om alle havde heste. Der var endda flere steder, hvor høleen var det redskab, man høstede med sidst i tyverne. Med årene blev der efterhånden etableret nogle små maskinfællesskaber. Marinus Sørensen gik bl.a. sammen med en nabo om at købe en slåmaskine. Selv om selvbinderen forlængst var opfundet, så var den økonomisk uopnåelig, men alene det at gå efter en slåmaskine og binde neg op, var et enormt fremskridt i forhold til at gå efter en høle.

Der var da også en del arbejdsfællesskaber, bl.a. havde en af egnens bønder et "damptærskværk", som han tog rundt med og lejede ud til husmændene. De hjalp på skift hinanden med at få tærsket, så det kun var de to mand, der hørte til tærskværket, der skulle have løn.

Der var gerne 3 eller 4 kornstakke ved ejendommene, og de var altid placeret sådan, at tærskværket kunne gå imellem dem. Selve tærskværket havde ikke nogen dampmaskine, men blev trukket af en stor traktor på jernringe, og størrelsen til trods havde den nok ikke mere end en halv snes hestekræfter. Den trak så et 23 eller 30 tommers tærskværk, der var utrolig sej at arbejde med. Havde det været en god tør sommer og byggen ikke var ret lang, kunne der tærskes op til 40 tønder i timen. Men så var der også 2 mand til at bære kornsække op på loftet ad små snævre opgange. Der var 3 mand, der bar halm fra i reb og 2 der "gulvede" halm, eller trådte den sammen. Ejendommens børn bar avner fra. Tærskedagen var en gyldig fri-dag fra skolen. I kornstakken var der gerne to mand og en enkelt, der lagde i maskinen ved bordet, men så var man også oppe på 11 mand for at få tærsket. Ofte blev det nogle korte dage. Havde de tærsket i 3 timer, og det gav regnvej, satte man i stå og fortsatte først den næste dag. Konerne havde også deres at se til. Bare at bespise 11 mand ekstra, flere gange om dagen, med risiko for at det blev udsat en dag eller to, kunne i sig selv være problematisk nok.

Det med at prange med kornstakkene og udadtil lade dem virke som statussymboler var sjældent at opleve. Det var værre med roekulerne. De skulle jo placeres tæt op langs vejen, og der var selvfølgelig altid nogen, der ikke kunne få dem lange nok. Der var steder, hvor de ikke var højere, end man kunne "stå overskrævs af dem og pisse", forlyder det. Praleriet hæv-nede sig gerne, for de lave kuler havde mere svært ved at holde sig frostfri end de høje.

Familierne søgte i videst mulige omfang at være selvforsynende. Kar-tofler og gulerødder blev avlet i marken til eget forbrug, godt og vel. Svi-nene fik det, som familien ikke selv kunne fortære. I køkkenhaven blev avlet alskens grøntsager, men den var også rigt forsynet med bærbuske og frugttræer.

Alligevel var det indimellem nødvendigt at skulle til købmand eller i brugsen, men så skulle konen gerne have en kurv æg med, for at holde balance i kontrabogen. Det var hovedsageligt ting som tobak, kaffe, mel, margarine, sukker, fedt og lidt isenkram, der var brug for. Når konen så havde skrevet alt det i kontrabogen, som hun mente, de fik brug for, så var der i den periode, hvor krisen kradsede mest, en ægteskabelig aftale om, at manden skulle gå siden igennem, inden hun tog afsted. Når manden så havde set på det, var det halve gerne streget ud igen. Han mente nu nok, at det kunne vente til næste uge. Det havde ikke noget med dårlige ægteska-ber at gøre, det var simpel nødvendighed.

På den tid kørte alle husmændene rundt på damecykler. Det var utæn-keligt, at der på en ejendom var to cykler, og så var det jo mest praktisk, at det var konen, der først fik en. De kunne jo udmærket deles om den, så konen først tog i brugsen og manden bagefter til smeden. Det fortælles, at hvis man dengang så en mand på en herrecykel, så var det så usædvanligt, at man straks vendte sig for at se, om det nu også kunne passe, og uvil-kårligt blev der tænkt, "Har han nu også råd til det".

Befolkningsekspllosion

De mange nye hjem på Glomstrup mark bragte et nyt problem med sig, for husmændene var i mere end én forstand produktive. Pludselig var der over 150 skolesøgende børn, og planerne om at bygge en skole på Mari-nus Sørensens jord var langt fremme. Men Marinus, der sad både i sogne-råd og skolekommission, skulle igen vise sig at være en forudseende mand. Han var imod det. Man kunne jo se småskolerne på Agerø, i Nees og på Ørndrup mark som afskrækkende eksempler. Der var der efter nogle få år 5-10 børn i hver og en gammel lærer, og man var ikke alt for forvænt med,

at børnene kunne ret meget mere end skrive deres eget navn. I stedet for en ny skole blev der omkring 1929-30 engageret en rutebil til at køre omkring Glomstrup mark, og børnene blev så kørt til den lidt større skole i Hvidbjerg. Hjemturen måtte børnene dog tilbagelægge til fods. Det var en rigtig god forretning for kommunen, forlyder det, men det var sandelig også en god gerning for børnene. Rutebilordningen ophørte vist først under krigen, da der ingen benzin var at få.

På et tidspunkt lige omkring 1930 boede der mellem 4 og 5 familier i den gamle hovedbygning på Glomstrup. Det var foruden Oskar Larsens nogle gårdmænd og husmænd, der ikke havde klareret sig gennem krisen og derfor havde været nødsaget til at finde et billigt sted at bo, og på Glomstrup var der jo plads nok. Det var ikke uhørt, at en hel familie dengang kunne bo på 20 til 25 kvm., det handlede mere om at få noget at bo i, som også kunne betales. Der var helt sikkert 3 familier, der sad til leje på en gang, for der blev dengang altid lidt spøgende sagt: ”Der er 4 hold folk på Glomstrup, og de har fælles lokum”. Det spøgende, var det fælles lokum ude i haven, det var nemlig kun Guds frie natur. Da man nåede frem omkring 1936 -37 var alting bedret så meget, at der ihvertfald ikke længere på den egn levede folk under så trange boligforhold.

Religiøse bevægelser

Der kan ikke fortælles om Glomstrup mark uden at komme i berøring med de religiøse bevægelser, der rørte sig i de tider. På Glomstrup mark var der 3 frimenighedsfamilier, og på Agerø var der nok 2 eller 3. De bliver af nogle betegnet som lidt pænere end andre mennesker, måske fordi de gik mere til kulturelle møder og den slags. Det fortælles, at kvinderne fra frimenigheden havde en frimenighedsfrisure, og kvinderne fra Indre Mission havde en missionsfrisure. Frisurene var nu næsten ens, de bestod begge af midterskilling med knold i nakken. Forskellen lå nok mest i, at dem fra Indre Mission havde håret bag ørerne, men også ansigtsudtrykkene afslørede en forskel. Kvindernes udstråling og væremåde fortalte altid, hvor de religiøst hørte til, forlyder det. Der var så markant en forskel, at ingen var i tvivl.

Der var også nogle få grundtvigianere på Glomstrup mark, men de gjorde ingen væsen af sig, og markerede sig udadtil slet ikke som de andre.

Men Indre Mission markerede sig. Den var barsk. Hvis man ikke var med, måtte man ifølge skriften være imod, og så var man henvist til at ende sine dage i helvede. I starten havde missionen kun bestået af nogle ganske få familier, men efterhånden, som landbrugskrisen strammede til

op mod 30rne, gjorde missionen den helt store fangst. Folk var ligefrem bange for at dø af sult, fortælles det. Det var jo først op i 30rne, at de nye sociallove kom til.

Det var ikke problemfrit med Indre Mission, for de kunne dårligt være i stue med anderledes tænkende og endnu mindre være i kirke med dem. Hvis de endelig nogle få gange var tvunget til at være sammen med andre end deres egne, skulle der altid prædikes for dem. Som nævnt, var Hvidbjerg og Glomstrup mark en mission, der holdt møder på Glomstrup, som på en måde virkede som et lokalt missionshus. Der fortælles, at når Oskar Larsen tog imod sine gæster ude på Glomstrups store trappe, så var der stil over ham. Han mindede mest om en fornem kongelig lakaj, når han modtog folk og viste dem ind. Min fortæller var flere gange med til møder på Glomstrup og mindes, at folkene var fantastisk gode til at synge. Men når de holdt deres missionsuger, så var de alt for ophidsede til, at han turde komme der, for så skulle der jo fanges nye sjæle til missionen. Det var den mørke Indre Mission, med den stærke og sikre tro på, at deres tro var den rette. De var selv frelste, og ville gå meget langt for at andre også kunne blive det.

Der er endnu folk, der mindes en forlængst afholdt generalforsamling i Hvidbjerg brugsforening, hvor der efter generalforsamlingen var en der skulle underholde med lidt oplæsning. Vedkommende havde valgt en lidt uheldig historie, som sluttede med et væddemål mellem en præst og hans kortklub. Væddemålet gik ud på, om præsten i sin prædiken den følgende søndag turde nævne de fire kortnavne. Det turde han, "Dersom djævelen fløj ind gennem disse ruder og ville slå sine klør i eders hjerter, da ville I råbe: spar os". Den historie blev for meget for Frederik Dalgård fra Glomstrup mark, som ellers var en af de mere moderate fra Indre Mission. Han rejste sig forarget med ordene, "Det havde jeg sandelig ikke troet kunne finde sted på en brugsforenings generalforsamling!"

Den lokale fattiggård

Fattiggården i Hvidbjerg blev efter den store socialreform engang i 30rne ændret til et alderdomshjem, hvor der hovedsagelig skulle bo gamle mennesker. De vejfarende havde dog stadig ret til at komme der, og eftersom de til tider kunne være både berusede og godt lusede, blev der indrettet en decideret afdeling til dem "bissestuen". Der var stadig lidt landbrug til alderdomshjemmet, så man kunne udnytte arbejdskraften, hvis nogle af beboerne stadig skulle være arbejdsdygtige.

Først i 30rne var der i sognet en familie med 8 børn i et lille stråtækt hus

Hall'en på Glomstrup med kig ind i den sal, som senere bl.a. benyttedes til møder i Indre Mission. Hall'en blev kraftigt renoveret i foråret 1997, og opgangen til "spørgeskammeret" er nu sløffet.

Familien havde svært ved at klare sig selv og måtte hver uge til fattigforstanderen for at hente de 10 kr., som sognerådet havde tildelt familien. Disse penge skulle dække alle familiens udgifter. Det var dog fuldstændig håbløst, og indimellem forsvandt der da også en høne fra fattiggårdens hønsegård. Bestyreren beklagede sig da engang til manden, om han ikke kunne snuppe en af de lette høns indimellem, for sognerådet havde svært ved at forstå, at det altid var de tungeste høns, der døde.

Når der var aftenskole for voksne, hændte det, at børnene var ude at rage jorden af kartoffelkulerne for at bringe en spand fuld med hjem. Det var noget folk vidste, og man sagde aldrig noget til det, uden ligefrem at acceptere det, for de viste jo også, at det var en nødvendighed. Slutreplikken lyder da også, at der sandelig ikke var nogen af de børn, der blev tyvagtige som voksne.

En anden som havde tilknytning til fattiggården var "Stafen", som han blev kaldt. Egentlig hed han vist Steffen Christensen og skulle være ud af god familie. Men han var lidt til en side, lidt småtosset siges der, og han var

i besiddelse af en meget livlig fantasi. Stafen kom meget hos familierne på Glomstrup mark. Man kunne altid høre, når det var ham, der kom cyklende, for han snakkede så højt med sig selv, at det kunne høres på lang afstand. Stafen kom meget rundt, og alle steder var han med inde til kaffe og snak, og gennem mange år skulle han altid fortælle om sit forestående bryllup med Marie fra Salling. Stafen mente jo ikke, at folk på egnen kendte nogen så langt væk. Når Stafen havde fået sin kaffe, og i heldigste fald en cigar, drog han videre. Stafen besøgte kun dem, han kunne lide. Der hvor man ville gøre nar af ham, kom han ikke.

Det var nu heller ikke helt ufarligt at drille Stafen, for han vidste næsten alt om alle folk, og den viden holdt han ikke altid for sig selv. Han kunne godt finde på at slynge noget knapt så behageligt i hovedet på folk. Der var f.eks. engang en, lad os kalde ham Alex, der havde snydt noget i skat. Alex var lidt af det, man på Mors kalder en "snor jen", der ikke havde noget til overs for et tosehoved som Stafen, og Alex havde da heller aldrig holdt sig tilbage, når morskaben skulle gå ud over Stafen. En dag, hvor de to mødtes oppe i brugsforeningen, gik det rent galt, for pludselig sagde Stafen så højt at ingen i butikken kunne undgå at høre det: "Nå bette Alex din kjæltring, do hå'r snøt i skat!". Da Alex så ville værne lidt for sig, var det først, at Stafen uddybede det helt ud i de mindste detaljer.

På et tidspunkt var Stafen blevet gift med "Fifi Ane", og de havde en lille ejendom i Nees, men det gik slet ikke, og de endte begge på plejehjemmet. Stafen blev, som man siger "et rigtigt bybillede". Han hjalp ofte købmanden, når denne var på landtur, og slagteren var flink til at tage Stafen med til markeder. Han var bl.a. hvert år til Vildsund marked, hvor han lavede den ene store handel efter den anden. Stafen så jo troværdig ud, når han stod i sin hvide jakke, med cigar i munden og stok i hånden, så der var mange, der antog ham for kreaturhandler. Hvordan de forviklinger, der skabtes sådan en markedsdag, blev løst, melder historien ikke noget om. Stafen blev en meget gammel mand og havde hvert år til sin fødselsdag mange gæster på plejehjemmet.

Husmandsliv på herregård

Tilbage på Glomstrup var Oskar Larsen efterhånden blevet en ældre mand, og det begyndte at knibe for ham at klare arbejdet. Lægen havde da også forbudt ham at arbejde, og det var nok hovedårsagen til, at Oskar og Andrea sidst i 1939 skilte sig af med Glomstrup. De flyttede til en lille ejendom, som de havde købt på Agerø, den ø som de havde en vis for-kærlighed for, skulle komme til at danne rammen om deres alderdom.

Anders Buchhave Pedersen 1939 - 1945

Glomstrups nye ejer, Anders Buchhave, var nok bondesøn, men af de andre Glomstrupbønder blev han nu ikke betragtet som en rigtig landmand.

Anders Buchhave var født 24. maj 1894 i Tødsø, men var kun nogle få år gammel, da hans far Mads Kusk Pedersen købte en gård i Sillerslev, og der voksede Anders op. Det var kun i barndommen og i de helt unge år, han havde beskæftiget sig med landbrug. Som ung blev han kolonialud-dannet i Jebjerg brugsforening i Salling. Efter læretiden kom han på Gal-trup folkehøjskole, og blev så glad for egnen, at han senere tog pladsen som uddeler i Solbjerg brugsforening.

I 1928 blev han gift med Anna Sørensen, en datter af bødtermester Anders Sørensen, og mens de var i Solbjerg, fik parret både en søn og en datter. Senere købte de en købmandsforretning på Højbro i Nykøbing. Her arbejdede Anders også en del med foderstoffer, og havde på den måde alligevel kontakt til landbruget.

Men Anders Buchhave gik med en drøm om selv at blive bonde, og da Oskar Larsen i 1939 ville sælge Glomstrup, slog han til. Det var nu ikke ligefrem noget mønsterlandbrug, Anders og Anna overtog i december 1939. Oskar Larsen havde som nævnt haft svært ved at klare bedriften de seneste år, men selv om Anders ikke havde de store landbrugserfaringer, så havde han mod på de nye udfordringer.

Glomstrup bestod da af 21 tdr. opdyrket land, der var 2 heste, 7 køer, 11 stk. ungvæg, 12 svin og en forfærdelig masse rotter. Manglede Anders selv erfaring, så havde han den dog lige ved hånden, for med til Glomstrup havde han sine forældre. Der blev indrettet en aftægtsstue i den første af salene i hovedbygningen. Nu skulle de gamle rigtigt nyde deres otium i familiens skød, men det skulle gå tragisk anderledes, end det var tænkt.

Ulykken

Anders Buchaves søster var landmandskone i Sillerslev, hendes søn Alfred Korsgård, var som 14-årig blevet konfirmeret og begyndt som tjenestedreng hos morbroderen på Glomstrup den 1. maj 1940. Vi er nået frem til 2. pinsedag. Den dag skulle Alfred aldrig glemme, og det der skete, står så stærkt i erindringen, at han nu mange år efter kan fortælle: "Vi havde 7 køer, der stod i tøjr vest for gården, dem skulle jeg hente hjem lige før middag, hvor de skulle hjem og malkes. Jeg skulle binde den ene kos tov om den andens hals, og have dem med alle 7 på én gang. Før de kom i stalden, skulle de have vand, ved en brønd, som var lige uden for stalddøren. Der var et cementtrug, hvor 2 eller 3 køer kunne drikke på en gang. Men da de første var ved at drikke, var der en i det bageste kobbøl, som rev sig løs. Jeg havde ikke fået knuden ordentlig bundet. Men koen gik bare til side og begyndte at æde noget græs, som var i nærheden. "Skidt med det", sagde min onkel, "lad den bare gå til sidst".

Min mormor, en lille spinkel men sød og usigelig rar gammel dame, kom pludselig gående omkring hushjørnet. "Nu skal jeg tage den ko med ind", sagde hun, men onkel sagde til hende: "Lad den endelig gå, den skal vi nok klare", men alligevel gik hun hen foran koen, bøjede sig ned for at tage fat i rebet, som lå på jorden. I det samme gav koen et mægtigt brøl fra sig. Med sænket hoved fór den hen mod mormor, tog hende med hornene og faktisk smed hende op i luften, hvorefter hun faldt ned på ryggen, og koen løb hen over hende, og trådte hende på brystet.

Min onkel og jeg stod så langt væk, at vi ikke havde en chance, for at gøre noget, før det var for sent. Min onkel løb hen til mormor, tog hende op til sig, og idet han løb ind med hende, råbte han til mig, at jeg skulle lade køerne være, men tage min cykel og køre op til naboen, der var de eneste, der havde telefon og ringe efter lægen, som boede i Hvidbjerg. Heldigvis var konen i nærheden, og hun ringede straks efter læge Mortensen, som var der i løbet af et kvarters tid. Han var der kun et par minutter. Han kikkede lige på mormor, og sagde: "Hun skal på sygehuset omgående". Jeg tror ikke det tog mere end 20 minutter, før ambulancen var der og kørte hende til Nykøbing.

Men køerne, jeg forstår ikke, hvordan det var gået til, men det må være min onkel, der har ordnet det, for da jeg kom hjem fra naboen, var de alle sammen kommet i bås.

Vi var alle sammen så chokeret, at vi næsten ikke vidste, hvad vi gjorde. Klokken var blevet omkring 2, da onkel kom og sagde: "Alfred, nu må du tage din cykel og køre til Sillerslev og fortælle din mor og moster Maren,

hvad der er sket.” Jeg havde fået en ny cykel til min konfirmation. Der var ca. 15 km hjem, men jeg tror, jeg slog Danmarksrekord den dag, for jeg skulle hjem, hjem til mor.

Jeg fik hastigt fortalt min mor, hvad der var sket, og kørte derefter om til min moster og fortalte hende det. Så kørte jeg hurtigt tilbage til min mor og far, men da jeg kom ind i stuen, var det sket med mig, Jeg sank sammen i sofaen, og græd og græd, og var helt utrøstelig. Det var for stor en belastning for mig, måske fordi jeg syntes, det hele var min skyld. Men min mor tog mig om halsen og sagde: “Nej Alfred, det er ikke din skyld! du har sløset med dit arbejde, men du kunne jo ikke vide, at den ko var onskabsfuld!”

Om aftenen kl. 10,30 døde min mormor af sine kvæstelser. Man sagde, at hendes bryst var nærmest knust, fordi koen havde trådt på hende.

Koen kom aldrig på græs mere. Den blev i stalden til ugen efter, hvor den blev sendt på slagteriet. Den skulle ikke lave flere ulykker. Men 2. pinsedag 1940, den vil jeg aldrig glemme”, slutter Alfred Korsgård.

Det var min far Anders Buchhave, der ville flytte til Glomstrup, kan datteren Lisbeth fortælle. “Mor græd, da vi flyttede derud”. Det hele var så forsømt og trængte til at blive gjort istand, og så det med alle rotterne. Anna havde heller ingen rødder i landbruget - alt var nyt for hende.

Der var ikke indlagt vand i huset. Der var dog en pumpe i bryggerset, men den virkede kun, når den fik en 1/2 spand vand oveni, og om vinteren var den altid frosset. Alt vandet skulle trækkes op ude ved den overdækkede vindebrønd. Det skulle bæres ind, men ikke nok med det, for det skulle sandelig også bæres ud, når det var afbrugt. Det var andre forhold, end familien havde været vant til.

Nye tider

Det blev også nye tider for Indre Mission på Glomstrup mark. Anders ville ikke have dem til at holde deres møder på Glomstrup. Selv om hans børn gik i deres søndagsskole og han og Anna ind imellem var med til en af deres møder, så var det Ansgarkirken og frimenigheden, der havde plads i hans hjerte.

Familien Buchhave var ubevidst anderledes end de øvrige husmandsfamilier på Glomstrup mark. Man sagde, at jeg “snakkede fornem” fortæller Lisbeth, og hun blev også sendt med rutebilen til Nykøbing for at lære at spille klaver, det var der bestemt ikke andre børn på Glomstrup mark der gjorde. Der var jo også kun 2 børn på Glomstrup, hos de øvrige familier var der betydeligt flere.

Der var også det med landbruget. Ikke alt foregik som det gjorde hos de

andre husmænd. Da høet skulle bjerges det første år, gik det så hurtigt med at få det stakket og kørt hjem i laden, at det ikke nåede at blive vejret. Resultatet var, at høet pludselig blev helt varm inde i laden og tæt på at brænde sammen. Det hele kom ud af laden i en vældig fart, og der blev tørrer hø på Glomstrups store gårdsplads i flere dage.

Roekulen havde Anders også sin egen opskrift på. Roerne blev lagt op ad den naturlige brink, der var ved markvejen ned mod stranden, og så blev de dækket med tang istedet for halm og jord, som de andre gjorde, men det var faktisk Buchhaves roer, der holdt sig bedst.

Skoven var fældet, da Anders overtog Glomstrup, men trærødderne sad der stadig. Han fik taget nogle få stykker op hvert år, men det var et langsomt og hårdt arbejde, og når man nu gerne ville udnytte jorden hvad gør man så ? Jo, Anders såede korn mellem træstubbene. Det blev der godt nok snakket om på Glomstrup mark, men vist ikke når Anders var inden for hørevidde.

Efterhånden blev familien nu alligevel helt glad for at bo på Glomstrup. Datteren fortæller, at når de sidenhen er kommet til at snakke og mindes, så er det altid Glomstrup, de vender tilbage til, der var jo en anderledes atmosfære der. Det med Glomstrups hvide dame, kendte de ikke noget til, men på en herregård skulle der jo være et spøgelse, så de opfandt selv et, og faderen Anders, var god til at hjælpe på vej. Familien Buchhaves spøgelse var von Post, om hvem de vidste, at han havde været tysker, og hvad kunne være mere naturligt end at have en tysker som spøgelse i besættelsesårene?

I januar 1944 døde Anders Buchhaves far Mads Pedersen, nu var der ikke længere noget, der bandt Anders til Mors, og da der året efter var mulighed for at få Glomstrup solgt, valgte familien at forlade øen. Anders havde dog fået smag for det med landbruget. Først købte de en gård ved Hadsten siden en anden ved Hadsund. På ægteparrets ældre dage fik de en lejlighed i Hobro tæt ved datterens bopæl. Der døde Anders Buchhave som pensionist i 1965, Anna overlevede ham i 23 år, og døde i lejligheden i Hobro 1988.

De sidste bønder

Glomstrups nye ejer var en af de husmænd, der med et smil på læben havde gået og skulet til Buchhaves kornmark mellem træstubbene, men smilet stivnede, da han selv skulle til at rykke rødderne op.

Kristian Peder Rasmussen 1945 - 1962

Kr. Rasmussen var født den 6. april 1899 i Esbjerg. Hans forældre flyttede noget rundt. Faderen Rasmus Rasmussen skulle stamme fra en møllerfamilie på Samsø, og han blev da også selv møller i den gamle vindmølle, der lå lige ved siden af bageriet i Redsted. Der voksede Kristian op, kom ud at tjene på landet, og var i 1920-21 elev på Haslev landbrugsskole. I 1923 blev han i Karby kirke gift med Karen Kusk, hun var født den 15. december 1903, hendes far var Mads Kusk i Nees på Mors.

Umiddelbart efter brylluppet købte de ejendommen Søndermarken nr. 9, der var et af de små statshusmandsbrug, der var blevet udstykket fra Glomstrup i 1922. Det var ikke Kristian, der opførte ejendommen. Som det var tilfældet med flere af de små ejendomme havde der boet en familie et årstid, men den havde ikke kunnet finde sit udkomme der. Det gik bedre for Kristian og Karen, der også fik en datter og tre sønner, medens de boede der. Men det var en lille ejendom, kun 8 1/2 tdr. land. Da de købte i 1923 havde der kun været en hest, 2 køer, 3 stykker ungvæg og 4 svin, men efter at have drevet ejendommen i 22 år kunne den præstere 3 heste, 6 køer, 3 stykker ungvæg og 12 svin. Det var dog også det maksimale ejendommen kunne klare, og Kristian havde egentlig mod på lidt større forhold, så da Buchhave ville sælge, tog han springet til selve Glomstrup, hvor der var betydeligt mere jord.

Kristian Rasmussen bliver betegnet som en meget dygtig landmand, med en beskeden og stilfærdig væremåde. Han var afholdt på egnen, og da han i 1954 lod sig opstille til sognerådet, blev han valgt ind.

Besætningen på Glomstrup voksede da også lidt i de år. Der var ca. 10 køer med opdræt, 15-20 grise, 2-3 heste og fjerkræ. Som en af de første på Glomstrup mark, udskiftede Kristian omkring 1956 hestene med en traktor, det var en Fordson Dexter. På det tidspunkt var sønnen Gunnar hjemme. Sådant en traktor var en temmelig stor investering, som helst skulle tjene sig selv hjem igen, så Gunnar var det meste af tiden ude at pløje, så og høste hos de øvrige husmænd på Glomstrup mark.

Gunnar kan også berette, at de dengang havde kongeligt besøg på Glomstrup. Det var prinsesse Dagmar, kong Chr. Xs yngste søster, der var gift med Jørgen Castenskiold til Kongstedlund. Han stammede på mødrende side fra Lethfamilien på Højris. Prinsesse Dagmar, havde af sin svigermoder fået fortalt så meget om Glomstrup, at hun gerne selv ville opleve stedet. Gunnar fortæller, at alt stod på den anden ende op til det besøg, alting skulle bringes i orden, både ude og inde.

Gårdspladsen på Glomstrup var belagt med marksten, men det var der ingen, der kunne se, for der lå 10-15 cm. jord ovenpå. Det var faktisk sådan, at hvis det var lidt vådt i vejret, og der kom en bil på gårdspladsen, så kørte den fast. Sønnen Gunnar mindes, at der blev kørt omkring 70 læs jord væk, inden de nåede ned til stenpikningen, der var lagt med striber eller mønster over hele gårdspladsen. Stenene i det halve af gårdspladsen blev brækket op og solgt til Jens Råkjær, der brugte dem til at slå skærver af.

Der overgik ikke Glomstrup store forandringer i Kristians tid. Den store gamle bagerovn, der lå lige bag ved køkkenet, blev nedbrudt for at gøre plads for et toilet. Af nybyggeri blev der lavet et maskinhus og en garage, derudover blev der kun lavet almindelig vedligeholdelse, indtil det kom på tale, at sønnen Gunnar og hans kæreste Merry skulle overtage gården. Hvis de unge skulle have en mulighed for at have et udkomme på Glomstrup, så var det nødvendigt med lidt større produktionsmuligheder, og Kristian opførte så den nye svinestald, som stadig findes på Glomstrup.

Gunnar Rasmussen 1962 - 1969

I 1962 overtog det nygifte par Gunnar og Merry Rasmussen så Glomstrup. Der var da 12 køer med opdræt og den noget udvidede svineproduktion. Ejerskiftet medførte ikke de store fysiske ændringer på Glomstrup. Merry fik et stort komfur i køkkenet, hvor der kunne fyres med koks. Det var en stor lettelse, for ved bare at fyre morgen og aften kunne den holde det store kolde køkken og en af stuerne opvarmet. I de andre stuer var det stadig kakkellovne, der klarede opvarmningen.

Den unge familie kunne dog slet ikke udnytte det store hus, selv om der kom 2 børn til. Familien boede faktisk kun i den nordre halvdel og havde rigeligt med plads. Selvfølgelig blev resten af huset udnyttet. Den nederste sal var kornmagasin, for her overvintrede sædekornet altid, den midterste sal blev i perioder brugt til kyllinger, og den øverste sal var et fremragende sted at holde brændslet godt tørt hele vinteren.

Glomstrup som gården tog sig ud i de første efterkrigsår. Massen af avlsbygninger er her reduceret til et minimum, men har ellers gennem tiden udgjort et sandt virvar af placeringer, materialer og stilarter. (Foto: Lokalhistorisk arkiv, Nykøbing).

Gunnar er af den opfattelse, at det altid har været fattige folk, der har været på Glomstrup, folk der har haft svært ved at få det til at løbe rundt. Det var heller ikke let for Gunnar, at få Glomstrup til at løbe rundt som et landbrug, man kunne leve af. Det hjalp dog lidt, da han i 1967 købte to af de tidligere udstykkede ejendomme tilbage til Glomstrup. Den ene var Chr. Bjerregårds ejendom, den der var indrettet i Berings hestestald, den anden var Bjerregårds søns ejendom, der lå først for på Søndermarksvej. Sagfører Peterslund, der ordnede det papirmæssige ved handlerne, havde i sin tid været med til at udstykke Glomstrup og fandt det morsomt også at være med til at samle gården igen.

I forbindelse med handelen blev grøfterne på Smedetoften rørlagt og fyldt op, så det blev én stor mark. På Smedetoften, hvor Glomstrups gamle smedie i sin tid har lagt, bliver der stadig pløjet murbrokker op. Det er

formentlig også på den samme mark, den forsvundne mølledæmning har været, for at samle vand til en længst forsvunden vandmølle. Det er landskabligt set det eneste sted, vandet kunne stuves op, og der er også i nyere tid forsvundet 2 stenkestebroer under vejen ved Smedetoften.

Med købet af den ekstra jord og planerne om at udvide bedriften, meldte der sig nye problemer for Gunnar. Glomstrups landbrugsbygninger var efterhånden blevet så ringe, at der skulle gøres en hel masse eller også slet ingenting. Som bygninger til en moderne produktion, var de helt umulige. Hovedbygningen var det også galt med. Når det sneede knøg sneen ind på loftet alle vegne, og selv om der blev båret sne ud i spandervis, så pøsede vandet ned gennem loftet i bryggerset, når det gav tøvejr. Gunnar var ved en tømrer for at høre, hvad et nyt tag på hovedbygningen ville koste. Hovedbygningen fra 1797 ville de gerne bevare. De øvrige bygninger var stort set ikke til andet end at bryde ned. Tankerne om at bygge nyt et andet sted, og helt fra grunden af, havde også strejft dem. Fredningsmyndighederne havde været på besøg på Glomstrup, men havde ikke fundet gården bevaringsværdig.

Men så kom Gunnar og Merry i snak med “degnens” oppe på bakken, Allan og Bodil Christensen, og ideen om at de kunne bytte matrikelnumre kom op. Det blev til mere end snak, men den handel var omstændig, lyder det lidt forsigtigt, og ejendomsmægleren betegner da også handelen som den mest spændende og omstændige, han nogen sinde havde været indblandet i. Ejendommen Søndermarken 13 kom herefter til at danne rammen om Gunnar og Merrys liv. Her var der plads til at udvikle landbruget, og det gjorde de så. Det blev med årene til opkøb af flere små ejendomme.

Et af de højeste punkter på Gunnars marker kaldes “Møllebjerg” eller “Møllebak”. Det er Glumshøj. Der pløjes stadig masser af gule mursten op, som rester af den vindmølle, der blev placeret der i 1842. Møllen blev flyttet til Hvidbjerg engang før 1911.

En anden af markerne lå, hvor der tidligere havde været plantage, og når Gunnar arbejdede der, var han altid “i skoven”, selv om der ikke længere var spor af et eneste træ. Derimod var der spor af den kilde eller brønd, der engang havde forsynet hestestalden på Glomstrup med vand. Den lå så højt i forhold til Glomstrup, at et jernrør hele tiden kunne forsyne hestestalden med frisk rindende vand. Brønden var sat af gule mursten, og jernrøret støder de stadig på under markarbejde.

Gunnar og Merry solgte ejendommen i 1997, og den er nu blevet lagt sammen med en anden af de gårde, der er opstået af sammenlagte husmandssteder. Efterhånden er ringen ved at sluttet. Parret er flyttet til Nykøbing, ligesom mange af de andre husmandsfamilier i de senere år.

To enspændere på samme hammel

Bodil og Allan Christensen 1969 -

Hvad ville et ungt lærerpar dog med en gammel forfalden herregård? Måske findes svaret i den baggrund de begge mødte op med.

Den enlige mors søn

Allan blev født i København, hvor hans mor Mette Christiane Christensen dengang arbejdede som ung pige i huset. Allans far var sønnen i huset, hvor moderen tjente. Det blev da bestemt, at han og Mette skulle giftes, men det var Mettes fornemmelse, at selv med et ægteskab ville hun aldrig blive betragtet som andet end tjenestepige. Så hellere være alenemor.

Hun arbejdede nogle få år som husbestyrerinde i København, men flyttede så tilbage til de egne i Jylland, hvor hun havde sine rødder. Det blev til en årrække, hvor hun klarede sig selv som husbestyrerinde ved enlige smågårdmænd på viborgeggen.

I april 1943 begyndte Allan sin skolegang. Det var hos enelærer Otto Jacobsen i den 2-klassede skole i Kistrup, 10 km nord for Viborg. Egnen var en typisk hedeegn med en del nye husmandsudstyknings, hvor livet levedes lidt gammeldags. På en naboejendom blev der spist af fælles fad, men det blev der nu også talt om på egnen.

Den lille ejendom, der da dannede rammen om Mette og Allans liv, blev hovedsageligt drevet af de to. Udkommet var så kummerligt, at ejeren Sigvald Nielsen måtte tage arbejde ude, bl.a. med tørvegravning, plantning for Hedeselskabet og arbejde i brunkullene i Søby. Alligevel gik ejendommen på tvangsauktion kort efter krigen.

Så flyttede alle tre til herregården Randrup hovedgård ved Nørreåen øst for Viborg. Her boede de i en af herregårdens arbejderboliger. Sigvald arbejdede som svinepasser, medens Mette og Allan havde sæsonafhængigt arbejde i stald og mark. "Det var her jeg lærte at svømme, selv om åen rummede farlige huller, og en enkelt rotur med Agnete, godsejer Dose's datter, blev det da også til", mindes Allan.

Mens de boede på Randrup, gik Allan i den 4-klassede skole i Vinkel, og der begyndte han forberedelserne til konfirmationen, men de flyttede til Viborg, inden han blev konfirmeret. Det nye hjem blev et ganske lille hus ved nordenden af Viborg Nørresø.

Allan manglede nogle få måneder af de 7 års skolegang, som var gældende dengang, og med yderligere 3 års skolegang kunne han i kommuneskolen få en mellemskoleeksamen, hvis han da bestod. På den private Føns's skole i Jernbanegade i Viborg kunne han på samme tid i stedet få præliminæreksamen, men det kostede jo penge at gå på Føns's skole. Heldigvis skulle en privat skole give enkelte fripladser til egnede uformuende elever, og Allan opfyldte begge kriterier.

Sigvald arbejdede på en kartoffelcentral og hos et byggefirma, Mette på det daværende statshospital, og Allan gik på Føns's og blæste trompet i F.D.F. Han gik også med en drøm om at komme ud at sejle som maskinist, det var lige efter krigen, og hele verden lå åben.

Det lykkedes at finde en læreplads til Allan hos en smedemester, men det viste sig, at smedien var for lille som uddannelsessted, hvis man ville læse videre til maskinist. Der blev så lagt nye planer. Søværnets Officersskole kom ind i billedet, men her skulle man møde med en matematisk studentereksamen. Allans mor skulle altså acceptere at forsørge sin søn endnu 3 år. Det gav nu ingen problemer, og efter en optagelsesprøve i sommeren 1953 startede Allan på Viborg Katedralskole. Her fik hans spirende historiske interesse næring af lektor Larsen. Allans interesse var så udpræget, at hans kammerater i forbindelse med en fødselsdag, gik sammen om at købe den ældste bog, de kunne finde i byens antikvariat.

Sommeren 1956 kom Allan i Søværnet med studentereksamenen i baglommen, men på et togt med fregatten "Holger Danske", kom han ud for en arbejdsulykke, hvor han brækkede ryggen. Derefter blev det genoptræning og behandling på militærhospitalet. Lægerne kunne ikke udstede den garanti på 100 % helbredelse, som chefen på officersskolen på Holmen krævede, for at Allan kunne fortsætte der, så i foråret 1958 forlod han militæret.

Inden turen fortsatte til Skive lærerseminarium, var han en kort periode lærervikar i Brøndum i Salling. På seminariet kom den anden, men absolut lige så vigtige del af Glomstrups nuværende ejerskab, Bodil Melchiorson Christensen ind i billedet.

Den enlige mors datter

Bodil blev født i København, og kom som hun selv siger det, i moderens kuffert til Nykøbing på Mors, hvor hun voksede op. Moderen Kristine Melchiorson, var en af den tids stærke kvinder. Hun var tandtekniker med egen klinik, og det var hende, der startede Nykøbings første børnehave. Kirstine Melchiorson havde valgt at være alenemor, og kendte derfor til

problemet med børnepasning, men Bodil nåede aldrig at komme i den børnehave.

Kun en enkelt gang i barndommen oplevede Bodil at mangle en far. Det var da en lærer gik rundt i klassen og spurgte: "Hvad er din far?". Dengang forærede moderen Bodil et fint sølvarmbånd, og med det om armen øvede og øvede de sætningen: "Jeg bor hos min mor, hun er tandtekniker!"

Stærke kvinder, var ikke ukendt i familien. Bodils mormor, som hun var opkaldt efter, tog omkring århundredskiftet fra Harbøre til København for at blive jordmoder, og det lige efter at hun var blevet enke med 2 små børn. Senere blev hun gift med Anders Melchior fra Kalundborg, han var egentlig udlært tømrer, men hans hu stod til kunstmaleriet.

Bodils hjem i Nykøbing var præget af kunst og antikviteter. Øens kendte maler Preben Wølck, kom som stor knægt og fik sine våde malerier afsat ved Kirstines køkkendør. Disse malerier er nu en del af den største Wølck-samling, der findes, og den befinder sig på Glomstrup.

Glæden over kunst og smukke gamle ting var en gave, Bodil fik med sig fra hjemmet. Allerede som 12-årig købte hun sin første skægkop, og på hendes 16-års fødselsdag var den bedste gave en gammel kobberkedel, og sådan fortsatte det.

Efter gymnasietiden kom Bodil på Skive seminarium, hvor hun mødte Allan, og det møde skulle der blive et par ud af. Allan med sin gamle skibskiste og Bodil med den gamle spinderok. Det var to "en-spændere", der alligevel forstod at trække på samme hammel, og var der noget, de var enige om, så var det, at begrebet enebørn, ikke skulle eksistere i deres ægteskab. Allerede i seminarietiden blev døtrene Anne Mari og Abalone født. Så kom et 2-årigt lærerjob i Hanstholm, hvor sønnen Peter kom til verden. Herfra gik turen til Grønland, hvor Allan havde et sløjdlærerjob. Det Grønlandske museum var dengang under opbygning, hvad der optog Allan meget. Fra Grønland til job i Mejrup Kirkeby, hvor Mette blev født. Beboelsen i Mejrup var meget beskeden til den hurtigt voksende børneflokk, og under familiens søgen efter de rigtige rammer for en børnefamilie, stod den en søndag i 1965 på Mors. Det var ved et af de husmandssteder, der var udstykket fra Glomstrup, som fristende lå på bakken med vid udsigt over fjorden, og så udmærkede den sig med et "til salg" skilt.

Husmandsstedet blev købt, og der viste sig heldigt nok også at være arbejde til Allan på øen. Her blev så det 5. og sidste af børnene født, det var sønnen Anders.

Det med at samle havde jo ikke ligget stille, men nu begyndte det for alvor at gribe om sig. I 1967 satte Allan sig for at undersøge, hvor mange

hestevogne, der var tilbage på Mors, og det bedste var jo, når han fik tilbudt at tage vognene med hjem. Der blev hurtigt småt med plads i husmandsstedet på Glomstrup mark.

Morsø Frilandsmuseum

Herfra kender vi historien. Merry og Gunnar Rasmussen på Glomstrup gik med byggetanker, det blev så til byttehandelen, hvor Rasmussen byggede nyt stort landbrug på bakken, og "deggen" blev den nye herre på Glomstrup. Hvad parret egentlig ville bruge den gamle herregård til, havde de ikke gjort sig tanker omkring, det var en del af deres samlermani, men efter en snak med Peter Seeberg fra Viborg Stiftsmuseum, åbnede de for publikum. Det blev altså et museum.

Allan tog sig af indsamlingen af landbrug og håndværk, Bodil af husgeråd, møbler, fajance og tøj, og alle steder blev de modtaget overordentlig godt og imødekommende. "Det skal registreres og protokolleres", lød det fra de lærde, men tingene havde allerede taget et omfang, så der skulle sidde mindst 6 mand på kontoret bare for at klare den side af sagen, og der var jo kun to hold hænder, der også skulle klare alt det praktiske arbejde omkring museet, vedligeholdelse af bygninger, 5 børn, 2 lærerjob o.s.v.

Taget på hovedbygningen skulle lægges om, nu kunne problemet med fygesne og regnvand ikke udskydes længere. Alle 5 børn blev placeret i en række op langs taget, og sten efter sten blev langet ned. Tagstenene skulle rengøres og lægges op igen, efter at en tømrer havde rettet træværket op.

Der manglede også gulve flere steder, og loftet hang i flere af salene. Intentionen var, at hovedbygningen skulle føres tilbage til det oprindelige, men hele familien skulle jo samtidig kunne bo der. Arbejdet skulle gøres nærmest uden penge, for det var ikke velstand, der med det unge lærerpar var flyttet ind på Glomstrup. Det blev et rigtigt familieforetagende. "Degnens" børn kan ikke beklage sig over manglende deltagelse i forældrenes gøremål.

Nye gøremål kom til. Pludselig var der på øen gamle huse, der skulle rives ned og køres på lossepladsen. Det var huse, der repræsenterede en svunden tid på øen. Der burde være nogen, der tog sig af dem, og det blev så Allan. Der blev lavet aftaler med både private og Morsø kommune, der fotograferede og målte op. Det hele blev brudt ned og hentet hjem med traktor og gummivogn. Stråtaget blev undertiden hentet fra andre knapt så interessante huse, der skulle have nyt tag. Børnene fik 10 øre for hver mursten de gjorde ren. Husene blev genopført, gerne efter råd fra ældre mennesker, der havde haft deres gang i husene, for at komme så tæt på det oprindelige som muligt.

Børnene på Glomstrup har altid fået lov til at tage aktivt del i alle gøremål på den gamle herregård. Her er det i efteråret 1981, hvor der skal nyt tag på hovedbygningen. Det er datteren Mette med saven, Allan der hamrer og bag hans arm den ældste datter Anne Mari.

Det var Bodil, der var tilsynsførende og stod for tegninger og planer. Allan tog sig af det praktiske, og kun en enkelt gang glemte han at sætte af til en dør, så man hverken kunne komme ind eller ud af rummet. Også dette arbejde greb om sig. Det ottekantede forsamlingshus i Galtrup var også godt på vej Glomstrup, men det lykkedes heldigvis at få det bevaret på stedet.

Lovgiverne opfandt så begrebet lokalplan, der efter måneders diskussioner i en periode skabte uvenskab på Glomstrup mark, men det lykkedes at få en lokalplan, der var til at leve med for alle parter, og sådan at museet stadig kunne udvikle sig.

På den anden side er der også grænser for, hvor meget publikum kan

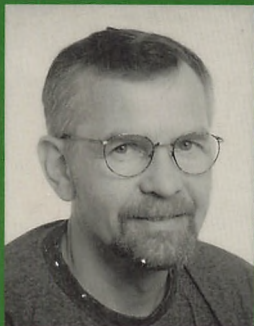
holde ud at se på, og her har Morsø Frilandsmuseum snart nået grænsen. "En kilometer museumsrundgang - 100 rum/afdelinger - 3000 kvm. Europas største helt private frilandsmuseum". Ja det lyder nok lidt flot, Bodil har stået for PR- arbejdet, og skulle altid have en historie i ærmet, når de blev kontaktet af pressen. Journalistbesøg var ikke børnenes livret, så det kostede i reglen 5 isvafler for 2 timers god opførsel og stillen til rådighed for fotografering. Engang kneb det. En pæn ældre herre fra København havde sat sig yderst på bænken ved langbordet i folkestuen. Et næsten lydløst 1-2-3, og alle børnene rejste sig på en gang fra den anden ende af bænken. Naturligvis vippede den, og en pæn ældre herre gled på gulvet. Børnene fik alligevel deres isvaffel den dag. Manden havde jo ikke taget skade, og det var trods alt morsomt.

Der kan fortælles mange morsomme, spændende og ophidsende historier om museet på Glomstrup og de nuværende ejere, men også her må vi gøre en ende.

De små driftige husmandssteder på Glomstrup mark er næsten alle opkøbte og lagt sammen til ganske få storbrug. Tingene går i ring. Bygningerne fungerer med enkelte undtagelser enten som sommerboliger eller som beboelse for lønmodtagere.

Herregården Glomstrups fremtid?

Ja, hovedbygningen står der endnu 200 år efter den blev opført, men Allan og Bodil Christensen har ikke tænkt at forpligtige sig ud over deres egen levetid.

FREDDY BOYSEN

Født 1952 i Herning. Har Inden for lokalhistorien specielt arbejdet med personalhistorie i det midtjyske område. Har tidligere publiceret bogen:

»Skak, Skunt og Sølle Søren – 3 originaler fra Herning-egnen«. I serien »Uldjysk Historie – Folk og egn omkring Ikast«: »Myremalmsbyggeri i Midtjylland« (1989), »Thor Ipsen – den uløste gåde« (1990), »Kathrine Skunt og Kræ Valter« (1991), »Højris Have – restaurations-tiden på Højris« (1992), »Kompedalmorderen – Den sindssyge Valdemar Jensen« (1993). I »Egnsbogen Bording/Engesvang/Ikast«: »Mennesket og kunstneren Søren Mikkelsen« (1996), »Pæ' Smed i Engesvang« (1997). I »Jul på Mors«: »Søndags-skole og julefest på Glomstrup« (1995).

Fra adelig herresæde til almindelig husmandsbrug. Så vidt spænder historien om en af Danmarks mange herregårde. Glomstrup på Mors har gennem sin 600 årige historie altid været et spejl af tider. Her boede gamle adelsslægter, her talte tysk i 1700-årene, her kom formuende borgerlige slægter til – og satte formuer over styr, her havde tidens religiøse og økonomiske strømninger gennemslagskraft. Af én herregård skulle blive 27 husmandsbrug, men en herregård med rødder i middelalderen lader sig ikke uden videre aflive.

791983347

MAGASIN